

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Europæeren Bournonville

En udstilling om balletmesteren, kunstneren og åndsmennesket

Katalog

26.1. - 24.3.2000
Man - lør 10-19

Det Kongelige Bibliotek
Søren Kierkegaards Plads 1 • København K

DET
KGL

BIB

LIO
TEK

Danskernes Historie Online
Dansk Historieforsknings Bibliotek

Europæeren Bournonville

En udstilling om
balletmesteren, kunstneren og åndsmennesket

KATALOG

Redigeret af Knud Arne Jürgensen

Det Kongelige Bibliotek
2000

***Europæeren Bournonville*. En udstilling om balletmesteren, kunstneren og åndsmennesket
Katalog**

copyright forfatteren og Det Kongelige Bibliotek 2000

Tryk: Det Kongelige Bibliotek

ISBN 87-7023-397-7

Udstillingen *Europæeren Bournonville* er redigeret af Knud Arne Jürgensen

Udstillingsarkitekt: Anne Schnettler Kristensen

Forsidebillede: Græsk danserinde i balletten *Valkyrien*, kostumetegning af Edouard Lehmann.
Det Kongelige Teaters Bibliotek og Arkiv.

Bagsidebillede: Emilius Bærentzensens portræt af August Bournonville, malet 1841-42.
Privateje.

INDHOLD

Forord	4
Om udstillingen	5
Genstandsliste	
1. afsnit: Det tidlige teaterunivers	28
2. afsnit: Europa i Bournonvilles barn- og ungdom	32
3. afsnit: Bournonville drager ud i Europa	34
4. afsnit: La Sylphide - den romantiske ballets hovedværk i Mellem-, Nord- og Sydeuropa	46
5. afsnit: Operaen	52
6. afsnit: Musikken og skuespillet	57
7. afsnit: Åndsmennesket Bournonville	67
8. afsnit: Den nordiske inspiration	80
Forkortelsesliste over udstillingens långivere	93
Tidstavle over August Bournonvilles liv	94

Forord

Som sin anden udstilling i nybygningen "Den sorte Diamant" på havnefronten afholder Det Kongelige Bibliotek i perioden 25. januar - 22. marts 2000 en internationalt anlagt temaudstilling med titlen *Europæeren Bournonville*.

Udstillingens sigte er at sætte balletmesteren, kunstneren og åndsmennesket August Bournonville (1805-1879) i et videre europæisk ballet- og kulturhistorisk perspektiv, for derved at belyse hans betydning og indflydelse på den romantiske ballets periode.

Som en central del af udstillingen er Bournonvilles nyligt genfundne privatbibliotek blevet delvist reetableret og opstillet i form af et „arbejdsværksted“. Det vidner om hans brede kulturelle dannelse og internationale litterære orientering. Denne del af udstillingen belyser desuden, hvorledes Bournonvilles store åndshistoriske viden udmøntede sig såvel i hans teatervirke som i andre samfundsmæssige sammenhænge. I tilknytning til dette centrale afsnit belyses også Bournonvilles religiøsitet og dennes indflydelse på hans hele liv og kunstneriske virke.

Udstillingens materialetyper rækker fra originale koreografiske manuskripter og musikallier til historiske balletkostumer, autentiske scenemodeller, samt en række øvrige genstande med personligt tilhørsforhold til Bournonville.

Udstillingen bygger på materiale fra Det Kongelige Biblioteks samlinger, Det Kongelige Teaters bibliotek og arkiv, Teatermuseet, og Danmarks Radio/TV. Hertil kommer et for en stor dels vedkommende hidtil ukendt arkivmateriale indlånt fra Paris (Bibliothèque Nationale og Musée de l'Opéra), Wien (Österreichisches Nationalbibliothek og Theater Museum), Stockholm (Kungliga Teaterns arkiv, Drottningholms Teatermuseum, Dansmuseet, Musikmuseet og Statens Musikbibliotek), og Milano (Museo Teatrale alla Scala og Biblioteca del Conservatorio „Giuseppe Verdi“). Disse institutioner samt en lang række private långivere bringes en varm tak for deres store imødekommerhed og værdifulde bidrag til udstillingens virkeliggørelse.

Knud Arne Jørgensen

Om udstillingen

af Knud Arne Jürgensen

Hvorfor en temaudstilling i dag om vor nationale balletkunstner par excellence, August Bournonville (1805-1879), med titlen *Europæeren Bournonville*?

Svarene herpå er mange og nuancerede. For det første lagde Bournonville gennem sit livslange virke ved Det Kongelige Teater i København over en periode af næsten halvtreds aktive balletmesterår (1830-1877) fundamentet til den ballettradition og den balletkultur, som i vort eget århundrede har sikret den danske ballet en central placering i den europæiske - og globale - teaterverden.

For det andet er de europæiske inspirationskilder til den store kulturarv Bournonville efterlod sig så mangfoldige, at han klart fremstår som en fuldblods europæer ikke blot af afstamning, men også af ånd og kultur. Det var således netop på baggrund af Bournonvilles brede europæiske kulturelle orientering og dannelse, han selv kunne definere sin danskhed. Den danske balletmester hører derfor ikke blot til blandt de mest fremtrædende repræsentanter for guldalderens og romantikkens åndsliv i Danmark, men er en integreret del af 1800-tallets større europæiske kulturbillede.

For det tredje træder Bournonville frem i ballethistorien, som en af de vel i alt kun fire europæiske koreografer, det i løbet af den romantiske periode lykkedes at skabe både et ensemble-repertoire og en national balletskole gennem deres respektive livslange virke ved ét og samme teater; de tre øvrige europæiske koreografer er i denne sammenhæng italienerne Carlo Blasis (i Milano), og Salvatore Taglioni (i Napoli) samt franskmændene Marius Petipa (i St. Petersborg).

Endelig er Bournonville den europæiske koreograf i balletromantikken, hvis kunst og værker har overlevet med det største antal bevarede ballerter på scenen i dag. At disse værker stadig er en danse-teknisk, åndelig og intellektuel udfordring for vor egen tids europæiske - og internationale - balletverden vid-

ner derfor om hans kunsts store spændvidde og usvækkede aktualitet.

Hovedsigtet med temaudstillingen *Europæeren Bournonville* er derfor, at belyse balletmesteren, kunstneren og åndsmennesket August Bournonville i et bredere europæisk ballet- og kulturhistorisk perspektiv, for derved at indkredse hans betydning og indflydelse på hele den romantiske ballets periode.

Ved at fremlægge Bournonvilles omfattende skribent virksomhed og originalkilderne til hans værker søger udstillingen at påvise og sammenstille hans kunstneriske særpræg i den samtidens europæiske ballet, men også at finde de lighedspunkter der eksisterer mellem balletmesteren i det høje nord og samtidens Midt- og Sydeuropæiske ballet.

Gennem en række nyopdagede kilder påvises Bournonvilles centrale placering i dansk og europæisk åndsliv foruden hans store orientering og viden om europæisk teater og dens indflydelse på hans eget liv og kunst.

Den europæiske dimension i Bournonvilles kunst belyses ved hjælp af et udenlandsk kildemateriale, der illustrerer, hvordan han blev påvirket af og efterlod sig spor ved fem af Europas største teaterhuse: Académie Royale de Musique i Paris, Kärnthnertheateret i Wien, San Carlo operaen i Napoli, La Scala operaen i Milano, og Det Kongelige Teater i Stockholm.

1. afsnit

De historiske forudsætninger

De historiske forudsætninger som var bestemmende for den unge Bournonvilles kunstneriske dannelse forud for hans studieår i Paris i slutningen af 1820'erne udgøres af en særlig dansk sammensmeltning af to ellers vidt forskellige balletskoler: den italienske og den franske. Den dominerende og mest indflydelsesrige af disse to skoler i Bournonville tidligste kunstnerår var den ballettradition som italieneren Vincenzo Galeotti havde grundfæstet i Danmark ud fra de æstetiske idealer, der dengang gjaldt for 1700-tallets italienske ballet.

Galeottis læremester, koreografen og balletteoretikeren Gasparo Angiolini havde

Den 12-årige August Bournonville som Adonia i *Salomons Dom* (1817).

ved 1700-tallets midte defineret kunstarten Ballet som et scenisk sprog, hvor pantomimen (der af Angiolini blev kaldt "den åndelige kunst" eller "den talende dans") blev holdt klart adskilt fra den rene dans (af Angiolini benævnt som "den materielle kunst").

Angiolini betragtede dog samtidig disse dansens to hovedelementer som kunstnerisk fuldt ligeværdige, men anså pantomimen og dansen som uegnede til at indgå i en udtryksmæssigt hele. Pantomimens egentlige mål var - ifølge Angiolini og Galeotti - at udtrykke selve handlingsdramaet - og alene dramaet. Den rene dans derimod skulle i bevægelser udtrykke de sindsstemninger og illustrere de situationer, der var direkte affødt af den dramatiske handlingsgang. Angiolini benævnte denne fastlagte programform for handlingsballetter med genrebetegnelsen *ballo pantomimico*.

Takket være Bournonvilles far, Antoine Bournonville, og hans centrale placering som danser i præromantikens danske ballet, blev Galeottis dominerende italienske skole i begyndelsen af 1800-tallet dog langsomt sammenflettet med de nye idealer, som Antoine Bournonville havde tilegnet sig fra sine læreår hos 1700-tallets anden store balletreformatør, den franske koreograf og balletteoretiker Jean-

Georges Noverre.

Noverre var skaberen af en nye og revolutionerende form for handlingsballetter i 1700-tallets sidste halvdel, der fik betegnelsen ballet d'action. I følge hans læresætninger skulle en ballets dramatiske handling primært udtrykkes gennem den egentlige dans, en holdning der stod i klar modsætning til den italienske skole, hvor dansen alene skulle illustrere en forudgående pantomimisk situation.

Ved sammensmeltningen af disse to førende europæiske balletskoler opnåede dansk ballet i begyndelsen af 1800-tallet derfor et helt ny - og i europæisk sammenhæng - unikt udviklingsstrin. De italienske og franske stilidealer var nu ligeligt repræsenteret gennem en mere poetisk og bevægelsesmæssig rigere pantomime samt et koreografisk friere og mere dansemæssigt fortællende formsprog.

Det var denne nye danske balletstil, der var den unge Bournonvilles udgangspunkt og kunstneriske ballast da han i 1820 drog ud på sin første europæiske studierejse.

2. afsnit

Europa i Bournonvilles barndom og ungdom

Det Europa, som den unge Bournonville mødte på sin første udenlandsrejse i 1820, var resultatet af de nye grænsedragninger og politiske styrkeforhold, som var blevet fastlagt ved Wienerkongressen i 1815. De nye politiske forhold i Europa skulle senere også få stor betydning for de kulturelle centre, hvor balletten kom til at blomstre i præromantikken og romantikkens dage, nemlig i Paris (under borgerkongen Louis Philippe) og Wien (under det østrig-ungarske kejserrige, hvorunder også store dele af Norditalien hørte). I begge disse hovedstæder gaves der stadig mere liberale forhold for teatrene, der lidt efter lidt åbnedes for private impresarier, som her skabte blomstrende forretninger og et pulserende kreativt liv på de tidligere ceremonielt prægede og stærkt censurerede kejserlige teatre.

Gennem sin lange karriere arbejdede og gæsteoptrådte Bournonville både som danser, koreograf, balletmester og kunstnerisk leder ved

en lang række af Europas førende teater- og operahuse. På flere af disse steder efterlod han sig tydelige spor, hvad enten disse manifesterede sig i hurtige forandringer eller fik en mere langsigtet reformmæssig indflydelse. Listen over disse europæiske teaterhuse er imponerende for en dansk scenekunstner i 1800-tallet, idet den spænder over alle de vigtigste hovedstæder i Syd-, Central og Nordeuropa som Paris, Napoli, Milano, Wien, Hamburg og Stockholm. Ingen anden dansk danser og koreograf i 1800-tallet fik således en tilsvarende international karriere, måske lige bortset fra Bournonvilles egen elev, ballerinaen Lucile Grahn.

At Bournonville på eget initiativ opnåede arbejdstilknytning til disse førende internationale teaterhuse viser derfor tydeligt hans europæiske gennemslagskraft i hans egen tid.

Bournonvilles kunstneriske „stamtræ“

Bournonville forenede med sin første uddannelse i København og Paris og sine senere talrige arbejds- og kunstrejser i Europa de to førende kunstneriske retninger indenfor datidens ballet: den franske og den italienske skole. Ud fra disse to skoler skaber han i Danmark sin egen koreografiske stil, der i virkeligheden er baseret på en hovedsagelig fransk balletæstetik med talrige italienske påvirkninger, omplantet og tillempt et dansk åndeligt og kulturelt miljø.

De fornemste repræsentanter for disse to førende europæiske balletskoler, som begge fører frem til Bournonville, er:

Den italienske skole

Gasparo Angiolini (1731-1803), italiensk koreograf og balletteoretiker. Han virkede i Wien, Venedig og Torino. Betragtes som den førende italienske balletreformator i 1700-tallet og fik afgørende indflydelse gennem sine mange elever for balletens kunstneriske udvikling i Central- og Sydeuropa langt op i 1800-tallet.

Salvatore Viganò (1769-1821), italiensk koreograf og balletmester. Han virkede primært i Wien og Milano og udbredte som elev af Angiolini dennes læresætninger i sine tal-

rige pantomimiske balletter. Han videreudviklede italiensk ballet ved at optage flere af Noverres idealer i sin kunst og var tillige meget åben for et rigere ballet-musikalsk udtryk. Han koreograferede således balletter til blandt andre Beethovens musik, hvoraf den mest kendte er *Gli Uomini di Prometeo* fra 1801.

Vincenzo Galeotti (1733-1816), italiensk-dansk koreograf og balletmester. Han virkede i Venedig, Torino, Genova, Stuttgart og London indtil han i 1775 tiltræder posten som balletmester i København. Han virker her lige indtil sin død i 1816. Galeotti får afgørende betydning for grundlæggelsen af et fast professionelt balletkorps og et nationalt repertoire, og hans balletter opnår sammenlagt over 2000 opførelser i hans egen levetid - en uhørt bedrift dengang. Galeotti indfører og grundfæster den italienske balletæstetik i Danmark, der igen bliver et af udgangspunkterne for den unge August Bournonvilles senere virke. Bournonville erkender således, at den store interesse for den pantomimiske kunst, som vedblev med at eksistere i Danmark, først og fremmest skyldtes Galeottis indsats. Af Galeottis mere end 75 balletter har kun en enkelt overlevet på scenen til i dag, nemlig *Amors og Balletmesterens Luner* fra 1786, der har opnået internationalt ry som verdens ældste ballet i ubrudt forestillingstradition.

Den franske skole

Jean-Georges Noverre (1727-1810), fransk koreograf og balletteoretiker. Han virkede i Wien, Lyon, Stuttgart, London, Milano, siden 1776 i Paris. Koreograferede over 150 balletter, men er i ballethistorien mest kendt for sit ballet-æstetiske hovedværk *Lettres sur la danse e sur les ballets* fra 1760, hvori han reformerer samtidens ballet med fremlæggelsen af en revolutionerende ny balletæstetik. Han talte stærkt for at balletten blev opfattet og behandlet på lige fod med de andre skønne kunstarter som litteratur, musik og maleri. Noverre var lærer og inspirationskilde for en lang række ledende europæiske koreografer og dansere heriblandt Vincenzo Galeotti (under dennes 2-årige ophold i Stuttgart 1763-64) og

Jean-Georges Noverre, fransk koreograf og balletteoretiker (1727- 1810)

Antoine Bourmonville (under dennes barndom i Wien i 1760'erne og siden hen i Paris i 1780'erne). Antoine Bourmonville indprentede sin læremesters idealer til sin unge talentfulde søn, August, som de højeste mål at stræbe efter for en danser og koreograf.

Antoine Bourmonville (1760-1843), fransk-dansk danser. Han blev som barn uddannet af Noverre i Wien og virkede derefter i Kassel, Paris, London og Stockholm, inden han i 1792 bosatte sig i København, hvor han forblev resten af sit liv. Han var en af datidens populære dansere, og selvom han ikke ejede noget stort koreografisk talent, så var hans dans og sikre begreb om sin kunstart altid af en så frisk og livfuld karakter, at hans popularitet forblev usvækket til langt op i årene. Han var sin søn August Bourmonvilles første lærer og introducerede ham til den Parisiske danseverden i 1820.

Auguste Vestris (1760-1842), fransk danser og pædagog. Som en af datidens førende franske dansere virkede han hovedsageligt i

Paris, hvor han efter en lang og glørværdig karriere, der rakte fra revolutionstiden til langt op i præromantikens dage, blev en af de mest søgte pædagoger i Europa. Han uddannede hele den generation af mandsdansere, som senere skulle blive nogle af den romantiske ballets allerstørste navne (bl. a. Jules Perrot og August Bourmonville).

August Bourmonville søgte på eget initiativ Vestris som læremester i årene 1824-26, og fortsatte med at tage lektioner hos ham selv lang tid efter sin Paris debut. Vestris' pædagogiske metoder og danse-tekniske idealer forblev grundlaget for August Bourmonvilles eget senere pædagogiske virke i Danmark, og det var da også som et æresminde for sin gamle lærer i Paris, at Bourmonville i 1849 indlagde en af Vestris' træningstimer i 1. akt af sin egen ballet *Conservatoire*.

Bourmonvilles tidlige teaterunivers og første koreografiske forsøg (1821-1827)

At Bourmonville i alle henseender var et ægte teaterbarn ses blandt andet gennem de mange barneroller han udførte fra sit ottende til sit sekstende år i Galeottis og faderen, Antoine Bourmonvilles balletter. Herigennem fik han fra starten meget stor fortrolighed med scenens kunst i alle dens facetter.

Hans intuitive fornemmelse for, at balletens kunst skulle blive hans skæbne, kommer også tidligt til udtryk i den lange række af balletudkast, som den unge Bourmonville udarbejdede fra sit sekstende år og frem til sin koreografiske debut som 24-årig i 1829. Disse balletudkast er interessante fordi de indbefatter præcis de balletgenrer, som senere skulle blive så karakteristiske for netop Bourmonvilles kunstnerpersonlighed: de national-historiske balletter, de allegoriske balletter med emner fra den antikke mytologi, de nordisk-mylogiske balletter, samt balletterne baseret på folkelivsskildringer fra fremmede lande.

Den unge Bourmonville havde lige fra begyndelsen af sin lange koreografiske karriere tydeligvis en klar fornemmelse for, hvad det var han ønskede at skildre og udtrykke med sin kunst.

3. afsnit

Bournonville og Frankrig

Gennem hele sit kunstnerliv var Bournonville en flittig gæst i Europas lande og hovedstæder. Lige siden ungdomsårene var Paris hovedrejsemålet, og Bournonville besøgte denne by på længerevarende arbejds- og studierejser mere end tredive gange. Men også Italien, Øst-rig, Tyskland, England, de øvrige nordiske lande og Rusland besøgte han og flere af disse lande endda flere gange. På disse rejser op-søgte han de rigest mulige kulturoplevelser, var en meget flittig museumsgæst, oplevede naturens storhed og det lokale folkeliv og søgte

inspiration til sine arbejder såvel i teatrene som udenfor. Bournonville er derfor på alle måder et ægte barn af Europa, og hans værker manifesterer da også klart dette gennem deres store mangfoldighed, rige lokalkolorit, brede kulturelle dannelse og klare syn for det alment menneskelige, uanset hvilken kulturkreds balletmesteren end befinder sig i og behandler i trin og pantomime.

Frankrig blev på mange måder Bournonvilles andet fædreland. Som han selv skrev i 1841 "så ere mit Navn, min Slægt og mit Talent franske". Det var dog nok mest den uddannelse og den tidlige påvirkning han fik i

Tilskuersalen og scenen i *Académie Royale de Musique* (rue Pelletier) under indvielsesforestillingen 16. april 1821.

Paris under studieårene 1824-1829, som blev afgørende for hans tilknytning til Paris og Fransk kultur i det hele taget. Han gjorde her den præromantiske franske ballets idealer til sine for livet og vender ikke alene i sine ballerletter, men også i sine memoirer og talrige essays tilbage til det frodige balletliv, som blomstrede i Paris i den gryende ballet-romantiks dage.

Selv på det senere tidspunkt i historien, hvor fransk ballet efter Bournonvilles opfattelse havde udviklet sig i en retning, der var uforenelig med hans egne æstetiske idealer, fastholdt han sin tilknytning til fransk balletkultur og taler i en række offentlige essays for en reformering af Pariseroperaens ballet.

Man får af disse skrifter derfor det helt klare indtryk, at Bournonville lige siden sin studietid og debut i Paris forblev en tro åndelig tjener af det, han opfattede som ægte fransk balletkultur og omplantede til den danske ballet.

Den første periode i Bournonvilles koreografiske virke dækker de tolv år mellem 1829 og 1841. I denne periode var han stærkt påvirket af fransk ballet. Det er derfor kun naturligt, at hans hovedværker fra denne periode i København enten var let omarbejdede eller omtrent identiske opsætninger af nogle af Pariseroperaens største balletsucces'er.

Han bragte blandt andet nogle datidens mest populære pantomimiske ballerletter i det franske repertoire til København, ligesom han efter fransk model skabte en lang række mindre vaudeville-ballerletter (d.v.s. mindre ballerletter arrangeret efter allerede eksisterende musikalske forlæg). Eksempler på sådanne værker er ballerletterne *Søvngængersken* (1829) og *Nina eller Den varvittige af Kærlighed* (1834). De blev begge mødt med stor entusiasme af publikum, måske nok mest som et resultat af det store talent hvormed Bournonville altid tilegnede sig de af hans udenlandske kollegers værker, som han selv fandt var i tættest samklang med sine egne æstetiske idealer og derfor gjorde til sine egne.

Bournonville bliver på denne baggrund den koreograf i den danske ballethistorie, som

på den mest overbevisende måde indførte den tidlige franske romantiske balletkultur i Danmark.

Bournonville og Italien

Bournonvilles første møde med Italien i 1841 var afstedkommet af en temmelig uheldig episode i Det Kongelige Teater, hvor den temperamentsfulde balletmester fra scenen havde inddraget den enevældige monark i en teaterfejde. Dette drastiske skridt førte til en tvungen 6-måneders orlov, som Bournonville benyttede til at besøge det land han så længe havde villet opleve ved selvsyn, Italien.

Allerede tre år forinden havde han koreograferet sin første "italienske" ballet *Festen i Albano*, der var en hyldest til Bertel Thorvaldsen, som netop var vendt hjem til sit fødeland i 1838 efter hans mangeårige ophold i Rom.

Med den positive erfaring fra denne første "italienske" ballet, og som Bournonville senere i øvrigt også satte op i Stockholm, ønskede han i 1841 nu selv at opleve hele atmosfæren og de rige kunstskatte i dette forjættede land.

Rejsens hoveddestination var Napoli, der med sine knap 400.000 indbyggere dengang var Europas tredjestørste hovedstad og dermed et politisk og kulturelt centrum gennem hele 1800-tallet.

Resultatet af Italiensopholdet, som i øvrigt også ledte til Bournonvilles italienske debut som danser på San Carlo operaen i Napoli og La Scala operaen i Milano, blev en så overvældende inspiration, at han selv mange år efter sit Italiensrejse kunne høste af sine oplevelser fra dette år som kilde til sine værker. Balletterne *Napoli* (fra 1842), *Blomsterfesten i Genzano* (1858) er således alle direkte af født af hans møde med italiensk kultur og folkeliv og disse værker er enten i deres helhed eller i uddrag forblevet blandt hans mest populære.

Men også Bournonvilles møde med sine berømte italienske balletmester-kolleger Salvatore Taglioni og Paolo Samengo i Napoli samt Carlo Blasis i Milano fik stor betydning for hans egen senere koreografiske udvikling.

Den italienske dans *Tarantella*

Efter at have oplevet neapolitanernes berømteste dans, *Tarantellen*, under Pinse-valfartsfesten til Monte Vergine i Napolis omegn, lærte Bournonville sig selv denne dans sammen med den italienske ballerina, Filippina Izzo-Danese. Han anskaffede sig desuden Duras og Chiodis illustrerede udgave af dansen, der var udkommet første gang i 1834. Deres beskrivelse indikerer klart, at det var indholdet af denne bog, der var blandt de væsentligste koreografiske kilder til Bournonvilles senere så berømte tarantel i 3. akt af *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*.

Han skriver således selv i sine memoirer, at han efter hjemkomsten til København i 1841 lagde sin egen dansestil helt om. Dette skete uden tvivl som et resultat af hans møde med den italienske balletverden igennem disse tre fremtrædende kunstnere og deres værker.

Med sine righoldige rejseoptegnelser og sine italiensk inspirerede balletter forbliver Bournonville derfor en af hovedkilderne til belysningen af romantikkens italienske ballet, ligesom han er den første balletkunstner i Danmark, der tilfører vor ballet en italiensk-påvirket dansestil baseret på sande folkelivsskildringer og ægte nationale danse.

Bournonville og Østrig

Bournonvilles forhold til keiserstaden Wien og dens balletliv kan på mange måder beskrives som et ægte had/kærligheds forhold. Han egen far var opvokset som barn og uddannet i Wien 1760'erne under Noverres ledelse og selv følte Bournonville en stærk tilknytning til byens rige kultur og dens kosmopolitiske væsen. Han søgte derfor i på eget initiativ til byen som balletmester for det kejserlige Kärtnerthor-teater i 1854. Hans to sæsoner i Wien udviklede sig dog ikke helt som han selv nok havde ønsket det.

Wien var i 1800-tallets midte en korsvej for europæisk ballet, hvor tilrejsende balletmestre fra Frankrig og Italien afløste hinanden næsten hver sæson, kun afløst af de fast-

Girolamo Franceschinis kostumetegninger til *Der Toreador* (Wien, 1854). Franceschinis kostumetegninger er interessante fordi de, når de sammenlignes med samtidige fotografier, også viser sig at være særdeles vellignende portrætter af de dansere, som udførte de respektive roller.

boende koreografer, der som regel også var af enten fransk eller italiensk herkomst. Denne trafik skabte et både frodigt men også uhyre omskifteligt balletliv, og det gik derfor hurtigt op for Bournonville, at det på længere sigt ville blive overordentlig svært at få sine egne koreografiske og æstetiske idealer rodfæstet i en by med så mange gennemrejsende balletkunstnere.

På trods af de store praktiske vanskeligheder han måtte kæmpe med, leverede Bournonville en næsten overmenneskelig indsats i løbet af sine to år i Wien, idet det her lykkedes ham at opsætte en perlerække af sine egne værker op, foruden at han skabte en lang række nye dansedivertissementer og flere store operaiscenesættelser.

Af disse forestillinger blev især opsætningerne af balletterne *Toreadoren* (1854) og *Napoli* (1856) mødt med overvældende bifald, såvel for deres koreografiske kvaliteter som det fine sceniske udstyr, hvor kostumer og dekorationer var tegnede og udført af de førende teaterkunstnere i datidens Wien.

Uanset flere af Bournonvilles i alt 10 større Wiener-opsætninger fik endda meget rosende omtale af kritikken, opnåede ingen dog nogen længerevarende succes hos det østrigske publikum, der klart var opdelt i to lejre, som bekendte sig til enten den italienske eller franske balletstil. Bournonvilles værker hørte hverken hjemme i den ene eller den anden af disse toneangivende balletkulturer og faldt måske netop derfor "igennem" hos Wienerpublikummet.

Ikke desto mindre lykkedes det ham at opnå en meget velfortjent hæder i Wien for sine operaiscenesættelser, hvoraf opsætningen af Giacomo Meyerbeers opera *Nordstjernen* (*Der Nordstern*) vandt både komponistens og publikums store anerkendelse. Her beviste Bournonville for første gang sit sande mesterskab i store iscenesættelser for et internationalt publikum.

På trods af Bournonvilles temmelig problematiske forhold til Wienerballetten fandt han under sine to balletmestersæsoner i Østrig også megen inspiration til sit eget senere virke

i København. Et af de mest eklatante eksempler på dette er den *Pas de deux*, som han tilfod den italienske danser, Lorenzo Vienna at indlægge i 3. akt af sin ballet *Napoli*, da denne blev opsat i Wien i 1856.

Lorenzo Viennas *pas de deux*, som havde musik af den på daværende førende østrigske balletkomponist, Mathias Strebinger, blev så populær hos Bournonville, at han besluttede sig for selv at indlægge musikken - og efter al sandsynlighed også koreografien - i sin egen ballet *Blomsterfesten i Genzano*, der fik premiere i København kun to år senere i 1858. Netop denne *pas de deux* har lige siden været anset som en af de mest typiske eksempler på Bournonvilles kunst, men er altså i virkeligheden baseret på et østrigsk-italiensk forlæg. Det viser, at selvom Bournonville ofte kunne være meget kritisk i sin bedømmelse af udenlandsk ballet, så var han også meget åben overfor enhver positiv indflydelse udefra, også selv om det var langt op i hans egen karriere.

Mange andre eksempler på sådan udenlandsk musikalsk og koreografisk indflydelse på Bournonville stammer ligeledes fra hans ophold i Wien. Det gælder blandt andet for den dengang meget populære spanske dans af Paul Taglioni *La Seguidilla*, som Bournonville straks nedskrev i Wien for senere at indlægge den i sit eget spanske divertissement *La Ventana* i København i 1856.

Sammen illustrerer disse to eksempler, hvor lydhør og påvirkelig Bournonville var overfor sin samtids midt- og sydeuropæiske ballet, når denne blot var i samklang med hans egne grundlæggende idealer om ballettens kunst.

4. afsnit

La Sylphide

- den romantiske ballets hovedværk i Mellem-, Nord-, og Sydeuropa.

"La Sylphide - her er en ballet, i hvilken det gratiøse og det fantastiske er forenet med en dyb forståelse for det menneskelige hjerte"

August Bournonville

Marie Taglioni i titelrollen i *La Sylphide* (1832).

Bournonvilles balletfilosofi adskiller sig fra sin samtids mellem- og sydeuropæiske ballet ved en særlig dansk-nordisk holdning til romantikkens livsbudskaber og menneskesyn, som er præget af hans uforbeholdne og optimistiske tro på menneskets indre styrke og harmoniske udviklingsmuligheder. Denne særlige Bournonville'ske livsholdning står i balletkunsten i interessant modsætningsforhold til den midt- og sydeuropæiske opfattelse af romantikkens budskaber om menneskets ofte skæbnebestemte eksistentielle livsbetingelser.

Bournonville var selv på det rene med, hvem han stod i gæld til - og med hvor meget. Hans kunst- og balletsyn var udsprunget af den franske og italienske balletkultur, som blomstrede i første halvdel af forrige århundrede, og til hvilken han formåede at føje et personligt præg, efter omhyggeligt at have omplantet de nyeste strømninger i ballettens kunst til det dengang endnu relativt isolerede Norden.

Balletten *La Sylphide* er et typisk eksempel på disse forhold. I ballethistorien markerer dette værk den romantiske ballets gennembrud og balletten nåede da også på forbløffende kort tid ud til alle førende europæiske scener efter premieren på Pariseroperaen den 12. marts 1832.

La Sylphide grundfæstede desuden romantiske livssyn i dansens verden og skabte samtidig et helt nyt ballet-æstetisk udtryk, der fik afgørende indflydelse på dansekunstens videre udvikling.

I samme periode blev netop denne ballet genstand for en række bearbejdelser, der hver for sig fortæller om balletromantikens forskelligartede og rigt facetterede udtryk i Mellem-, Nord- og Sydeuropa. Tre af de vigtigste europæiske opsætninger af dette værk fandt således sted i Paris (1832), København (1836) og Milano (1841).

Filippo Taglionis La Sylphide (Paris, 1832)
Danserinden Marie Taglioni (1804-84) er den balletkunstner i 1800-tallet, som mere end nogen anden løftede balletkunsten op til samme udtryksmæssige niveau som datidens musik og litteratur. Hendes enestående kunstneriske talent og personlighed blev plejet og omhyggeligt udviklet af faderen, den italienske koreograf Filippo Taglioni. Den kendsgerning at netop han ofte tilskrives æren som den egentlige skaber af den romantiske ballet må derfor også ses i det lys, at uden datterens store talent var europæisk ballet næppe kommet frem til det høje poetiske udtryksniveau, som det blev tilfældet med netop balletten *La Sylphide*.

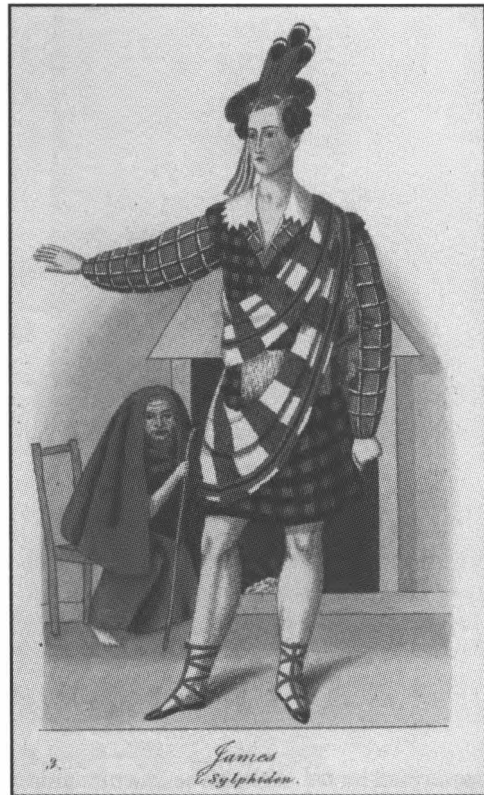
Denne ballet blev koreograferet specielt til hende og var epokegørende ved sin æteriske virkeliggørelse af menneskets vision og drøm om en anden og "virkeligere" verden end den jordiske.

Marie Taglioni levendegjorde dette forførende luftige væsen med ægte fransk charme og et nøje afstemt koketteri, der ifølge datidens kritikere aldrig blev jordnært eller banalt, men altid havde en dyb undertone af ægthed og enkelhed i udtrykket.

Taglioni var simpelthen ballettens centrum, hvorimod genstanden for hendes forførende fremtræden, den skotske bondesøn James, mere blev skildret som en forblændet beundrer end som en person, der vitterlig atråede dette uopnåelige væsen. Taglionis raffinerede dansestil og kvindelige pikanteri "var" i sig selv balletten.

Lucile Grahn i titelrollen i *Sylfiden* (c. 1839).

Christian Bruuns illustration af spåscenen i 1. akt af *Sylfiden* (c. 1839).

August Bournonvilles Sylfiden (København, 1836)

Under et besøg i Paris i sommeren 1834 oplevede Bournonville en opførelse af *La Sylphide* på Pariseroperaen med Marie Taglioni i hovedrollen. Ved denne lejlighed var han ledsaget af sin kun 16-årige elev Lucile Grahn, for hvem Bournonville straks besluttede at sætte balletten op i København. Til det formål indkøbte han det franske handlingsprogram, hvorimod musikken af finansielle grunde måtte nykomponeres af den unge norske komponist Herman Severin von Løvenskjold.

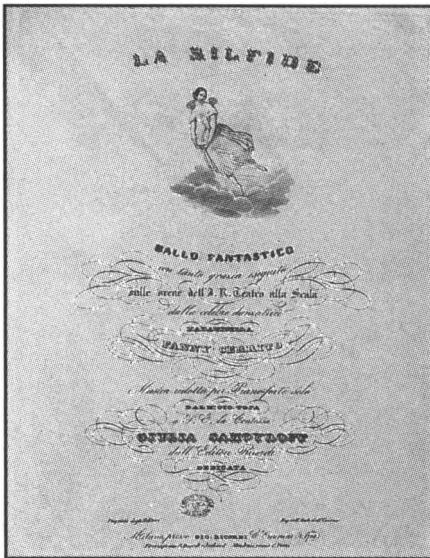
Disse forhold gav Bournonville en enestående lejlighed til at rekoreografere balletten med Lucile Grahn særlige talent for øje, lige som han også fik lejlighed til at bringe rollen som James (danset af ham selv) mere i forgrunden end den var det i Taglionis ballet.

Grahns sylfide var ifølge datidens anmeldere et mere køligt væsen end Taglionis frem-

stilling og udmærkede sig især ved at Grahn aldrig på noget tidspunkt overspillede figuren eller forivrede sig i rollens rige mimiske udtryk. Bournonvilles fremstilling af James var i modsætning til den franske version af en mere jordnær - ja næsten eksistentielistisk - karakter, idet James i *Sylfiden* ser sin bestemmelse i livet og derfor træffer en bevidst handling om at forlade sin bundne tilværelse for at følge dette visionære væsen, men dog uden at gøre sig konsekvenserne af sin handling klar. Heri ligger ballettens tragedie - og forløsning - ifølge Bournonville.

Antonio Cortesis La Silfide (Milano, 1841)
Ved et mærkeligt tilfælde begynder og slutter historien om den italienske *La Silfide* på La Scala operaen i Milano. Allerede i 1828 havde den fransk-italienske koreograf Louis Henry skabt en ballet med samme titel for dette teater. Henrys sylfide-ballet adskilte sig på afgø-

Giovanni Tojas klaverudgave af Cortesis *La Silfide* med musik af Antonio Mussi (1. akt), Saverio Mercadante (2. akt), og Gioacchino Rossini (3. akt).

Den neapolitanske ballerina, Fanny Cerrito i Cortesis *La Silfide* (Teatro alla Scala, 1841).

rende punkter fra Taglionis senere romantiske værk, idet den var en udpræget allegoriske skildring af Sylfidens væsen og snarere hørte hjemme i 1700-tallets balletstil end i romantikken. Desuden bar Henrys ballet mange minder om det 18. århundredes talrige dramatiske behandlinger af Orfeus og Eurydike motivet.

Det var derfor først med den milanesiske koreograf Antonio Cortesis bearbejdelse af Taglionis ballet, at Italien i 1841 fik sin egen sylfide.

Cortesis version adskiller sig markant fra både Taglionis og Bournonvilles udgaver ved blandt andet at være opbygget i tre adskilte akter, idet 2. aktens heksescene nu blev fremstillet som en hel selvstændig akt. Desuden havde Cortesi hele tre komponister som medarbejdere: Antonio Mussi (1. akt), Saverio Mercadante (2. akt) og Gioacchino Rossini (3. akt). Dermed fik hans udgave af balletten et hidtil uhørt differentieret musikalsk udtryk.

Cortesis bearbejdelse af Taglionis ballet er dog mest interessant, fordi at den er et me-

get typisk udtryk for den sydeuropæiske ballets opfattelse af romantikkens budskaber om mennesket ofte skæbnebestemte livsbetingelser. Ved at give Sylfide-rollen status af en nærmest himmelsk budbringer fik Cortesis version næsten religiøs karakter. Dette understreges især i ballettens slutscene, hvor James og Sylfiden forenes i de himmelske sfærer, en slutning der står i skarp modsætning til Taglionis og Bournonvilles balletter, der begge ender i stor og ægte romantisk tragedie.

Det uskyldsbare ved Cortesis version blev yderligere forstærket gennem den italienske ballerina Fanny Cerritos udførelse af titelpartiet. Hun blev af samtiden netop fremhævet for hendes engleagtige fremstilling af rollen, hvilket i forening med hendes meget fine musikalitet gjorde Cerrito til en af de ledende repræsentanter for 1800-tallets italienske romantiske ballet.

Edouard Lehmanns kostumetegninger til balletten i Verdis opera *Troubadouren* (1865).

5. afsnit Bournonville og operaen

Ved siden af sine kontraktlige forpligtelser som balletmester i København begyndte Bournonville at assistere ved opsætningen af operaer og skuespil på Det Kongelige Teater allerede i begyndelsen af 1840'erne.

Det var dog først fra 1858 han officielt tiltrådte som teatrets faste opera-iscenesætter. I slutningen af 1850'erne etablerede Bournonville derfor sin iscenesættelsesmetodik af opera, blandt gennem en omhyggelig og langsigtet planlægning af det internationale operarepertoire, han mente var nødvendigt for den danske operascene og som gennemførte over de næste tyve år.

Hans hovedinteresse lå her absolut i den franske opera, og dernæst i tysk-østrigsk, italiensk og skandinavisk opera. Af hans mere end 80 opera-iscenesættelser i København og udlandet (Wien og Stockholm) finder vi således flere danske førsteopførelser, eksempel-

vis Verdis *Troubadouren* og Wagners *Tannhäuser*.

Men også flere markante danske repræmier blev opsat med Bournonvilles reviderede mise en scène og koreografi, heriblandt Mozarts *Trylleflojten*, Hartmanns *Liden Kirsten* og Meyerbeers *Robert af Normandiet* (*Robert le diable*).

Mange af disse opsætninger havde deres direkte forlæg i udenlandske forestillinger, som Bournonville enten havde oplevet på sine mange rejser til Paris, Wien og Milano, eller havde indkøbt de originale iscenesættelsesbøger til.

Tilsammen repræsenterer hans notater og optegnelser til disse hovedværker i europæisk operahistorie en enestående hovedkilde til hele 1800-tallets iscenesættelsespraksis. Samtidig vidner de om, hvordan hans opera-iscenesættelser også kom ham til gode i hans egne balletter, idet han med disse operaers mange danse-scener og masse-optrin ofte afprøvede

nye koreografiske udtryk til senere brug i sine egne balletter. Balletmesterens sikre greb om disse operaers mise en scène fortæller derfor også noget om det rigt begavede multi-teatermenneske August Bournonville.

6. afsnit

Bournonville og skuespillet

Mens hovedparten af Bournonvilles arbejde som operaiscenesætter lå i København, er hans indsats som iscenesætter af skuespil centreret om de tre sæsoner han virkede som kunstnerisk leder af Stockholms Kongelige Teater fra 1861 til 1864.

Han iscenesatte her en bred vifte af skuespil fra fransk teater (eksempelvis Molière), engelsk teater (Shakespeare), tysk-østrigsk teater (Friedrich Halm) og skandinavisk teater (Adam Oehlenschläger og Carl Oscar Wijkander).

Det er vanskeligt under ét at bedømme disse mange skuespil-iscenesættelser, blandt andet af den grund, at Bournonvilles skriftlige notater her enten er for generelle i deres ud-sagn eller er af rent skitsemæssig karakter. Balletmesteren støttede sig i dette arbejde meget ofte på de allerede eksisterende udenlandske trykte iscenesættelsesbøger.

Det er derfor næsten udelukkende ved iscenesættelsen af nye originale skuespil (for eksempel den svenske dramatiker Carl Oscar Wijkanders nationalhistoriske skuespil *Amaranther-Orden*) at vi finder fuldt detaljerede mise en scène beskrivelser fra Bournonvilles hånd. Fra hans opsætning af dette og mange andre værker bliver det klart, at hans iscenesættelser af nye skuespil aldrig fremvises fra et fladt og frontalt perspektiv, eftersom han altid lader de optrædende bevæge sig henover scenen i bløde og afrundede diagonale bevægelsesmønstre. Disse næsten koreografiske mønstre udspiller sig i en scenografi, der tillige er nøje afstemt af Bournonville til skuespillernes bevægelsesmæssige brug af scenens terræn.

Bournonvilles største indsats som skuespil-iscenesætter ligger dog nok mest i den nye og strenge indstuderingsmetodik og den prøve-

Christian Bruuns illustration af kostumet til titelrollen i *Aladdin* (1839).

praksis han indførte, og som medførte en langt stærkere scenedisciplin hos de optrædende end tidligere. Med disse iscenesættelsesreformer banede Bournonville vejen og skabte mulighederne for den senere realismes gennembrud i skandinavisk teater.

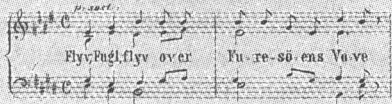
Bournonville og musikken

Gennem sit lange professionelle liv stræbte Bournonville ufortrødent for højnelsen af dansk balletmusik. Som et resultat af hans anstrengelser på dette område blev 1800' tallets dansks balletmusik centralt placeret i musikhistorien med nogle af datidens absolutte balletmusikalske hovedværker - også i et større europæisk perspektiv.

I sit tætte samarbejde med komponisterne Niels W. Gade, I.P.E. Hartmann og Peter Heise var Bournonville ikke alene den kreative igangsætter, men tillige en stor musikalsk inspirator for disse fremtrædende kunstnere. Det

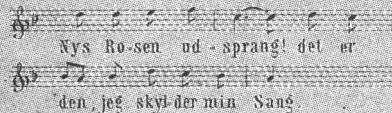
Moderato tranquillamente

I.P.E. Hartmann

Niels W. Gade

P. Heise

Fire af de danske komponister Bournonville arbejdede tættest sammen med: I.P.E. Hartmann, H. Paulli, Niels W. Gade og Peter Heise.

bevidnes af hans mange arbejdspapirer og indgående musikalske anvisninger til sine musikalske medarbejdere.

Men også hans samarbejde med nogle af 1800-tallets i dag mindre kendte danske komponister (eksempelvis J. F. Fröhlich, E. Helsted, og H. S. Paulli, A. Winding og Emil Hartmann) dokumenterer balletmesterens aldrig svigtende bestræbelser på at fremme og højne datidens balletmusikkultur. Han forsynede ofte disse komponister med musikalske temaer, folkelige melodier og længere musikalske afsnit, som han selv havde fundet koreografisk inspiration i. Det gælder især for hans mange balletter baseret på fremmede folkelivsskildringer som for eksempel hans norske ballet *Brudefærden i Hardanger* fra 1853.

Bournonville var tillige en meget flittig koncertgænger og et mangeårigt medlem af Musikforeningen, der var samtidens centrum for offentlig koncert virksomhed i København. Det var her han fik sin musikalske orientering og store viden om europæisk musikkultur.

Udover sit musikalske samarbejde med nogle af datidens førende danske komponister fandt Bournonville også tid til et virke som musikhistoriker i form af en lang række musikhistoriske essays og biografiske artikler om nogle af de komponister, han selv havde oplevet og kendt eller modtaget beretninger om fra sin fader.

Denne musikhistoriske interesse er overraskende for en kreativ teaterkunstner, der almindeligvis ville have nok i at formidle sit eget fagområde. Bournonville afslører derfor her et intellektuelt format, som kun få andre kunstnere i europæisk teaterhistorie har opvist magen til.

At balletmesteren besad endda meget stor musikalsk indsigt afspejles også gennem hans egen musikudøvelse, der indledtes i hans allertidligste barndom og fortsatte helt op til hans sidste leveår. I sin daglige balletmestergerning akkompagnerede han således selv på 2. violin til indstudingsprøverne på alle nye balletter, mens han i privatlivet regelmæssigt spillede endog meget krævende kammermusik sammen med sine nærmeste venner og fami-

liemedlemmer. Dermed erhvervede Bournonville sig en meget bred musikalsk indsigt i europæisk musikkultur, der også kom hans professionelle koreografiske virke til gode, ved blandt andet at give ham inspiration til ofte at indlægge koncertsalsmusik af nogle af de største af datidens europæiske komponister i sine egne balletter.

Talrige eksempler fra Bournonvilles balletter dokumenterer, hvorledes balletmesteren på sine mange udenlandsrejser altid opsøgte og indsamlede det bedste af samtidens balletmusik til brug i sine egne værker. Især de italienske, franske og østrigske balletkomponisters værker havde hans store interesse og bevågenhed. Vi finder således mange "gemte" kompositioner i Bournonvilles balletter af fremtrædende komponister som italieneren Saverio Mercadante, franskmændene Jacques Pierre Rode og Jean Madeleine Schneitzhoeffer, og østrigerne Robert Wenzel von Gallenberg og Joseph Mayseder.

Tilsammen viser disse komponisters mange "hemmeligt" indlagte værker i Bournonvilles balletter, at dansk balletmusik i 1800-tallet også i høj grad var påvirket af datidens bredere europæiske musikkultur - samt at dette først og fremmest skete takket være den danske balletmesters store musikalske orientering og internationale kulturelle udsyn.

7. afsnit

Bournonvilles bogsamling og åndsmennesket bag balletmesteren

Bournonvilles bogsamling tjente ikke kun som inspirationskilde til hans egne balletter. Den stod tillige for ham som et udtømmeligt "forråds-kammer" for hans øvrige åndelige betragtninger og hele livssyn. I forsøget på at trænge ind til selve åndsmennesket bag ballet- og teatermanden August Bournonville bliver hans privatbibliotek derfor af stor betydning. Det ikke alene afslører hans brede litterære orientering, men afdækker også en lang række mulige inspirationskilder til hans egne værker og hele kunstsyn, som derigennem kommer til at fremstå i en helt nyt lys.

Bournonville rådgiver selv i 1837 en af

sine ballet elever om nødvendigheden af en solid litterær dannelse med disse formanende ord:

“Undgaa Romaner der sløve Aanden og afvende fra nyttig Læsning. Nære sig med Producter af Skjøn Litteratur. Læse nyttige Bøger, ogsaa i Theaterfaget, kjøbe Costume tegninger og Programmer. Skaffe sig god Balletmusik”

Bourmonvilles bibliotek afslører ikke blot hans store belæsthed men også hans brede litterære orientering. Hans litterære interesser rækker således langt ud over det rent teater- og kunstfaglige, idet hans hovedinteresse - måske ikke helt overraskende - ligger i ældre og nyere fransk skønlitteratur og poesi.

At Bourmonvilles sans for litteratur og digtekunst spændte endda meget vidt, afspejles blandet andet med tilstedeværelsen af Casimir Delavignes og George Sands værker.

Men også oplysningstidens franske historieskrivning og de førende fransk sprogede kulturhistoriske opslagsværker har en fremtrædende plads i samlingen. Interessant er også den omfattende revolutionslitteratur, der klart afspejler Bourmonville-slægtens optagethed af de nye franske frihedsideal, foruden pragt-udgaverne af oplysningstidens store forfattere og de store videnskabelige franske opslagsværker, der tilsammen vidner om hvorfra Bourmonville erhvervede sin dannelse og store almenviden.

På samme måde er dansk skønlitteratur og filosofi fra oplysningstiden og helt frem til midten af 1870'erne rigt repræsenteret i hans bogsamling. Ja selv hans tidligste skole-læsebøger er bevaret i form af Knud Lyhne Rahbeks *Dansk Læsebog I-II* (1818), der var den unge Bourmonvilles allerførste møde med litteraturen.

Vi finder her også flere af Søren Kierkegaards værker, hvem Bourmonville (ifølge hans eget udsagn) havde lært personlig at kende i sin ungdom og var blevet stærkt påvirket af gennem deres talrige og næsten daglige samtaler. Balletmesteren fulgte således nøje med i selv den nyeste litteratur og filo-

sofi og det helt frem til sine sidste leveår.

Tilstedeværelsen af disse mange skønlitterære og filosofiske værker i Bourmonvilles genfundne bibliotek gør det muligt, at sætte ham i et betydeligt større idé- og åndshistorisk perspektiv end tidligere. Vi kan med andre ord i dag bogstaveligt talt sætte os til rette i kunstneren Bourmonvilles stol og som han selv lade blikket glide hen over bogtitlerne i det bibliotek, der var hans dannelsesunivers.

Et blandt talrige eksempler på Bourmonvilles brede litterære dannelse er hans eksemplar af Goethes *Faust*, et værk han som den første koreograf nogensinde i europæisk ballet-historie selv satte på scenen som ballet i 1832.

Hans arbejde med denne ballet er interessant fordi det fortæller om hans uforfærdethed lige fra sine tidligste år ved at tage livtag med selv verdenslitteraturens største værker. Hans koreografiske behandling af Goethes tekst centrerer sig balletten primært om figuren Margaretha og hendes endelige frelse gennem Fausts desperate, men heroiske overenskomst med Mefistofeles.

I sin behandling af dette emne ligger Bourmonville meget tæt på linje med flere af hans samtidige europæiske kolleger, for eksempel den italienske balletmester Carlo Blasis, der næsten 25 år senere skabte en lignende *Faust* ballet i Warszawa. Andre ledende europæiske koreografer som Salvatore Taglioni i Napoli (1838), Jules Perrot i Milano (1848) og Antonio Cortesi i Firenze (1849) skabte ligeledes *Faust* balletter, der i deres dramaturgi ligger meget nær den danske balletmesters version.

Den kendsgerning, at Bourmonville som den første af disse førende europæiske koreografer skabte sin *Faust* allerede i 1832, dokumenterer klart hans veludviklede fornemmelse for det dramatiske potentiale i den romantiske ballets udtryk.

Til hans store skuffelse opnåede *Faust* dog ikke særlig mange opførelser i Danmark, også selvom Bourmonville senere omarbejdede værket hele tre gange. Dette faktum skyldtes nok mest ballettens temmelig ubehjælpomme partitur, der var sammenstykket af musikalske

lån fra forskellige præromantiske komponisters værker og arrangeret af oboisten Philip Ludvig Keck. Derved fik balletens koreografiske handling ikke noget helstøbt musik-dramatisk forløb at støtte sig til. Balletmusik i Danmark var således endnu i sine barndomsår i 1832. Først senere skulle Bournonville også rette op på denne situation.

Ballet-æstetikerens Bournonville

Få af balletromantikkenes kunstnere efterlod sig lige mange skriftlige refleksioner om deres kunst som August Bournonville. Dette faktum skyldes, at Bournonville gennem hele sit liv var mindst lige så flittig ved sin skrivepult som på scenen. Der gik sjældent en dag i hans liv uden han nedskrev - i breve, dagbøger eller som manuskript - tanker, teorier og observationer om sin kunst og dens æstetik.

Klarest kommer disse refleksioner til udtryk i de tre versioner af hans teoretisk-æstetiske hovedværk med fællestitlen *Etudes Chorégraphiques* som han forfattede mellem 1848 og 1861. Med ordet "Etudes" forstår Bournonville her såvel intellektuelle som praktiske øvelser og refleksioner i den koreografiske kunst.

Af disse tre versioner er hans første, og stadig utrykte manuskript fra 1848, det mest reflekterende. Bournonville kommer her tættest på sine inderste tanker om dansekunsten og dens væsen. Tilsyneladende anså han selv disse refleksioner som værende af så "privat" karakter, at han aldrig følte sig tilskyndet til at forsøge dette manuskript udgivet, i modsætning til hans to efterfølgende versioner af *Etudes Chorégraphiques*, der udkom i henholdsvis 1855 og 1861.

Bournonville har med dette store ballet-æstetiske forfatterskab kun få ligemænd i europæisk ballet. En af de mest fremtrædende er hans italienske kollega, Carlo Blasis.

Den klassiske ballets teknik som den generelt kendes i dag blev for første gang systematiseret og kodificeret af Blasis, der allerede i præ-romantikkenes dage udgav sin senere så berømmede *Traité Élémentaire, Théorique et Pratique de l'Art de la Danse* (Milano, 1820).

Som en meget erfaren danser og fremstående skribent fulgte Blasis dette skrift op med en lang række senere ballet-teoretiske skrifter, der beskæftiger sig med dansens og pantomimens forhold til de andre skønne kunster, musik, litteratur og maleri.

Blasis omsatte sin store teoretiske viden gennem sit virke som leder af balletskolen ved La Scala i Milano fra 1837 og frem til sin død i 1878. Hans skrifter, der i flere henseender ligger tæt på Bournonvilles ballet-æstetiske skrifter, står som kulminationen af den lange række ballet-teoretiske værker, der udkom fra 1700-tallets midte og frem til slutningen af den romantisk periode. Alle disse skrifter var ejet, kendt og flittigt benyttet af Bournonville.

Ballet-teoretikerens Bournonville

Fra Bournonvilles egen omfattende ballet-teoretiske skribent virksomhed kan vi lære såvel hans ballerter som hele hans koreograferingsmetodik at kende ned i de mindste detaljer, og det i et omfang vi kun genfinder hos få af hans samtidige balletkolleger.

Blandt hans talrige manuskripter indenfor denne kategori hører også hans tanker om en dybde-reformering af datidens balletterminologi, der ifølge Bournonville burde ordnes på ny med et såkaldt 5-tals system (Système du nombre "Cinq"), der er baseret på den klassiske dans fem grundpositioner. Med stor klarhed fremlagde Bournonville her for sine europæiske kolleger et yderst konkret forslag til en grundig revision af datidens temmelig uklare balletterminologi. Han ønskede dermed at rydde op efter flere generationers noget nær "anarkistiske" balletterminologi, der ved 1800-tallets midte havde udviklet sig til en helt uoverskuelig situation. Bournonville afslører sig med dette forslag her igen som en meget praktisk orienteret og forudseende ballet-teoretiker, der i mange henseender var langt forud for sin tid.

Af det store og endnu delvist upublicerede ballet-tekniske forfatterskab fra hans hånd tiltrækker de koreografiske trinoptegnelser en særlig opmærksomhed, fordi disse mere end nogen andre notater fra samtiden belyser,

hvorledes balletten udviklede sig gennem hele den romantiske periode. Endvidere har Bournonville i sine koreografiske optegnelser bevaret nogle af den romantiske ballets mest berømte danse, som i dag gør det muligt på en sjælden levende og håndgribelig måde at studere det eksakte koreografisk-æstetiske trinsprog, der fulgte med den romantiske ballets blomstring. Bournonvilles indsats på dette område træder dermed ind i en fornem række af samtidige europæiske ballet-tekniske forfatterskaber. Blandt disse træder især tre franske koreografer frem, A. J. Deshayes, A. Saint-Léon og G. L. Adice. De fremstår som Bournonvilles ligemænd i datidens forsøg på at udvikle et universelt og praktisk anvendeligt koreografisk notationsystem.

Uden disse koreografers pionérbestræbelser i det forrige århundrede var den balletnotation, som vi kender og anvender overalt i verden i dag gennem systemerne Benesh- og Labano-tation, næppe blevet så komplette og fuldt udviklede, som det er tilfældet.

Bournonvilles religiøsitet og hans betragtninger om religionens rolle i kunsten

En væsentlig side ved Bournonvilles kunstnerpsyke er han dybe religiøsitet, der ikke alene afspejler sig i hans skrifter, men også kommer tydeligt til udtryk i flere af hans balletter. Som søn af en katolsk fader og en lutheransk moder var Bournonville lige siden barndommen under stærk religiøs påvirkning. I sine modne år bekender han sig entydigt til den "Luther-ske christelige-evangeliske Troe", men udtrykker i flere af sine religiøse skrifter samtidig en stor og ægte tolerance overfor andre trosretninger.

Hans religiøsitet manifesterede sig også i det store praktiske sociale arbejde han involverede sig, og som rakte langt uden for teatret verden.

For sine egne kunstfæller ved teatret arbejdede han utrætteligt for en social placering i samfundet på lige fod med andre ærefulde professioner. Helt frem til sin død var han stærkt engageret i forsøget på at oprette en forening, der skulle forene Kirkens og Teatrets

kræfter og var inspireret af en såkaldt "Church and Stage Guild" han var blevet bekendt med i England.

For Bournonville var teatergerningen i alle henseender et kald - såvel i kunstnerisk som i religiøs betydning. Dette kan opleves i mange af hans koreografiske arbejder, hvor kristendommens lære og tanker kommer til udtryk gennem såvel symboler som i mimiske udtryk i flere af hans balletters absolutte dramatiske højdepunkter. I disse "quasi-religiøse" scener rækker Bournonville langt ud over, hvad der var gældende for datidens sceniske konventioner såvel i dramaturgisk som i etisk og moralsk forstand. Hans religiøse handlinger på scenen er alle skildret med en inderlighed og et særligt pantomimisk sprog, som han selv gav betegnelsen "dramatisk sandhed". Med dette udtryk mente han et frit og naturligt kropsudtryk i form af levende bevægelige figurer i en kontinuerlig mimisk dialog. Dette karakteristiske mimiske scenesprog var særligt fremtrædende i hans religiøse optrin og udførtes med et mimisk *épaulement* eller krops-holdning, vi i dag nok vil anse for temmelig stiliseret og lidt naivt. På Bournonvilles tid bibragte dette mimiske scenesprog ikke desto mindre danserne et kropsudtryk, hvormed de på engang kunne levendegøre og "fylde" rollerne indefra.

8. afsnit

Bournonville og det nordiske

Bournonville var fra begyndelsen af sin lange koreografiske karriere helt bevidst om sin opgave som kongelig dansk balletmester og hvad dette indebar. Han skabte således fra første færd en række balletter med national historiske emner. Den første og mest betydningsfulde i hans karriere var balletten *Waldemar* (1835), som var inspireret af B.S. Ingemanns i datiden uhyre populære historiske roman *Waldemar Seier* (1826).

Bournonvilles behandling af dette vældige stof byggede dog i lige høj på de store historiske balletter, han havde set opført under sine studieår i Paris. Han bliver dermed den første danske koreograf, som kombinerer

Pierre-Luc-Charles Cicéris dekoration til 2. akts andet tableau i *Alfred le Grand*, en scenografi der tydeligt også var forbillede for decorationen i 2. akt af Bourmonvilles *Waldemar*.

et dansk litterært stof over den middelalderlige nationalhistorie med datidens nyeste udenlandske balletstrømninger. Hans stærkeste balletmæssige inspiration til dette værk var således den franske koreograf, Jean Aumers grandiose ballet *Alfred le Grand* (1822), hvor både de vældige kampscener og det rige sceniske udstyr tydeligt går igen i Bourmonvilles ballet.

Bourmonville var dog langt fra den første i europæisk teater, der behandlede den danske nationalhistorie i scenisk form. Lige siden 1700-tallets begyndelse var nordiske emner blevet gjort til genstand for dramatiske behandlinger. Den neapolitanske komponist Domenico Sarros opera *Il Valdemaro* (1726) er formodentlig det første værk i operahistorien med et nordisk motiv, der oven i købet ligger meget tæt på den episode i dansk middelalderhistorie, som også Bourmonvilles ballet om-

handler.

Andre lignende udenlandske syngespil og balletter baseret på dansk nationalhistorie finder vi i Italien i slutningen af 1700-tallet og første halvdel af 1800-tallet, eksempelvis det anonyme syngespil *Margherita di Valdemar* (Firenze, Teatro della Pergola, 1794) samt Antonio Monticinis ballet *Margherita di Danimarca* (Firenze, Teatro della Pergola, 1851) og Giovanni Galzeranis ballet *L'Eroina Danese* (Napoli, Teatro San Carlo, 1845)

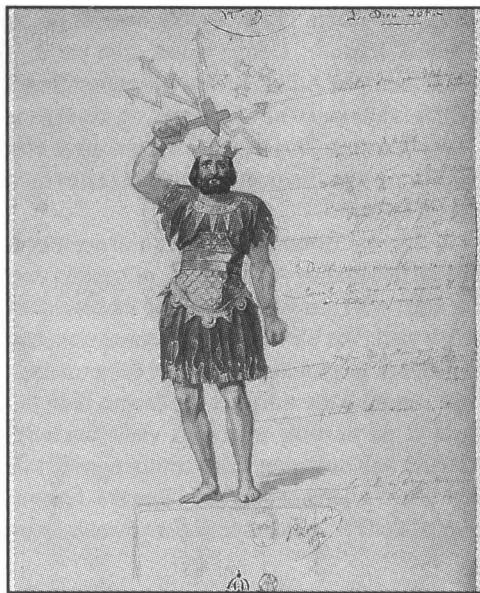
Med sin ballet *Waldemar* knytter Bourmonville sig derved til en lang række af europæiske sceniske behandlinger af den danske nationalhistorie. Bourmonville er med sit emnevalg til denne ballet derfor i fuld samklang med sin egen tids europæiske teater.

I det afsnit af sit liv, som balletmesteren selv omtaler i sine erindringer med ordene “den

Paul Lormiers kostumetegninger til *Orfa* (1852).

fjerde og sidste periode af min koreografiske karriere” (1868-1877), vender han sig mod den nordisk-mytologiske sagnverden. Allerede i 1861 havde Bourmonville påbegyndt arbejdet med dette store emneområde i form af balletten *Valkyrien*, der fik en strålende modtagelse af samtiden, måske også takket være I. P. E. Hartmanns meget overbevisende partitur. Samarbejdet mellem disse to store kunstnere fortsatte derfor de følgende år med balletterne *Thrymskviden* (1868) og *Arcona* (1875).

Det er blevet hævdet, at Bourmonville - og dermed også Hartmann - med disse tre store nordisk-mytologiske balletter arbejdede i et bevidst mod/medspil til Richard Wagners operareformer. Fra balletmesterens dagbog ved vi således, at Wagners bog *Die Oper und das Drama* optog ham meget i netop disse år. Vi ved dog også, at Bourmonville til disse vældige balletter søgte inspiration i sin private bogsamling. Et sådant eksempel er hans eksemplar af 1862-udgaven af Adam Oehlenschlägers episke digt *Nordens Guder*, der klart viser, hvordan læsningen af den store nordiske litteratur forsynede ham med, hvad man her næsten kan betegne som en “synopsis” til

hans eget værk *Thrymskviden*.

Gennem en fri og meget dristig dramaturgisk behandling af den nordiske mytologis persongalleri søgte Bourmonville i disse store balletdramaer hen imod en indgående psykologisk skildring af de mytologiske hovedfigurer, hvilket er tydeligt med for eksempel figurene Svava i balletten *Valkyrien* og ildguden Loke i balletten *Thrymskviden*.

Bourmonvilles nordisk-mytologiske balletter repræsenterer i kraft af disse indgående psykologiske skildringer hans største koreografiske og musikalske skridt i retning af en dybde-reformering af balletkunsten i Danmark.

Man har i europæisk ballethistorie hidtil betragtet Bourmonvilles visionære mytologiske balletdramaer som hans pionérgerning. Denne opfattelse må imidlertid revideres, idet Bourmonville langt fra er den første i europæisk romantisk ballet, som valgte den nordiske mytologi som emne for koreografisk behandling.

Blandt samlingen af Bourmonvilles ballet-libretti findes et eksemplar af den franske koreograf Joseph Mazilliers ballet *Orfa* fra

1857, der ifølge titelbladet er baseret på en islandsk legende. Denne ballet, som har musik af Adolphe Adam, havde Bourmonville set i Paris i slutningen af 1850'erne, og såvel hans *Valkyrien* som *Thrymskviden* har mange elementer og handlingssituationer til fælles med denne ballet.

Selvom Bourmonville forholdt sig meget kritisk til Maziliers koreografi, så har han derfor uden tvivl fået stor påvirkning fra dette storladne værk, der blev en af Pariseroperaens største succes'er i midten af forrige århundrede.

Andre både tidligere og senere balletter baseret på nordisk mytologi viser ligeledes klart, at balletter over disse emner også havde samtidens interesse langt ud i Europa. Eksempler på dette er balletterne *Il Bardo della Scan-*

dinavia (Milano, Teatro alla Scala, 1830), *Hulda* (Napoli, Teatro San Carlo, 1854), *La Dea del Valhalla* (Firenze, Teatro della Pergola, 1870) og *Sieba, o La Spada di Wotan* (Torino, Teatro Regio, 1878).

Disse værker dokumenterer klart, hvorledes Bourmonville emnemæssigt nøje fulgte med i hovedstrømningerne af datidens europæiske ballet, og samtidig dokumenterer de, hvordan han med sine egne værker indenfor denne genre undertiden selv var en inspirationskilde for nogle af hans tids førende udenlandske koreografer.

Dermed er - og forbliver - Bourmonvilles kunst af overbevisende europæisk og internationalt format.

Europæeren Bournonville

Genstandsliste

1. afsnit

Det tidlige teaterunivers

De historiske forudsætninger

Bournonvilles barne- og ungdomsroller (1813-1821)

- ballet som "åndelig kunst" og "talende dans"

Den 12-årige August Bournonville som Adonia i Salomons Dom (1817).

Maleriet ejedes oprindeligt af Bournonville familien og blev i 1915 foræret Det Kongelige Teater af arvingerne til Bournonvilles datter, operasangerinden Charlotte Bournonville.

Maleri af N. Christensen, olie på lærred (51,5 x 47 cm, monteret i forgyldt ramme) [Uden titel]
Usigneret, udateret [c. 1817]
[DK-Kkt; Balletfoyrén (reproduktion)]

Plakaten fra Bournonvilles debutforestilling på Det kongelige Teater i en mimisk barnerolle i balletten Lagertha (2. oktober 1813).

1 plakat (22,2 x 17,3 cm)
[DK-Kk; Danske Afdeling, 34 III, - 460, 4°]

Det første komplette og gennem annoterede klaverpartitur til Vincenzo Galeottis og Claus Schalls nordisk historiske ballet Lagertha med et indlagt kobberstik, der viser dekorationen i 1. akt.

Det er i denne ballet (baseret på Saxo Grammaticus' *Gesta Danorum*), den 9-årige August Bournonville optræder første gang på scenen 2. oktober 1813 i rollen som en af Lagerthas to sønner. Opslaget (s. 14) viser det sted i 1. akt, hvor han gjorde sin første entré på scenen.

Om Schalls musik udtalte Bournonville mange år senere i sine såkaldte *Biographiske Skizzer* at den „i væsentlig Grad har bidraget til at inspirere dem, der senere have behandlet nordiske Emner“.

Trykt klaverpartitur. 1 bind. 70 s. (25 x 35,7 cm)
Musiken til Balletten/Lagertha/Componeret og indrettet

for Piano Forte/af/C. SCHALL/Kongelig Concertmester
/Tilegnet det Danske Musikelskende Publicum/af/
Forfatteren Birkerød, J[eppe] Sonne, s. a. [1802]
[DK-Kk; Musikafdelingen, D 6 (mu 6604.2540)]

Plakaten fra Bournonvilles debut som barnedanser på Det kongelige Teater (30. september 1814) i faderens divertissement En ny ungorsk Entrée med musik af Claus Schall.

1 plakat (22,2 x 17,3 cm)
[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 4°]

Schalls orkesterpartitur til Antoine Bournonvilles såkaldte Divertissement Hongrois, hvori den 9-årige Bournonville debuterede som barnedanser.

Mange år senere genbrugte Bournonville adskillige koreografiske elementer herfra i sin egen karakterdans, Polka militaire fra 1842, et værk som stadig opføres takket være den levende Bournonville tradition. Antoine Bournonvilles Divertissement Hongrois kan således anses som den ældste, stadig bevarede dans fra Bournonville dynastiet.

Ms. Autograf af Claus Schall. Sort og brunt blæk. 1 bind. 70 s., hvoraf to sider er ubeskrevne (30,8 x 22,2 cm)
No. 109./Divertissement Hongrois/par/Bournonville/26
Usigneret, udateret [c. 1814]
[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 37 (KTB 26)]

Plakaten fra Bournonvilles debut som barneskuespiller på Det kongelige Teater d. 29. oktober 1817.

Denne dag optræder Bournonville for første gang på scenen i en navngiven rolle som Adonia i Caignez' og N. T. Bruuns bibelske

skuespil *Salomons Dom (Le jugement de Salomon)* til musik af F. L. Ae. Kunzen (samlet og arrangeret af Bruun).

1 plakat (22,2 x 17,3 cm)

[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 4°

Repetitørpertiet til Caignez' og Bruuns skuespil *Salomons Dom* (1817).

Opslaget (s. 13) viser musikken til børne-

dansen i første akt (no. 6 C), om hvilken Antoine Bourmonville har tilføjet: „danse des enfans, Adonia y prend part.“

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind, 24 s. hvoraf to er blanke (32,2 x 20 cm)

Dansen/til/Salomons Dom./No. 21./++/No. 13.

Usigneret og udateret [1817]

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 3039 (KTA 190)

Bourmonville og præromantikken ballet i Europa - de første koreografiske forsøg (1821-1827)

De indledende trin i danser- og balletmesterkarriøren

Plakaten fra Bourmonvilles debut i sit første egentlige danseparti på Det kongelige Teater (22. februar 1821) i faderens såkaldte *Et nyt Divertissement* til musik af den franske komponist Henri Berton.

1 plakat (22,2 x 17,3 cm)

[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 4°

Orkesterpartituret til *Et nyt Divertissement* (1821).

Opslaget (s. 45) viser divertissementets Andante sats. Musikken hertil var lånt fra den franske komponist, Henri Bertons Pas de deux i operaen *l'Oriflamme* (uopført Pariser Operaen d. 1. februar 1814). Denne dans var koreograferet af Bourmonvilles senere franske lærer, den legendariske danser og pædagog Auguste Vestris.

Man fornemmer, at Bourmonville med valget af denne dans til sin debut i København har anet den store betydning netop Vestris skulle få for hele hans senere livslange virke som danser og koreograf.

Ms. Kopi af Peter Grönfeldt. Brunt blæk. 1 bind. 68 s. (25,4 x 36,5 cm)

207/Partitur/til et/Divertissement/for/H.err

Bourmonville jun:/1821/151

Signeret (på s. 1): „Grönfeldt Repetiteur“, dateret (på omslaget og på s. 1): „1821“

[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 120 (KTB 177)

Repetitørpertiet benyttet ved prøverne på Antoine Bourmonvilles *Et nyt Divertissement*.

Med henvisning til August Bourmonvilles tilbagekomst til København efter studieopholdet i Paris (1820) tilføjer den stolte fader her „de paris“ efter sønnens navn.

Ms. Kopi af Peter Grönfeldt. Brunt og sort blæk. 1 bind. 22 s., hvoraf en side er ubeskrevet (32,8 x 21 cm)

No. 207/Divertissement/for/H.rr Bourmonville [sic] junior/de paris./Violino 1.mo/Rept.r Partie/232/1821/(No. 30.) Signeret og dateret (på s. 1): „1821/Grönfeldt/Repetiteur“

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2935 (KTB 177)

Plakaten fra den 16-årige Bournonvilles første optræden i en kombineret danse- og mime-rolle på Det kongelige Teater i faderens *Et nyt Divertissement pastorale*, kaldet: *Den unge Hyrde* (24. maj 1821).

1 plakat (22,2 x 17,3 cm)
[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 4° (reproduktion)]

Repetitørpartiet til *Den unge Hyrde* med musik af en uidentificeret (formodentlig fransk) komponist.

Ms. Kopi af Peter Grönfeldt(?). Brunt og sort blæk. 1 bind. 20 s., hvoraf en side er ubeskrevet (33 x 20,4 cm)

[...]/Divertissement Den unge Hyrde/[...]/Seconde/Divertissement/pour/Monss.r Bournonville junior/Violino 1.mo Repetiteur Partie/1821

Usigneret, dateret (på omslaget og s. 1): „1821“
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2925 (KTB 151)]

Teatertegning af Thomas Bruun(?) til en uidentificeret ballet fra slutningen af det 18. århundrede.

Dekorationsmæssigt har hovedparten af balletterne set således ud i Bournonvilles barndom og tidlige ungdom.

Stilmæssigt vil denne dekorationstegning, der er dateret til slutningen af det 18. århundrede, ikke være meget forskellig fra den dekoration, som blev benyttet til Antoine Bournonvilles divertissement *Den unge Hyrde*.

Pennetegning laveret med sepia (20,7 x 28,7 cm, monteret i grøn passepartout)

Senere påskrift med blyant: „Scene til ballet af Galeotti c. 1785“

Usigneret, udateret [slutningen af 1700-tallet]

[DK-Kt; Balletafdelingen (permanent udstilling)]

11 balletudkast af Bournonville, udarbejdet og nedskrevet under hans læreår i København og Paris (1821-1825).

Emnemæssigt dækker disse balletprojekter over præcis de samme ballet genrer, som karakteriserer hele Bournonvilles efterfølgende koreografiske virke. Vi finder her værker baseret på litterære forlæg (for eksempel balletten over Adam Oehlenschlägers tragedie *Hagbarth og Signe*) samt balletter baseret på virkelige national historiske begivenheder. Endvidere er de af Bournonville senere så yndede allegoriske balletter her allerede tydelige med for eksempel balletten over temaet „De fire årstider“. Endelig er Bournonvilles helt specielle balletvaudeville genre også repræsenteret på dette tidlige tidspunkt af hans koreografiske karriere med balletten *Talismanen*.

Samlingen vidner om den unge Bournonvilles brede litterære orientering og store alsidighed samt hans sikre fornemmelse for ballettens mange forskelligartede virkemidler.

Ms. Autografer af Bournonville. Brunt og sort blæk. 11 bind (forskellige formater)
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 1, (lægg A, 1-11)]

Bournonvilles kunstneriske „stamtræ“

Den italienske og den franske skole

Emilius Bærentzens portræt af August Bournonville (malet 1841-1842).

Olie på træ (oval 16 x 13 cm, monteret i forgyldt træramme med passepartout, c. 40 x 34 cm)

Signeret: „Em[ilius] B[æren]tz[sen] 1842“ (samt med blyant „Em Btz 1841“)

[Privateje (Danmark)]

Gasparo Angiolini (egtl. Domenico Maria Angiolo Gasparini), italiensk koreograf (f. Firenze 1731, d. Milano 1803).

Portræt Gasparo Angiolini, udført af en ukendt kunstner (format ukendt)

Usigneret, udateret (c. 1765)

[US-NYpl; Cia Fornaroli Collection (reproduktion)]

Salvatore Viganò, italiensk koreograf (f. Napoli 1769, d. Milano 1821)

Litografi benævnt: „6/GALERIE/des Maitres de Ballets et Chorégraphie/Salvatore VIGANÒ“ (35,3 x 26,4 cm)

SIGNERET: „A. F./Imp. Bertauts, r. Cadet, Paris“, udateret [c. 1852, men baseret på en tidligere ikke identificeret tegning]. Påført rødt stempel: „Archiv Intern. de la Danse“

[F-Po; Est. Portraits (Salvatore Viganò)]

Vincenzo Galeotti (født. Vincenzo Tomaselli eller Tomazelli), italiensk-dansk koreograf (f. i Firenze eller Vicenza eller Verona(?)) 1733, d. København 1816).

Dette maleri er et ud af i alt tre næsten ens portrætter af Galeotti malet af (eller kopieret fra) J. C. F. Viertel. De to øvrige befinder sig i dag på henholdsvis Teatermuseet og Det Kongelige Teater i København.

Maleri udført af (eller kopieret fra) Johan Carl Frederik Viertel, olie på lærred (67 x 57 cm, monteret i forgyldt træramme 80 x 70 cm).

Usigneret, udateret [c. 1816]

[Privateje (København)]

Jean-Georges Noverre, fransk koreograf (f. Paris 1727, d. St-Germain-en-Laye 1810)

Litografi benævnt: „Jean-Georges Noverre“ samt et påtrykt hyldestdigt af B. Imbert (21,8 x 14,6 cm, monteret på karton 38 x 28,4 cm)

Signeret: „Guerin del./B. Roger Sculp.“, udateret [c. 1852, men baseret på en tidligere ikke identificeret tegning]

Påført rødt stempel: „Archiv Intern. de la Danse“ [F-Po; Est. Portraits (Jean-Georges Noverre)]

Antoine Bournonville, fransk-dansk danser, koreograf og balletmester (f. Lyon 1760, d. Fredensborg 1843).

Dette maleri tilhørte oprindeligt Bournonville familien og er stadig i hans slægts eje.

Maleri udført af Per Krafft den ældre, olie på lærred (57 x 48 cm, monteret i forgyldt træramme 86 x 60 cm)

Signeret og dateret (på bagsiden): „peint par Per Krafft (d. äldre)/Stockholm 1786.“

[Privateje (Danmark)]

Auguste Vestris, fransk danser og pædagog (f. Paris 1760, d. smst. 1842).

Dette maleri tilhørte oprindeligt Bournonville og er stadig i hans slægts eje.

Maleri udført af ukendt kunstner (muligvis den danske maler Louis Aumont), olie på lærred (17 x 12,5 cm, monteret i forgyldt ramme 26 x 23 cm)

Usigneret, udateret [c. 1820-1840'erne]

[Privateje (Danmark)]

2. afsnit

Europa i Bournonvilles barn- og ungdom

- de vigtigste europæiske teaterhuse i hans liv

Håndkoloreret kort over det Europa, som den femtenårige Bournonville drog ud i, da han med sin fader i 1820 for første gang rejste udenfor Danmarks grænser.

Håndkoloreret kobberstik benævnt: „Nyeste Kort/over/ Europa/Udgivet især med Hensyn til Borger og Almue-Skoler saavel som privat/Underviisning, giennemseet og forøget/med Betegnelser på de vigtigste/Produkter./af/I. Riise/1820.“ (36,5 x 44,5 cm)
Signeret: „Bagge aqua fort. fe./Faaes hos Boghandler C. Steen, paa Børsen No. 2.“, dateret „1820.“
[DK-Kk; Kortsamlingen, løseblade for skoleatlas, acc. nr. 1976 - 1539/86]

Det Kongelige Teater på Kongens Nytorv i København (1842).

Litografi benævnt: „SKUESPILHUSET /Kjøbenhavn./ LE THÉÂTRE ROYAL./Copenhague.“ (15,3 x 22,8 cm, monteret på karton 26,4 x 33,9 cm)
Signeret: „Em. Bærentzen & C.º lith. Inst.“, udateret [1842]
[DK-Kk; Billedsamlingen, uden acc. nr., foto nr. 198121]

Det Kongelige Teaters proscenium set fra publikumssalen (1830).

Litografi efter et maleri fra 1830 af Christian Frederik Christensen (31,8 x 38,3 cm)
Signeret: „Chr. Z. [sic] Christensen pinx. 1813 [sic]/ Alfred Jacobsens Kunstforlag. København V.“, udateret [c. 1850'erne eller senere]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. 1958 - 1049/441, foto nr. A 2009]

Kongens Nytorv i København med det nye Kongelige Teater indviet 15. oktober 1874.

Xylografi, (10,2 x 16,7 cm).
Usigneret, udateret [ca. 1874].
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. 1995-109/3.

Operaen i rue Peletier i Paris, hvor Bournonville havde sin første udenlandske debut.

Stik benævnt: „Vue de la Nouvelle salle de l'Opéra. Prise de face dans la rue Pelletier/No. 13.“ (29,8 x 46,5 cm)
Signeret: „à Paris chez Demaisons, St. Jacques/No. 43“, dateret: „Paris ce 5 Mars 1827“
Påført rødt stempel: „No. acc. 1,921“
[F-Po; Opéra Salle Le Peletier Est. (extérieur)]

Teatro alla Scala i Milano, hvor Bournonville optrådte som gæstedanser i august 1841.

Litografi benævnt: „LOMBARDIE/MILAN/Théâtre de la Scala/16/MILANO/Teatro della Scala“ (36 x 54,8 cm)
Signeret: „Dessiné d'après nature par Ph. Benoist/Lith par J. Jacottet, fig. par Bayot/Imp. par Lemerrier à Paris/Paris, Bulla éditeur, rue Tiquetonne, 18/et M.on Aumont Delarue succ. rue J. J. Rousseau, 10“, udateret [c. 1852]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. 1934, nr. 19]

San Carlo-teatrets publikumssal og scene i Napoli, hvor Bournonville havde sin italienske debut i sommeren 1841.

Litografi benævnt: ROYAUME DE NAPLES/NAPLES/Théâtre Saint Charles/157/NAPOLI/Teatro San Carlo (35,8 x 55 cm)
Signeret: „Dessiné d'après nature cet lith. par Ph. Benoist/Fig. par Bayot./Imp. Lemerrier, r. de Seine 57, Paris./Paris Bulla Editeur, rue Tiquetonne, 18/Paris. (M.on Aumont) Francois Delarme, Succ. rue J.J. Rousseau 10,“; udateret [1852].
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. 1834, nr. 19, fol.

Kaiserliches Königliches Hoftheater nächst dem Kärnthnerthore i Wien, som det så ud i Bournonvilles 2 sæsoner som balletmester i den østrigske hovedstad (1855-1856).

Bygningen blev nedrevet i 1869 umiddelbart efter at den nuværende operabygning var blevet indviet.

Papir-fotografi optaget af ukendt fotograf, benævnt: „Kärnthnerthor-Theater (Altes Opernhaus)“ (20,3 x 25,2 cm)
Signeret: „Verlag von Oscar Kramer, Wien“, udateret [c. 1869]
[A-Wth

Operahuset i Stockholm, hvor Bournonville virkede som kunstnerisk leder (intendant) i årene 1861-1864.

Litografi benævnt: „Kongl. Slottet och Operahuset ufrån Gustaf Adolfs torg.“
Usigneret, udateret [c. 1830'erne]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. 1947, nr. 90

3. afsnit

Bournonville drager ud i Europa

Bournonville og Frankrig

Bournonvilles studietid i Paris og hans franske balletter i København

Académie Royale de Musique i rue Pelle- tier, Paris.

Det var i denne teaterbygning, som var blevet indviet d. 16. april 1821, at den unge August Bournonville studerede og fulgte alle balletprøver og forestillinger under sine 6 studieår i Paris.

Arkitekttegning af ukendt (efter arkitekten Debret?) med to inskriptioner på bagsiden: „Carton 168“ & „Opéra Rue Peletier 1821“ (64,7 x 42 cm)
Usigneret, dateret (på bagsiden): „1821“
[F-Po; Opéra, Salle Le Peletier (exterieur) (reproduktion)]

Tilskuersalen og scenen i Académie Ro- yale de Musique (rue Pelletier) under indvielsesforestillingen d. 16. april 1821.

På denne scene debuterede den 21-årige Bournonville d. 5. april 1826 i en Pas de trois af den franske koreograf Louis Milon. Dansen blev udført sammen med to jævnaldrende franske danserinder, Emilie Lacroix og Julia de Varennes, som et indlagt nummer i 1. akt af balletten *Nina, ou La Folle par amour*.

Maleri udført af ukendt kunstner, benævnt „Vue de la scène e de la salle de l'Opéra de la rue Le Peletier le soir de l'inauguration“ [i. e. d. 16. april 1821 med Charles-Simon Catels opera *Les Bayadères*].
Limfarve på træ (95 x 94 cm, monteret i træramme 114 x 111,5 cm)
Usigneret, udateret [1821]
[F-Po; Musée 178]

Den franske koreograf og balletmester Pierre Gardels beskrivelse af det brogede liv der udfoldede sig i balletfoyeren under Auguste Vestris' danseleksioner på Pariseroperaen i 1820'erne, hvor også den unge Bournonville deltog med liv og sjæl.

I sin “Rapport” til Pariseroperaens direktion om forholdene på balletskolen klager Pierre Gardel her højlydt over det talrige publikum, der ofte ledsagede de studerende på skolen og aktivt deltog i undervisningen ved at komme med kommentarer og tilråb om de studerendes dansepræstationer.

Ms. Autograf (?) af Pierre Gardel (?). Brunt blæk. 3 s. (30,6 x 20,2 cm)
Usigneret, udateret [c. 1825]
[Paris, Archives Nationales; A. J. XIII, 116, doss. 3 (reproduktion)]

Juryens rapport til Pariseroperaens direktion om Bournonvilles afgangseksamen d. 10. marts 1826.

Juryens konklusion om Bournonvilles præstation lyder: „Les opinions se remissent à l'unanimité, pour admettre Monsr Bournonville, qui a montré une bonne école, et beaucoup de force et de talent“.

Ms. Autograf af ukendt. Brunt blæk. 2 s. (30,6 x 20,4cm)
Signeret af juryens otte medlemmer, dateret: „L'an mil huit cent cingt six, le Vendredi Dix Mars“
[Paris, Archives Nationales; A. J. XIII 118 (reproduktion)]

Anmeldelse i *Courrier des Théâtres* d. 6. april 1826 af Bournonvilles første optræden på Pariseroperaen.

Anmelderen konkluderer her om Bournonvilles dansestil: „Son genre de danse participe de celui d'Albert [François Decombe] et de celui de [Antoine] Paul, entre lesquels il tiendrait un agréable milieu. Pour le juger d'après cette double comparaison, il serait sage d'attendre, mais on est pressé de savoir et nous dirons tout de suite que, frayeur à part, M. Bournonville a été digne de l'intérêt qu'il a excité.“

Courrier des Théâtres, 6. april 1826 (volume 6, janv.-juin 1826)

[F-Po; n 108 (5) (reproduktion)]

Jean Aumers originale manuskript til balletten *La Somnambule* (1827).

Denne ballet danser Bournonville flere gange i Paris, før han selv sætter den op i København som sin første større balletproduktion d. 21. september 1829.

Ms. Autograf af Jean Aumer. Brunt blæk. 1 bind (20 x 15,5 cm)

La somnambule

Usigneret, udateret [c. 1827]

[F-Po; Fonds Aumer, Pièce 30]

Den franske ballerina Pauline Montessu som *Thérèse* i *La Somnambule* (1827).

Litografi benævnt: „Galerie Théâtrale./Académie R.le de Musique./M.me Montessu./Ballet de la somnambule.“ (38 x 28 cm, monteret på karton 47,5 x 29,8 cm) Signeret: „Dessiné par A. Lacauchie./Gravé par E. Rouarque“, udateret [c. 1827]. Påførte røde stempeler: „AID“/ „Archiv Intern. de la Danse“ [F-Po; Est. Portraits (Mme [Pauline] Montessu) (reproduktion)]

Bournonvilles eksemplar af det franske handlingsprogram til balletten *La Somnambule*.

Programmet, hvori hans navn forekommer blandt de optrædende i førsteaktens Contredanse og Pas de six, er del af en samling trykte ballettekster i tre bind, der alle har tilhørt Bournonville, men senere gik i arv til hans efterfølgere, balletmestrene Ludvig Gade og Hans Beck.

Trykt ballettekst. 1 bind. 26 s. (18,1 x 11,6 cm) LA/SOMNAMBULE/OU/L'ARRIVÉE D'UN NOUVEAU SEIGNEUR,/BALLET-PANTOMIME EN TROIS ACTES, PAR MM. *** [i. e. Eugène Scribe] ET AUMER Paris, Imprimerie de David, 1827. [DK-Kk; Udenlandske afdeling, UÆ8-A1318. S-1977]

Bournonvilles afskrift af Ferdinand Hérolds musik til det meste af første og anden akt af *La Somnambule*.

Under musikken har Bournonville tilføjet et væld af mimiske notater, som i fine detaljer beskriver ballettens dramatiske handling. Noden (som indeholder det franske vand-

mærke „PELOUX“) er utvivlsomt skrevet i løbet af Bournonvilles studieår i Paris i slutningen af 1820'erne. Den repræsenterer en af de mest detaljerede kilder til studiet af den original franske version af Aumers ballet.

Ms. Kopi-autograf af Bournonville. Sort og brunt blæk. 20 s., hvoraf en side er ubeskrevet (31 x 23 cm) La Somnambule/Scène de Thérèse/2.me Acte/[...]/Finale/2.me Acte/[...]/3.me Acte Usigneret, udateret [c. 1827-1829] [DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 9 (læg 2)]

Bournonvilles afskrift af Louis-Luc Persuis' musik til Louis Milons ballet *Nina, ou La Folle par amour* (Paris, 1813).

Under musikken har Bournonville tilføjet et væld af mimiske notater om ballettens handling og pantomime.

Manuskriptet (som indeholder vandmærket „D & C BLAUW“) er utvivlsomt skrevet under studieårene i Paris i slutningen af 1820'erne. Opslaget (s. 12-13) viser musikken og Bournonvilles noter til mimescenen i anden akt, hvor Germeuil efter sit mislykkede selvmordsforsøg træder frem for den forbløffede Nina. Han vækker hende derved af sin trance-lignende tilstand og sammen gentager de mimescenen fra første akt, hvor Nina gradvist afplukker en blomst for at lære sin egen skæbne i kærligheden at kende.

Ms. Kopi-autograf af Bournonville. Sort blæk. 14 s. (26 x 34 cm) 1 Acte, 2.me Scène. - Usigneret, udateret [slutningen af 1820'erne eller begyndelsen af 1830'erne] [DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2640 (KTB 284)]

Edouard Lehmanns tegning af en scene fra Bournonvilles opsætning af *Nina eller Den vanvittige af Kjærlighed* (1834).

Tegningen viser scenen i ballettens 2. akt, hvor Germeuil (Bournonville) efter sit mislykkede selvmordsforsøg træder frem for den forbløffede Nina (skuespillerinden Johanne Louise Heiberg) og hendes guvernante Elyse (skuespillerinden Sophie Amalie Schouw).

Blyanttegning (16,7 x 14,3 cm).

Usigneret, udateret [ifølge Dr. phil. Klaus Neiiendam, daterer denne tegning sig fra perioden mellem november 1834 og november 1836]
[DK-Kt. (Edouard Lehmanns tegninger)]

Orkesterpartituret til den *Pas de deux*, hvormed Bournonvilles elever, Lucile Grahn og Ferdinand Hoppe, debuterer i 1. akt af *Nina eller Den vanvittige af Kærlighed* (1834).

Noden, som ifølge vandmærket er dateret til 1832, er sandsynligvis anskaffet af Bournonville under hans ophold i Paris i sommeren 1834. Ifølge en note i partituret (s. 1) blev dansen oprindeligt udført i Paris af Marie Taglioni og Jules Perrot og med koreografi

af Auguste Vestris. Musikken synes at være komponeret af Jean Schneitzhoeffter i 1830 som et indlagt divertissement i Le Bruns opera *Le Rossignol*. Perrot var blandt Bournonvilles studiekammerater og nærmeste venner i Paris. Det er derfor naturligt, hvis han til sine elevers debut i Danmark har benyttet en dans, hvormed denne franske ven og kollega havde debuteret i Paris.

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 54 pp. (30,6 x 23 cm). Partidøx/til Ninna [sic]/B. 221/M.r Perrot Mlle Taglioni/No. 9 A bis/Til Nina/Danses af Hoppe og Grand/Pas de Deux/[...]La Belle, Opera/Paul./Pas de Deux.

Usigneret, udateret [c. 1832-1834]

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2949 (KTB 221)]

Bournonville og Italien

Bournonvilles møde med italiensk ballet og folkeliv

Bournonvilles rejsedagbog fra Frankrig og Italien (1841).

Opslaget viser hans optegnelser efter den vel overståede debut på Teatro San Carlo i Napoli d. 26. juni 1841.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt og sort blæk. 65 s. (varierende størrelser)

Journal og Regnskaber/fra Reisen til og fra Italien/1841.

Usigneret, dateret: „1841.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747 8°, kapsel 8

Plakaten fra Bournonvilles første optræden i Napoli d. 26. juni 1841.

Bournonville udfører denne dag følgende danse:
(1) Pas de deux fra balletten *Waldemar*, udført som et indlagt divertissement i 2. akt af Salvatore Taglioni's ballet Marco Visconti.
(2) Jaleo fra balletten *Toreadoren* som et indlagt divertissement i Giovanni Briols

ballet L'istituto delle Fanciulle.

Program-plakat benævnt: „PROGRAMMA GIORNALIERO/Degli spettacoli, balli, feste, concerti/ Napoli./Anno Quatro Teatrale/SABALTO 26 GIUGNO 1841./NUM. 60.“, 2 s. (30,3 x 20,8 cm)
Napoli, Tipografia Seguin, 26 giugno 1841.

[DK-Kk; Danske afdeling, småtryk, særtryk, 8° (Personalhistorie: Boumonville)]

Biografier af 2 af de italienske koreografer Bournonville værdsatte højest i sin samtid og kendte personligt: sicilianeren Salvatore Taglioni, og den italiensk-østrigske danser og koreograf Paolo Samengo.

Disse særtryk, der blev publiceret som tillæg til det Milanesiske tidsskrift *Poliorama Pittoresco*, har begge tilhørt Bournonville og blev efter al sandsynlighed købt af ham selv i Milano i sensommeren 1841. Sammen

med hans senere korrespondance med Taglioni og Samengo vidner de om Bournonvilles store interesse for sin samtids bedste italienske koreografer og deres arbejder.

2 særtryk benævnt: „LA MODA/APPENDICE AL POLIORAMA PITTORESCO“ og indeholdende tousignede biografier af Salvatore Taglioni og Paolo Samengo med tilhørende indklæbde litografiske portrætter, hvert tryk af 4 s. (25,8 x 20,2 cm og 27 x 20,2 cm)

Milano, s. a. [c. 1840-1841]

[Privateje (Danmark)]

Salvatore Taglionis ballet *Il Duca di Ravenna* (Napoli, 1840).

Denne ballet blev af ganske særlig betydning for Bournonville, fordi den forekommer at have givet ham inspirationen til 2. akt af balletten *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*, der udspilles i den blå grotte på Capri.

I Taglionis ballet findes en lignende scene, hvor den forulykkede hertug af Ravenna søger tilflugt i den blå grotte og bliver udsat for række prøvelser af havets hersker, stormguden Adamastor, og hans følge af nymfer og najader.

Bournonville synes ifølge hans dagbog at have taget denne scene som forbillede for sin egen blå grotte akt i *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*, der fik sin førsteopførelse kun 8 måneder senere på Det Kongelige Teater i København.

Trykt ballettekst. 1 bd. 14 s. (17,5 x 11 cm)
IL DUCA DI RAVENNA/AZIONE FANTATICA
DIVISA IN TRE EPOCHE/E SEI QUADRI/composta e diretta/DA SALVATORE TAGLIONI
Napoli, Tipografia Plantina 1840.
[I-Rsc; Collezione Carvalhaes, no. 17940 (reproduktion)]

Brev fra Salvatore Taglioni til August Bournonville, med koreografens lykønskninger om den „succès que vous avez très justement obtenu sur nos scènes“.

Ms. Autograf af Salvatore Taglioni. Brunt blæk. 1 s. (23,7 x 20 cm)

Monsieur

Signeret: „Salvatore Taglioni“, dateret: „Naples ce 7 Juillet 1841.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3258 A 4° VIII, fasc. 1, brev no. 320]

San Carlo teatret i Napoli (c. 1835).

Gouache af Cetto de Stefano forestillende facaden af Teatro San Carlo. Det var på dette teater Bournonville havde sin italienske debut i 1841. Efter Paris og London var Napoli på dette tidspunkt Europas tredje største by og et vitalt centrum i europæisk kulturliv.

Gouache på karton (16 x 24 cm, monteret i træramme 24 x 32 cm)

Signeret: „Cetto de Stefano“, udaterede [c. 1835]

[F-Po; Musée 445]

San Carlo operaens publikumssal og scene med en dekoration fra midten af 1830'erne, der minder stærkt om Bournonvilles regi i 1. akt af balletten *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*.

Litografi (acquainta) (37,5 x 37,7 cm)

Signeret: „Scotti dis. dal vero et inc.“, udateret [c. 1835]

[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. AT. 2154 (reproduktion)]

Santa Lucia kajen i Napoli set fra samme syns vinkel som Bournonvilles logi.

Det brogede neapolitanske folkeli, som Bournonville her betragtede, gav ham inspirationen til første akt af balletten *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*.

Litografi benævnt: „ROYAUME DE NAPLES/NAPLES/Sainte Lucie/31/NAPOLI/Teatro San Carlo (35,8 x 55 cm)

Signeret: „Dessiné d'après nature et lith. par Ph. Benoist/Fig. par Bayot./Imp. Lemerrier, r. de Seine 57, Paris./Paris Bulla Editeur, rue Tiquetonne, 18/Paris.

(M.on Aumont) François Delame, Succ. rue J. J.

Rousseau 10,“; udateret [1852]

[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1934, nr. 19, 2°]

Fotografi af Santa Lucia kajen i Napoli.

Dette fotografi fra slutningen af 1870'erne rummer stadig en del af den brogede folkelivsstemning, som Santa Lucia kajen var berømt for gennem det meste af 1800-tallet.

Nyaftryk af originalfotografi optaget af firmaet Edizioni Brogi i slutningen af 1870'erne (ed. no. 12433, 19,1 x 26 cm)

[Privateje (Danmark)]

Den italienske dans *Tarantella*, udgivet Gaetano Dura og Pasquale Chiodi i Napoli (1834).

Efter at have oplevet neapolitanernes berømteste dans, *Tarantellen*, under Pinse-valfartsfesten til Monte Vergine i Napolis omegn, lærte Bourmonville (ifølge sin dagbog) sig selv denne dans sammen med den italienske ballerina, Filippina Izzo-Danese. Ifølge samme kilde anskaffede han sig desuden Duras og Chiodis illustrerede udgave af dansen, der var udkommet første gang i 1834. Deres beskrivelse indikerer klart, at det var indholdet af denne bog, der var blandt de væsentligste koreografiske kilder til Bourmonvilles senere så berømte tarantel i 3. akt af *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*.

1 bind med af titelblad og tyve håndkolorerede litografiske plancher med ledsagende koreografiske beskrivelser (19,9 x 23,4 cm)

TARANTELLA/BALLO NAPOLITANO/Disegnato da Gaetano Dura Diretto da Pasquale Chiodi Napoli, Litografia Gatti, 1834
[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UÆ8-A2803 S-1977]

Teatro alla Scala i Milano (c. 1852).

Litografi benævnt: „LOMBARDIE/MILAN/Théâtre de la Scala/16/MILANO/Teatro della Scala“ (35,8 x 55 cm)

Signeret: „Dessiné d'après nature par Ph. Benoist/Lith par J. Jacottet, fig. par Bayot/Imp. par Lemercier à Paris/Paris, Bulla éditeur, rue Tiquetonne, 18/et M. on Aumont Delarue succ. rue J. J. Rousseau, 10“, udateret [c. 1852]

[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. AT. 2153 (reproduktion)]

Publikumssalen i Teatro alla Scala set fra scenen med to optrædende grupper af balletdansere (1830'erne).

Farvelagt radering uden titel (15 x 23,5 cm)

Usigneret, udateret [c. 1830'erne]

[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. AT. 2578 (reproduktion)]

Carlo Blasis omringet af de af hans elever han selv benævnte som „le pléiadi“.

Betegnelsen „le pléiadi“ var en allusion til den græske mytologi, hvor Atlantes' og Pléiones' døtre forvandles til stjerner i deres forsøg på at undvige en tilfangetagelse af giganten Orione.

Blasis' elever, der alle blev førende stjerner i italiensk og europæisk ballet, dannede i slutningen af 1800-tallet de tekniske forudsætninger for den stil, som vi i dag benævner „den russiske skole“.

Kobberstik og litografi benævnt: „Gli Allievi dell'I. R. Accademia di ballo e di mimica in Milano l'anno 1838 consacravano a Carlo Blasis“ (51,7 x 42,3 cm)

Signeret: „Scolpito da Eugenio Thierry. Inciso da Luigi Mantovani/Giuliani dis./il bordo./Lit. Messaggi C. da del Cappello.“, dateret: „l'anno 1838“.

[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. BAL. 317 (reproduktion)]

Brev fra Carlo Blasis til August Bourmonville (1844).

Pædagogen Blasis udtrykker her uden forbehold sin anerkendelse af Bourmonvilles elev, Johan Ferdinand Hoppe, som i sæsonen 1843-44 var blevet sendt til Milano af Bourmonville for at videreuddanne sig hos Blasis.

Ms. Autograf af Carlo Blasis. Sort blæk. 2 s. (27,6 x 21,9 cm)

Mon très chère Monsieur Bourmonville,

Signeret: „Ch. Blasis“, dateret: „Milan, ce 30 Janvier 1844“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3258 A 4°, kasse 2, fasc. 7, brev no. 445]

Bourmonvilles rejsedagbog fra Milano (1841).

Opslaget viser Bourmonvilles notater fra dagene 28. og 29. august 1841, hvor han optræder med to danse på Teatro alla Scala. Om modtagelsen af hans spanske Jaleo d. 28. august 1841 står her blandt andet:

„uhyre Applaus saavel midt i som ved Slutningen af hvert Couplet, tre Gange fremkaldte, derpaa bis. - 2. det Couplet og tilsidst to Gange fremkaldte. Det kalder man furore“.

Om sin *Pas de deux fra balletten Waldemar* skriver han den følgende dag:

„dandset Pas de Waldemar med meget Held fra min Side, men Publicums Mening temmeligen deelt. - Man kunde tydeligen spore et modstridende Parti. -“.

Ms. Autograf af Bourmonville. Sort blæk. 4 s. (27,4 x 20,8 cm)

Journal i Milano.

Usigneret, dateret: „Torsdag d. 19. August [-]Fredag den 3. die Sept. [1841]“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747, 8, 8°

Anmeldelse i det Milanesiske tidsskrift // Figaro af Bournonvilles to forestillinger på Teatro alla Scala d. 28. og 29. august 1841. Det hedder heri blandt andet:

„...Hr. Bourmonville er den første mandlige solodanser, der har vist os den ægte spansk dans som den udføres i virkelighedens verden...“.

Artikel af Giulio Romani benævnt: „APPENDICE TEATRALE/[...]/Monsieur Bournonville.“, trykt i *FIGARO GIORNALE DI LETTERATURA, BELLE ARTI, CRITICA, VARIETÀ E TEATRI*, ANNO IX, SECONDO SEMESTRE, NUM. 70, MERCOLEDI, 1° SETTEMBRE 1841, s. 277 (Milano)

[Milano, Biblioteca Nazionale Braidense, og DK-Kk; Håndskriftafdelingen, Nyere Brevsamling Dansk, 217y (reproduktion/montage)

Den milanesiske ballerina, Giovannina King, der optræder med Bournonville på Teatro alla Scala i 1841.

Litografi benævnt: „All'Esimia Danzatrice/Giovannina King// Carnevale del 1842-3 nel Teatro Sociale di Mantova (34,5 x 24,2 cm)

Signeret: „R. Focosi dis., Milano, Brison e Corbetta lit.“, udateret [c. 1842-1843]

[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. BAL. 191 (reproduktion)

Bournonvilles italiensk inspirerede balletter i København

Det trykte handlingsprogram til Bournonvilles første „italienske“ ballet, *Festen i Albano* (1839).

Trykt ballettekst. 1 bind. 8 s. (20 x 12,2 cm)

Festen i Albano./Idyllisk Ballet i een Act/af/August Bourmonville./Musiken af Fr. Fröhlich. [sic]/Opført første Gang i Anledning af/Hendes Majestæt Dronningens/høie Fødselsdag./den 28de October 1839./[...]/Decorationen er malet af H. Christensen.

Kjøbenhavn, Bianco Lunos Bogtrykkeri, s. a. [1839].

[DK-Kk; Danske afdeling, 17, - 173, 8°

Repetitørpartiet til *Festen i Albano* med musik af Johannes Frederik Fröhlich og Iohan Peter Emilius Hartmann.

Denne node benyttedes til alle danske genopsætninger af balletten i Bourmonvilles levetid. Opslaget (s. 6-7) viser hans mimiske notater til 2. scene, som ifølge dagbogen blev skrevet i forbindelse med hans tredje

og sidste, reviderede genopsætning af balletten d. 1. januar 1869.

Ms. Kopi af ukendt. Sort og brunt blæk. 1 bind. 76 s. (32,2 x 25,2 cm)

B. 282/Festen i Albano./(2.den Udgave)/1839./1869./

[...]/Festen i Albano./Idyllisk Ballet i 1 Act af,/A: Bourmonville/Musikken af J: F: Fröhlich./

Repetitørpartii

Usigneret, dateret (på omslagets forside): „1839./1869.“

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2979 (KTB 282)

Repetitørpartiet til *Festen i Albano*, benyttet ved Bournonvilles opsætning af balletten på Stockholms Kungliga Teatern i 1857.

Opslaget (s. 44) viser Bourmonvilles koreografiske notater og tegninger under Hartmanns musik til en allegorisk Pas de trois, som forestiller Blomsten, Frugten og Vindruen (udført af de svenske ballerinaer,

Jenny Hjorth og Augusta Arrhenius, og den østrigsk-fødte solodanser, Theodor Ignaz Marckhl). Denne dans var skabt specielt til opsætningen i Stockholm.

Ms. Kopi af ukendt. Sort blæk. 1 bind. 76 s. (33,6 x 25,2 cm)

Festen i Albano/Idyllisk Ballet i 1 Act/af/A Boumonville/Musikken af J F Fröhlich/Repetiteurparti
Usigneret, udateret [1857]

[S-Skma; KT Pantomime-Balletter F 10 (reproduktion)]

Dekorationsskitse af Christian Frederik Christensen til *Festen i Albano* (København, 1839).

Blyantskitse uden titel, malet med vandfarver på brunt papir (27,8 x 42 cm)

Signeret (med sort blæk på bagsiden): „C. F. Christensen“, udateret [1839]

[DK-Kt. (C. F. Christensens dekorationsudkast) (reproduktion)]

Dekorationsskitse af Emil Roberg til *Festen i Albano* (Stockholm, 1857).

Blyantskitse med vandfarver, benævnt: „Fond till Balletten Festen i Albano - [...] gifven i Kongl.

Theatret d 5 Maj 1857.“ (38,5 x 62,5 cm)

Usigneret, dateret: „d 5 Maj 1857.“

[S-Sdt; 2515/1939]

Bournonvilles første handlingsprogram til balletten *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*, nedskrevet under hans hjemrejse fra Italien til Danmark i 1841.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk samt en blyantstegning. 1 bind. 7 s. (29 x 19,1 cm)

Napoli./eller./Fiskeren og hans Brud./Romantisk Ballet i tre Acter/af/August Boumonville./1841.

Signeret og dateret: „skrevet i Dünkirken Onsdagen den 22 Sept: 1841.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285 4° 3 L-P]

Den første handlingsplan til *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*, indsendt til Det kongelige Teaters direktion d. 30. oktober 1841.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 3 s. (22,3 x 17,7 cm)

Napoli/eller/Fiskeren og hans Brud./Romantisk Ballet i 2 Acter af A. Boumonville./[...]Plan/Første Act./[...]Anden Act./[...]Tredie Tableau.

Signeret og dateret: „Kjøbenhavn den 30 October 1841.“

[København, Rigsarkivet; Det kongelige Teaters Arkiv, Gruppe E, pakke 288]

Orkesterpartituret til *Napoli eller Fiskeren og hans Brud* (1842).

Opslaget (s. 118-119) viser åbningsscenen af

3. akt, hvor Holger Simon Paulli indlagt flere uddrag af Giacomo Meyerbeers musik til *Raimbauds* ballade «Jadis régnait en Normandie» fra operaen *Robert le diable*.

I Boumonvilles ballet bruges disse musikalske lån som akkompagnement til den mime-scene, hvor *Peppo* og *Giacomo* forsøger at overbevise pilgrimmene ved Monte Vergine om, at det er de djævelske kræfters spil, som er involveret i forbindelse med *Teresinas* forsvinden og tilbagekomst.

Ms. Autografer af Edouard Helsted, Holger Simon Paulli, Niels Wilhelm Gade, og Hans Christian Lumbye. Brunt og sort blæk. 2 bind. 1. akt: 172 s., 2. og 3. akt: 244 s. hvoraf en side er ubeskrevet (26,1 x 36,8 cm)

1. ste Act/[...]2. den Act./NWGade/[...]3. die Act. Signeret og dateret (1. akt, no. 1, 2, og 3): „Januar 1842./Eduard Helsted.“, (no. 5) „H. S. Paulli“, (no. 6) „HSPaulli/d: 22 Febr: 1842“, (no. 7) „febr. 1842. Eduard Helsted.“, (2. akt, no. 9) „d. 20/2 - 1842.“, (3. akt, no. 1) „HSPaulli/Martz 1842.“, (no. 2) „Eduard Helsted/i Martz 1842.“, (no. 3) „HSPaulli/Martz 1842.“, (no. 4) „H. C. Lumbye.“

[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 114 k (KTB 292)]

Den franske koreograf François Lefébvres piratversion af Bournonvilles *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*, opsat på Teatro Carignano i Torino den 30. august 1851 med titlen *La Grotta Azzurra*.

Denne interessante italienske piratudgave af Bourmonvilles ballet *Napoli* skabtes af den franske danser François Lefèbvre. Ham havde Bourmonville selv hentet til København i 1842 som solodanser ved Det Kongelige Teater. Efter en bitter kontrovers mellem de to forlod Lefèbvre Danmark i 1847 for at hellige sig en international karriere som danser og koreograf. Hans meget fri og helt uautoriserede opsætning af Bourmonvilles ballet fik en elendig modtagelse i den italienske presse og opnåede da også kun i alt 5 opførelser.

Tryk ballettekst, 1 bind 8 s. (17 x 10,6 cm)
LA GROTTA AZZURRA/BALLETTO FANTASTICO
IN 3 ATTI/Composto e prodotto dal Coreografo/Fr.
LEFÉBVRE
Milan, Giovanni Ricordi, pl. no. 21688, 1851.
[US-NYpl; Dance Collection, call no. *MGTY-Res.
(Toscanini, Walter, Libretto di ballo no. 619)
(reproduktion)

Christian Frederik Christensens første udkast til dekorationen i 2. akt af *Napoli eller Fiskeren og hans Brud* (Januar 1842).

Blyant og brunlige vandfarver, på bagsiden benævnt:
„Napoli“ (31,7 x 46 cm)
Usigneret, dateret : „Jan[uar] 1842.“
[DK-Kt. (C. F. Christensens dekorationsudkast)

C. F. Christensens endelige skitse til 2. akt af *Napoli eller Fiskeren og hans Brud* (1842).

Blyant og vandfarver, uden titel (19 x 29 cm)
Usigneret, udateret [c. 1842]
[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 289

Kostumetegning af Edouard Lehmann til danserinden Emilie Bryde i *Napoli eller Fiskeren og hans Brud* (1870 genopsætningen)

Tegningen er interessant fordi den synes af dokumentere, at det er Lehmanns kostumer fra 1870 genopsætningen af *Napoli*, der stadig benyttes som forlægget for vore dages opførelser af tredje akts Pas de six, og ikke kostumerne fra den originale opsætning i 1842.

Tegning udført med blyant og vandfarver, benævnt:
"Emilie Bryde/i/"Napoli". 1870. -" (19,5 x 15,8 cm)
Usigneret, dateret: „1870. -“
[DK-Kt. (Edouard Lehmanns tegninger) (reproduktion)

Bournonvilles første programudkast til balletten *Annitta eller Viinhösten i Albanerbjergene* (1848).

Denne planlagte ballet er tydeligvis er inspireret af 3. kapitel i Hans Christian Andersens roman fra 1835 *Improvisatoren* og Alexandre Dumas' *Impressions du Voyage* (1834). Ti år senere dannede programmet grundlag for, hvad der skulle blive 1. del af balletten *Blomsterfesten i Genzano* (1858).

Ms. Autograf af Bourmonville. Brunt blæk. 10 s. (20,7 x 17,2 cm)

Annitta/eller/Viinhösten i Albanerbjergene./Ballet i to Akter./af/August Bourmonville./1848.

Signeret og dateret: „Fredensborg d. 22 Sept. 1848.“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285 4° 2 A-E

Bournonvilles første handlingsprogram til *Blomsterfesten i Genzano* (1858).

Ms. Autograf af Bourmonville. Sort blæk. 1 bind. 10 s. (22,8 x 16,9 cm)

Blomsterfesten i Genzano./Ballet i een akt/af/August Bourmonville/1858.

Signeret og dateret: „Kbhvn d 31.e August 1858.“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285 4° 2 A-E

Edouard Helsteds og Holger Simon Paulis originale partitur til *Blomsterfesten i Genzano* (1858).

Opslaget (s. 158-159) viser Paullis arrangement af musikken til balletens store Pas de deux (no. 12), danset af Rosa og Paolo ledsaget af seks blomsterpiger. Musikken til denne dans var bragt til København fra Wien af Bourmonville i 1856 og er oprindeligt skrevet af den østrigske komponist, Matthias Strebinger.

Ms. Autografer af Edouard Helsted og Holger Simon Paulli. Sort og brunt blæk. 1 bind. 234 s., hvoraf to sider er ubeskrevne (25,2 x 33,5 cm)

267/Blomsterfesten i Genzano./Partitur

Signeret og dateret (på s. 127): „December 1858/Edouard Helsted.“, (samt på s. 233) „Nov: 1858 HSPaulli“

[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 114 k (KTB 267)

Det kongelige Teaters dekoration til 2. afdeling af balletten *Blomsterfesten i Genzano*.

Fotografiet er optaget i forbindelse med balletens genopsætning d. 19. februar 1910.

Papir fotografi uden titel, optaget af ukendt fotograf (11,4 x 16,9 cm)

Usigneret, udateret [c. 1910]

[DK-Kkt; *Scenebilledalbum (grå)*, s. 167 (reproduktion)

Bournonville og Østrig

Wiener-balletten i 1800-tallet og Bournonvilles ballet- og operascenesættelser dér:

Kärnthnerthor-teatret i Wien, hvor Bournonville var gæstekoreograf og balletmester fra 1854 til 1856.

Håndkoloreret stik benævnt: „Kärnthner Gate Theatre“ (7,1 x 10,5 cm)
Signeret: „A. H. Payne“, udateret [c. 1830'erne]
[A-Wth.

Publikumssalen i Kärnthnerthor-teatret i Wien omkring midten af forrige århundrede.

Håndkoloreret kobberstik af ukendt kunstner (13,5 x 9 cm, monteret i træramme 22 x 18 cm)
Usigneret, udateret [c. 1850]
[Bayreuth, Nationalarchiv der Richard-Wagner-Stiftung, Haus Wahnfried (reproduktion)

Italienerinden Carolina Pocchini, den førende ballerina i Wien under Bournonvilles 2-årige engagement dér. Pocchini, der var uddannet af Carlo Blasis i Milano, udførte hovedrollerne i de fleste af Bournonvilles balletter i Wien, heriblandt *Palmyra* i *Die Gazelle von Bassora* (i. e. *Abdallah*), og *Teresina* i *Napoli, oder Der Fischer und seine Braut*.

Litografi benævnt: „A/Carolina Pochini/le Masse Artistiche del Teatro alla Scala/che in lei con l'arte potente ammirano[...]/la Primavera del 1855“ (52,1 x 41,4 cm)
Signeret: „Bignoli/Milano, Lit. Vassalli“, dateret: „Primavera 1855“
[Milano, Raccolta delle Stampe „Achille Bertarelli“; AT M 13 - 35 (reproduktion)

Gruppebillede med tre af de ledende dansere ved Kärnthnerthor-teatret i Wien under Bournonvilles engagement. Billedet viser den fransk-østrigske mimiker Louis Frappart, den østrigsk-italienske ballerina Pia Ricci, og den italienske danser og koreograf, Lorenzo Vienna i en dansescene fra den italienske koreograf, Paquale Borris komiske ballet i tre akter, *Redowa*. Denne ballet, som blev uropført d. 11. juli 1856 med musik af Paolo Giorza og Matthias Strebinger, forsynede i øvrigt Bournonville med omfattende musikalsk og koreografisk stof til hans egen senere „ungarske“ ballet *Karpatherne* (København, 1857).

Litografi benævnt: „REDOWA POLKA“ (folio format)
Signeret „Girolamo Franceschini dess./Lithografia die C. Horegschj“, udateret [c. 1856]
[A-Wn; Bildarchiv der Österreichisches Nationalbibliothek, Pg I Gruppen 295 (reproduktion)

Gruppebillede med Marie Taglioni (den yngre) og Charles Müller i Paul Taglionis ballet *Satanella* (Wien, 1853) samt litografi med Marie Taglioni (den yngre) i den spanske dans “La Seguidilla” (Wien, 1855).

Litografiet viser tillige scener fra de balletter, som Paul Taglioni opsatte i Wien løbet af Bournonvilles embedsperiode dér, og som ifølge Bournonvilles eget udsagn „udkonkurrerede“ hans egne balletter i Wien. En enkelt af de skildrede danse (den såkaldte „SEGUIDILLA“) bragte Bournonville senere med sig hjem til København, hvor han indlagde den i sit spanske divertissement *La Ventana* (1856). Denne dans findes også gengivet på titelbladet af det samtidige østrigske nodetryk.

Litografi benævnt „SATANELLA“ (kvart format)
Signeret: „Gez. Girolamo Franceschini/Ged. b. C. Horegschj“, dateret: „November 1856“
[A-Wn; Bildarchiv der Österreichisches Nationalbibliothek, Pg 24.308: I (3) r (reproduktion)

Trykt klavermode med litografi benævnt "La Seguidilla" (kvart format)
Usigneret, udateret (c. 1855), trykt af A. C. Spina,
Wien (pl. nr. 9656)
[A-Wn; Musikabteilung, M.S. 43770 (reproduktion)]

Bournonvilles dagbog fra opholdet i Wien (1855-1856).

Opslaget (d. 30. oktober 1855) viser hans bemærkelsesværdige notat efter at have overværet premièren på Paul Taglionis nyopsætning af Joseph Maziliers og Adolphe Adams ballet *Die verwandelten Weiber (Le Diable à quatre)*.

Bourmonville gør her status over sit forhold til Wienerballetten og hele sit hidtidige kunstneriske virke med ordene:

„De Betragtninger, der paatvang sig mig med Hensyn til min egen Virksomhed var fornemmelig at Skyggesiden af den Kunstudvikling jeg har gennemgaaet i det reflective og paa ydre Glands fattige Kjøbenhavn er at mine bedste Arbeider fattes egentlig Theatereffect“.

Ms. Autograf af Bourmonville. Brunt og blått blæk. 1 bind. 154 s. (16,7 x 11 cm)

Journal/d. 1. ste October 1855. - 1 Oct. 1856.

Usigneret, dateret: „d. 1. ste October 1855. - 1 Oct. 1856.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747 8°, kapsel 3, vol. 15]

Plakaten til Kärnthnerthor-teatrets opførelse af Bounonvilles og Edouard Helstedes ballet *Der Toreador*.

Balletten, som indeholdt flere numre af de østrigske komponister Joseph Mayseder og Johann Strauss (den ældre), var iscenesat med kostumer af italieneren Girolamo Franceschini.

[A-Wth; Plakaten (K. K. Hof-Theaters nächst dem Kärnthnerthore, 15. Juli 1854) (reproduktion)]

Dirigentstemmen til Wiener-opsætningen af *Der Toreador* (1854).

Ms. Kopi. Brunt blæk. 1 bind. 116 s. (31,9 x 25,2 cm)
1024/*Der Toreador*./Violino I.mo/Directoren/O.A.
1027.

Usigneret, udateret [1854]

[A-Wn; Musikabteilung, O. A. 1027]

Bournonvilles eget eksemplar af det trykte handlingsprogram til *Der Toreador* (1854).

Trykt ballettekst. 1 bind. 14 s. (18,5 x 11,7 cm)
Der Toreador./Idyllisches Ballet in Zwei Akten
Wien, A Pichlers Witwe & Sohn, 1854
[DK-Kk; Danske afdeling, 17, - 173, 8°]

Girolamo Franceschinis kostumetegninger til *Der Toreador*.

Franceschinis kostumetegninger er interessante fordi de, når de sammenlignes med samtidige fotografier, også viser sig at være særdeles vellignende portrætter af de dansere, som udførte de respektive roller. Tegningerne forestiller her de dragter, som blev båret af følgende roller i balletten:

Maria (udført af den italiensk-franske danserinde Allegrini Levasseur).

Pedro (udført af den italienske danser Ferdinando Croce).

Madame Finard og *Cèleste* (udført af de østrigske danserinder, Eleonore Baseg og Katti Lanner).

En *gendarm*, og *gæstgiveren José* (udført af henholdsvis den østrigske mimiker Venantius Schellenberger og den fransk-østrigske danser Dominik Pitrot).

En *kusk*, og en *jockey* (udført af henholdsvis den østrigske mimiker Josef Winkler og den italiensk-østrigske danser Momolo Diste-fano).

16 figuranter.

Blyant og vandfarver, benævnt: „Maria/MI. Levasseur“ (22,2 x 14,2 cm)

Usigneret, udateret [1854]

[A-Wth; HM 3882]

Blyant og vandfarver, benævnt: „messiers [sic] Croci“ (22,2 x 14,2 cm)

Usigneret, udateret [1854]

[A-Wth; HM 3877a]

Blyant og vandfarver, benævnt: „Mad. Finard/Mlle Celeste“ (22,2 x 14,2 cm)

Usigneret, udateret [1854]

[A-Wth; HM 3881]

Blyant og vandfarver, benævnt: „M. Schellenberger/M. Pitrot“ (22,2 x 14,2 cm)

Usigneret, udateret [1854]

[A-Wth; HM 3878]

Blyant og vandfarver, benævnt: „Mr. Winkler/Mr. Destefano“ (22,2 x 14,2 cm)
Usigneret, udateret [1854]
[A-Wth; HM 3879]

Blyant og vandfarver, benævnt: „16 Figurang [sic]“
(22,2 x 14,2 cm)
Usigneret, udateret [1854]
[A-Wth; HM 3880]

Plakaten til Kärnthnerthor-teatrets førsteopførelse af Giacomo Meyerbeers opera *Der Nordstern* (*L'Etoile du Nord*).
Operaen blev iscenesat med Bourmonvilles mise en scène og koreografi.

[A-Wth; Plakaten (K. K. Hof-Theaters nächst dem Kärnthnerthore, 29. December 1855) (reproduktion)]

Iscenesættelsesbog til førsteopførelsen af *Der Nordstern* i Wien (1855).

I dette manuskript er der imellem hver side indlagt en side fra den trykte libretto fra Stuttgart-opførelsen af Meyerbeers opera fra 1854. En håndskreven note på titelbladet oplyser endvidere at dette manuskript var arrangeret specielt til 1855-opførelsen i Wien. Det repræsenterer derfor den mest udførlige kilde til Bourmonvilles Wieneropsætning af denne opera, som hidtil er blevet fremdraget.

Ms. Autograf (eller kopi?) af ukendt. Sort og brunt blæk. 1 bind. 76 s. (21,3 x 17,9 cm)
Der Nordstern,/Oper 3 A v Meyerbeer/10899
Usigneret, udateret [1855-1856?]
[A-Wn; Musikabteilung, 987.071 C M. TB]

Iscenesættelsesbog til *Der Nordstern*.

I dette anonyme manuskript er der imellem hver side indklæbet et eksemplar af den trykte libretto fra 1855 opførelsen i Wien af Meyerbeers opera. Manuskriptet indeholder desuden talrige tegninger og diagrammer over operaens scenegang, som tydeligt indikerer at bogen genspejler operaens førsteopførelse i Wien med Bourmonvilles mise en scène.

Ms. Autograf (eller kopi?) af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 76 s. (24,1 x 18,8 cm)

Der/Nordstern/10981

Usigneret, udateret [1855-1856?]

[A-Wn; Musikabteilung, 987.072 C M. TB]

Franceschinis kostumetegninger til *Der Nordstern* (1855):

Tegningerne forestiller de dragter, der blev båret af følgende roller i operaen:

Catharine forklædt som marketenderske i 1. akt (udført af sangerinden Mathilde Wildauer).

1 marketenderske i fægtescenen i 1. akt (udført af sangerinden Emilie Hofmann).

Blyant og vandfarver, benævnt: „Catharine/I Costume“ (19,9 x 12,5 cm)

Usigneret, udateret [1855]

[A-Wth; HM 3941 [1855]]

Blyant og vandfarver, benævnt: „Frl. Hofman“ (19,8 x 12,5 cm)

Usigneret, udateret [1855]

[A-Wth; HM 3947 [1855]]

Plakaten til Kärnthnerthor-teatrets opførelse af Bournonvilles *Napoli, oder: Der Fischer und seine Braut*.

Balletten, som indeholdt flere nye indlagte numre af den østrigske komponist Matthias Strebinger, blev iscenesat med kostumer af italieneren Girolamo Franceschini.

[A-Wth; Plakaten (K. K. Hof-Theaters nächst dem Kärnthnerthore, 31. Jänner 1856) (reproduktion)]

Bournonvilles eksemplar af repetitørpartiet til *Napoli eller Fiskeren og hans Brud*.

Denne node blev sandsynligvis udskrevet af Paulli i København til brug for Bournonvilles opsætning i Wien af *Napoli, oder: Der Fischer und seine Braut* (1856).

Bournonville har her indført talrige blyantsnotater på fransk om de ændringer og revisioner, han foretog i forbindelse med balletens opsætning i Østrig. Opslaget (s. 12-13) viser Paullis musik til Ballabile i 1. akt (no. 5). Som et resultat af indlæggelsen af to nye solovariationer for Teresina ændredes denne dans radikalt i Wien.

Ms. Kopi af Holger Simon Paulli. Sort og brunt blæk. 1 bind. 68 s. (26,4 x 37 cm)
Napoli/romantisk Ballet i 3 Acter/af/A. Bournonville/
Musiken af/Paulli, Helsted og Gade.
Usigneret, udateret [c. 1854-1855]
[DK-Kk; Musikafdelingen. C II, 119]

Franceschinis kostumetegninger til *Napoli, oder: Der Fischer und seine Braut* (1856).

Tegningerne forestiller de dragter, der blev båret af følgende roller i balletten:

Teresina i 3. akt (danset af den italienske

ballerina Carolina Pocchini). Tegningen her er interessant ved at Teresina bærer hvide handsker.

De neapolitanske gondolierer i 1. akt.

En *neapolitansk politiofficer* i 1. akt.

De neapolitanske piger i tredje akts danse.

Denne tegning er interessant ved de raffinerede mønstre af påsatte røde bånd og de stribede knæstrømper i samme farve.

Blyant og vandfarver (21,1 x 13,8 cm)
Signeret: „Franceschini“, udateret [1855-1856]
[A-Wth; HM 3966]

Blyant og vandfarver (20,8 x 13,4 cm)
Usigneret, udateret [1855-1856]
[A-Wth; HM 3983]

Blyant og vandfarver (20,4 x 13,5 cm)
Usigneret, udateret [1855-1856]
[A-Wth; HM 3984]

Blyant og vandfarver (20,3 x 13,4 cm)
Usigneret, udateret [1855-1856]
[A-Wth; HM 3985]

Musikindlæg til *Pas de deux* i første violinstemmen af *Napoli, oder: Der Fischer und seine Braut* (Wien, 1856).

Det var denne indlagte dans til musik af Matthias Strebinger, som Bournonville to år senere benyttede i en let revideret udgave til sin ballet *Blomsterfesten i Genzano* (1858).

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk med adskillige blyantsnoter.

1 bind. 12 s, hvoraf fire sider er ubeskrevne (33,4 x 25,7 cm)

v: Strebinger/Violino I.mo/(1./Pas de deux/Allegretto/
[...]/And.te/[...]/Allegretto/[...]/Var: 1.mo/ Mod.to/[...]/
Var: 2.do/Brillante assai/[...]/Coda/[...]/Banda/All.o/[...])
Usigneret, udateret [1855-1856]

[A-Wn; Musikabteilung, O. A. 1036
(Orchesterstimmen, „Violino primo, no. 1, 3.ter Act“)]

Matthias Strebingers autograf partitur til den italienske koreograf, Lorenzo Viennas indlagte *Pas de deux* i Bournonvilles ballet *Napoli, oder: Der Fischer und seine Braut* (Wien, 1856).

Noden, der er købt af Bournonville i Wien, blev ifølge hans senere påskrifter tilsyneladende videregivet til hans elev, den danske ballerina Juliette Price, som udførte hovedpartiet i *Blomsterfesten i Genzano* i 1858.

Ms. Autograf af Matthias Strebinger. Brunt og sort blæk. 1 bind. 14 s. (33 x 25,6 cm)
Ballo - Napoli. Pas de deux. Strebinger /[...]Banda./ [...]Herm v. Bournonville. - Propriété de M.lle Price -
Signeret: „Strebinger“, udateret [1855-1856]
[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 105, Efterslæt 3 (M. Strebinger, Ballo Napoli) [1]

Matthias Strebinger (1807-1874), komponist til musikken for den indlagte *Pas de deux* i Bournonvilles *Napoli, oder: Der Fischer und seine Braut* (Wien, 1856).

Strebinger var en af de førende balletkomponister i Wien i midten af forrige århundrede. Han dirigerede tillige alle balletforestillinger på Kärnthnerthor-teatret i 1850'erne, 60'erne og 70'erne og samarbejdede tæt med Bournonville under dennes 2-årige virke i Wien 1855-56.

Litografi af Josef Lavos (kvart format)
M. Strebinger
Signeret: J. Lavos; udateret [ca. 1848]
[A-Wn; Bildarchiv der Österreichisches Nationalbibliothek, NB 535.681-B (reproduktion)]

4. afsnit

La Sylphide - den romantiske ballets hovedværk i Mellem-, Nord- og Sydeuropa

Den franske sylfide

Filippo Taglionis *La Sylphide* (Paris, 1832)

Bournonvilles personlige eksemplar af handlingsprogrammet til Filippo Taglionis *La Sylphide* (Paris 1832).

Programmet blev indkøbt i Paris 4. august 1834, kort efter at Bournonville sammen med Lucile Grahn havde overværet to forestillinger af balletten på Pariseroperaen. Det tjente som det umiddelbare og direkte programforlæg for hans egen behandling af balletten i København, idet Bournonville faktisk kun oplevede denne ballet ved selvsyn fra én eneste opførelse i Paris i sommeren 1834.

Trykt ballettekst. 1 bind. 30 s. (20 x 12,7 cm)

LA/SYLPHIDE./Ballet en deux Actes./par M. Taglioni.
/Musique de M. Schneitzhoeffter./Représenté pour la première fois, a Paris, sur le Théâtre de l'Académie Royal de Musique./le 12 Mars 1832./Deuxième Édition. Paris, J.-N. Barba, 1832.

[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA Småtryk, kapsel 176 M-Z (1911-12.0208)]

Repetitørpartiet til Filippo Taglioni og Jean Madeleine Schneitzhoeffers ballet *La Sylphide* (1832).

Opslaget viser musikken til balletens åbningsscene. Ballettens mandlige hovedperson James er i repetitørens noter her anført med navnet „Tom“.

Ms. Kopi af ukendt. Sort og brunt blæk. 2 bind (36,5 x 27 cm)

La Sylphide/Répétiteur
Signeret, udateret [1832] [F-Po; Mat. 19 [302 (25-26)]

Marie Taglioni i *La Sylphide* (1845).

Den romantiske ballets ukronede dronning i sin største rolle nogensinde. Ingen personificerede *Sylfidens* luftige væsen bedre end netop Marie Taglioni, der med sin nye og revolutionerende dansestil aftvang beundring hos selv de mest kritiske kendere af den klassiske dans. Bournonville omtaler således i et essay fra 1860, hvorledes de tekniske ufuldkommenheder som vitterlig fandtes i hendes dans forsvandt for selv de mest kritiske blikke når hun levede sine roller foran sit publikum.

Farvelagt litografi. uden titel (48,5 x 33,5 cm, monteret på karton 63,5 x 48 cm)

Signeret: „A. E. CHALON R. A./R. J. LANE ARA/ London published September 8, 1845, by J. Mitchell, publisher to her majesty, 33, old bond st./A Paris chez coupil et vibert, Boulvt Montmartre./M & N. Hannart. Lith. Imp. ..., dateret: „September 8, 1845“.

Påført rødt tempel: „AID“ (Les Archives Internationales de la Danse)

[F-Po; Est. Portraits (Marie Taglioni) [D. 2, planche no. 2 (reproduktion)

Marie Taglioni i *La Sylphide* (1845).

Farvelagt litografi. uden titel (49,5 x 34 cm, monteret i passepartout 53,5 x 39,2 cm)

Signeret: „A. E. CHALON R. A./EDWARD MORTON 3/London published September 8, 1845, by J. Mitchell, publisher to her majesty, 33, old bond st./A Paris chez coupil et vibert, Boulvt Montmartre./M & N. Hannart. Lith. Imp. ..., dateret: „September 8, 1845“.

Påført rødt tempel: „AID“ (Les Archives Internationales de la Danse)

[F-Po; Est. Portraits (Marie Taglioni) [D. 5, planche 5

Marie Taglioni i *La Sylphide* (c. 1845)

Farvelagt litografi med blyantspæk: Taglioni dans „La Sylphide“.

1 blad (29,2 x 23,2 cm, monteret på karton 47 x 33 cm)

Signeret (med blyant): „Alophe del et lith/Imp. Auguste Bry, 2 r. du Bac, 114, Paris“, udateret [c. 1845]

[F-Po; Est. Portraits (Marie Taglioni) [D 29 (reprod.)

Du Fagets farvelagte tegninger af Eugène Lamis kostumer til *La Sylphide* (1832).

3 farvelagte tegninger udført med blyant, blæk og vandfarver, benævnt henholdsvis „La Sylphide Mlle Taglioni“, „Effie Mlle Noblet“, og „James Masillier“ (21 x 9,5 cm, monteret på karton 42 x 34 cm)

Usignerede og udaterede [1832]

[F-Po; D 216/9, pl. 68-70

Marie Taglioni i *La Sylphide* (c. 1838)

Håndkoloreret litografi af A. Déveria efter skulptur af J. Barre (34,8 x 23,8 cm)

Signeret „A. Déveria del./Imp. Lith. De Cattier/Paris, Goupil et Vibert“, udateret [Paris, c. 1837]

[Milano, Museo Teatrale alla Scala (reproduktion)

Cicéris endelige dekoration til 1. akt af *La Sylphide* (1832).

Litografi benævnt: „Album de l'Opéra/Planche 1.re/La Sylphide, Acte 1r/Décoration de Cicéri“ (23,5 x 31,3 cm)

Signeret: „Eug. Bultura, 1832, Lith d'A. Didion, Quai conti no. 5“, dateret: „1832“.

[F-Po; B. Op. Est. [Scènes, La Sylphide, 2

Cicéris (ukomplette) dekorationsmodel til 2. akt af *La Sylphide* (1832).

Dekorationsmodel i fire dele, udført med tuschpen og vandfarver på udskåren karton:

No. 1: skovtæppe (38,3 cm x 53,8 cm)

No. 2: skovtæppe (38,3 cm x 53,8 cm)

No. 3: træbusk (6,2 x 8,7 cm i diameter)

No. 4: plateau (10 x 3,7 cm i diameter)

Usignerede og udaterede [1832]

[F-Po; Maq. A 252

Cicéris dekoration til 2. akt af *La Sylphide* (1832).

Litografi benævnt: „Album de l'Opéra/Planche 3./La Sylphide, Acte 2.e/(Décoration de Cicéri)“ (23,5 x 31,3 cm)

Signeret: „Eug. Bultura, 1832, Lith d'A. Didion, Quai conti no. 5“, dateret: „1832“.

[F-Po; B. Op. Est. [Scènes, La Sylphide, 1

Søskendeparret Marie og Paul Taglioni i hovedrollerne i *La Sylphide* (c. 1832-1835).

Litografi på titelbladet af en klavermode benævnt: „The/PAS de DEUX/FROM „LA SYLPHIDE“/DANCED

BY/Mad.elle Taglioni & M. Paul Taglioni/[...]/ Composed by/ALFRED FLÈCHE“ (32,9 x 23,3 cm).

Signeret: „London. Published by Jeffreys & Co. 31, Friith Street, Soho“, udateret [c. 1832-1835]

[Stockholm, Dansmuseet

Marie og Paul Taglioni i åbningsscenen af *La Sylphide* (c. 1834).

Oliemaleri på lærred, rentoileret (45 x 37 cm, monteret i guldramme med messing skilt „La Sylphide by G.

Lepaulle“ (45 x 37 cm)

Signeret: „G. Lepaulle“, udateret [c. 1834]

[Stockholm, Dansmuseet

Bournonvilles eksemplar af handling-sprogrammet til den franske koreograf og balletmester, Antoine Titus' opsætning af Filippo Taglionis *La Sylphide* i St. Petersborg (1835).

Titus' meget frie og reviderede opsætning af Taglionis ballet synes også at have inspireret Bournonville til året efter at gribe opgaven an på en lignende måde i København.

Trykt ballettekst. 1 bind. 52 s. (22,1 x 14 cm)
LA SYLPHIDE,/BALLET EN DEUX ACTES/[...]/
monté à St-Petersbourg par/Mr. Titus
St. Pétersbourg, L'imprimerie des Théâtres Impériaux,
1835
[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA Småtryk, kapsel
176 M-Z (1911-12.0204)

Handlingsprogrammet til Bournonvilles og Herman Severin von Løvenskjolds ballet *Sylphiden* (1836).

For ikke at skulle blive anklaget for at have plagieret Taglionis ballet anfører Bournonville her tydeligt i sin trykte „Forerindring“ til balletens program at „Dansen, Mimikken, Groupperingen, og flere Forandringer i Planen [er] af min egen Opfindelse“. Dermed ønskede Bournonville at undgå gentagelser af nogle tidligere fremsatte beskyldninger om plagiat ved hans opsætninger af en række tidligere franske balletter. Samtidig ville afskrive sig en høj grad af koreografisk originalitet i sin egen koreografiske og dramaturgiske behandling af denne epokegørende ballet, der blandt andet udmøntede sig ved en stærkere dramatisk profilering af James' rolle (udført af ham selv) og en mere „logisk“ handlingsrækkefølge flere steder i balletens scenegang.

Trykt ballettekst. 1 bind. 16 s. (21 x 13,4 cm)

Sylphiden,/romantisk Ballet i to Acter./Componeret/af/
August Bournonville./Musikken af Hermann Løvenskjold.

Kjøbenhavn, Thieles Bogtrykkeri, 1836.

[DK-Kk; Danske afdeling, 17, - 173, 8° (expl. 1)

Bournonvilles eksemplar af teksten til Jaimes' (pseudonym for Pierre-Joseph Rousseau) og Jules Sévestes dramatisering af Filippo Taglionis ballet *La Sylphide* (Paris, Théâtre Montmartre, 1832).

Under sit besøg i Paris i sommeren 1834 så Bournonville dette skuespil på Théâtre Montmartre og anskaffede sig ved samme lejlighed et eksemplar af dets tekst. Det forekommer at have tjent ham som inspiration for hans egen temmelig frie mimiske og koreografiske bearbejdelse af Taglionis ballet i København.

Trykt skuespiltekst. 1 bind. 20 s. (19,5 x 12,6 cm)
LA SYLPHIDE,/DRAME EN DEUX ACTES,/MELÉ
DE CHANT,/Imité du Ballet de M. Taglioni,/PAR MM.
JAIMES ET JULES SÉVESTE
Paris, Barba Libraire, 1832
[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 176 II, - 109,
8°

Det originale repetitørparti til Bournonvilles og Løvenskjolds *Sylphiden* (1836).

Under noderne har Bournonville indført talrige blyantsnotater, der i fine detaljer beskriver balletens pantomime og dramatiske handlingsgang. Opslaget (s. 42-43) viser den store mimescene i første akt (*Allegro Vivo*), hvor *Sylfiden* beretter for James hvordan hun i det skjulte har fulgt ham siden han var barn. Bournonvilles mimiske noter til denne scene lyder: „*La Sylphide (Bras ouverts) (mains jointes) moi (main gauche ouverte)*

(avancez deux mains) (doigt levé) toi, Toi je te vis (bras tombés), je t'aime, je t'adore, ces foyers moi ici avec joie (mains jointes). Toi dehors sur les montagnes à la chasse moi toujours suivais tes pas, les dangers je les éloignais. Ton sommeil je le surveillais. Je te benais de rêves délicieux. Toi tu voyais moi, ton coeur... ,,

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 154 s. (31,2 x 24,2 cm)

Ripiteur Partie/til/Balletten Sylphiden/af/Bourmonville sat i Musik af Herm: Lövenskjold
Usigneret, udateret [1836]
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2970 (KTB 275)]

Christian Bruuns illustration af slutscenen i *Sylphiden* (c. 1838).

Farvelagt litografi benævnt: „SYLPHIDEN.“ (12,7 x 10,5 cm)

Trykt som sjette planche i C. W. Bruuns *6 Scener af Skuespil*.

Kiøbenhavn, s. I., s. a. [c. 1838]

[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 8° (reproduktion)]

Christian Bruuns illustration af spåscenen i 1. akt af *Sylphiden* (c. 1839).

Farvelagt litografi benævnt: „3./James/i Sylphiden.“ (26,8 x 17,9 cm)

Trykt som tredje planche i C. W. Bruuns *Danske Theater Costumer, femte Samling*.

Kiøbenhavn, s. I., s. a. [1839]

[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 4° (reproduktion)]

Baron Herman Severin von Lövenskjold, komponist af *Sylphiden* (fotografi fra 1861).

Carte-de-visite fotografi optaget af ukendt fotograf (8,7 x 5,4 cm, monteret på karton 9,5 x 5,7 cm).

Usigneret, dateret (på bagsiden) med påskriften: „Hermann Lövenskjold, Baron og Componist, 1861“.

[DK-Kk; Billedsamlingen, 4°, acc. nr. 1975-1094/55]

Lucile Grahn i titelrollen i *Sylphiden* (c. 1839).

Som den første danske sylfide nåede Lucile Grahn kun at udføre denne rolle i fem sæsoner, idet hun efter en bitter strid med Bourmonville forlod Danmark for evigt i 1839 for at hellige sig en karriere som international ballerina, koreograf og siden hen lærer. Hun forblev dog på mange punkter tro mod Bourmonvilles æstetiske idealer og virkede som lærer som en slags indirekte “ambassadør” i Europa for den danske balletmesters idealer om især dansetræning og dansestil.

Fransk litografi benævnt: „Lucile Grahn“ (35,5 x 27 cm)

Signeret: „Lith Coulon et C.ie/Ch. Vogt Lith.“, udateret [c. 1839]

[DK-Kk; Billedsamlingen (Lucile Grahn, 2°)]

Det kongelige Teaters dekoration til 1. akt af *Sylphiden*.

Fotografiet er sandsynligvis optaget i forbindelse med ballettens genopsætning d. 2. september 1903.

Papir fotografi optaget af ukendt fotograf (12,9 x 17,9 cm)

Usigneret, udateret [c. 1903]

[DK-Kkt; *Maskinmesterprotokol 25, serie 1* (1917-1918) (reproduktion)]

Det kongelige Teaters dekoration til 2. akt af *Sylphiden*.

Fotografiet er sandsynligvis optaget i forbindelse med ballettens genopsætning d. 2. september 1903. Dekorationen er interessant, idet den her tydeligt forestiller en sval og meget dansk bøgeskov i modsætning til programmets beskrivelse af en vild skotsk bjergegn.

Papir fotografi optaget af ukendt fotograf (12,9 x 17,9 cm)

Usigneret, udateret [c. 1903]

[DK-Kkt; *Maskinmesterprotokol 25, serie 1* (1917-1918) (reproduktion)]

Den italienske sylfide

Antonio Cortesis *La Silfide* (Milano, 1841)

Handlingsprogrammet til den første ballet nogensinde med en sylfide som hovedfigur: den fransk-italienske koreograf Louis Henrys mytologiske ballet *La Silfide, ovvero Il Genio dell'Aria* (Milano, 1828).

Denne ballet er tydeligvis en koreografisk forløber får Taglionis *La Sylphide*, men adskiller sig også på afgørende punkter fra Taglionis romantiske værk, idet Henrys meget allegoriske skildring af Sylfidens væsen tydeligt hører hjemme i en 1700-tals ballets-til og bærer stærke mindelser om det 18. århundredes dramatiske behandlinger af Orfeus og Eurydike motivet.

Trykt ballettekst. 1 bind. 12 s. (16,5 x 10,5 cm)
LA SILFIDE/OVVERO/IL GENIO DELL'ARIA/
BALLO MAGICO MITOLOGICO/DI/Luigi Henry
Milano, Antonio Fontana, 1828
[I-Mc; Libretto di ballo U. 88 (reproduktion)]

Louis Henry, koreograf til balletten *La Silfide, ovvero Il Genio dell'Aria*.

Bourmonville så meget op til Henry som koreograf, og ham personligt under et ophold i Paris i 1834. Han omtales således overordentlig positivt i såvel Bourmonvilles erindringer *Mit Theaterliv* som i hans mange familiebreve.

Litografi benævnt: „Luigi Henry“, (19,5 x 17 cm)
Signeret: „G. Gallina dis./Lit Ricordi/No. 585“, udateret [c. 1835]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. BAL. 5/155 (reproduktion)]

Den østrigsk-italienske ballerina, Therese Heberlé, som udførte titelrollen i Louis Henrys ballet *La Silfide, ovvero Il Genio dell'Aria*.

Litografi benævnt: „Teresa Heberle“ (kvart format)
Signeret: „Boucheron dis./Locatelli inc.“, udateret [sidst i 1820'erne]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. BAL. (Heberlé) (reproduktion)]

Handlingsprogrammet til Antonio Cortesis ballet *La Silfide* (Milano, 1841).

Med sin meget frie behandling af Taglionis ballet afviger Cortesi stærkt fra originalen, blandt andet ved at han skildrer heksescenen som en helt selvstændig akt. Cortesis væsentligste ændring er dog hans tilføjelse af en helt ny, næsten “religiøs” mimisk slutscene, hvor hovedpersonerne (den afsjælede James og *La Silfide*) mødes igen i det hinsides for at blive forenet i evighedens rige.

Trykt ballettekst. 1 bind. 10 s. (19,3 x 12,3 cm)
La Silfide/BALLO DI MEZZO-CARATTERE
FANTASTICO/IN TRE ATTI/COMPOSTO/DAL SIG.
ANTONIO CORTESI/SUL PRTOGRAMMA/DEL SIG.
NOURRIT
Milano, s. l., s. a. [1841]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; MUS. D. XIX. 60 (reproduktion)]

Giovanni Tojas klaverudgave af Cortesis *La Silfide* med musik af Antonio Mussi (1. akt), Saverio Mercadante (2. akt), og Gioacchino Rossini (3. akt).

Balletten er her som noget helt nyt i tre akter, idet heksescenen er behandlet som en musikalsk set selvstændig 2. akt.

Klaverpartitur. 1 bind. Titelblad og 93 paginerede sider (33 x 26 cm)
LA SILFIDE/BALLO FANTASTICO/[...]/Musica
ridotta per Pianoforte solo/DAL M.° GIO. TOJA
Milano, Giovanni Ricordi, pl. nr. 12777-12778-12779
[1841]
[I-BGc; Sala 32 C. 6. 15 (reproduktion af titelbladet og 3 nodesider)]

Antonio Cortesi, koreograf til balletten *La Silfide* (Milano, 1841).

Cortesi, der var elev af den store præ-romantiske italienske koreograf, Salvatore Viganò, var meget åben overfor alle nye koreografiske stilretninger i sin samtid, men forblev dog samtidig en tro discipel af sin lærer og hans stilidealer. Hans epokegørende behandling af Taglionis ballet var derfor i lige så høj grad et resultat af Cerritos koreografiske medvirken, idet hendes udførelse af titelrollen for størstedelens vedkommende var koreograferet af hende selv. Balletten blev derved et gennembrud og en meget personlig triumf for Cerrito, som senere opførte balletten i London med en næsten større succes end Marie Taglioni selv opnåede.

Litografi benævnt „Antonio Cortesi“ (27,3 x 21 cm)
Signeret: „Eug. o Nap. e Pianta dis./Venezia I. R. pr. Lit. Barozzi“, udateret [1837-1838]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. BAL. 101 (reproduktion)]

Den neapolitanske ballerina, Fanny Cerrito i Cortesis *La Silfide* (Teatro alla Scala, 1841).

Litografiet, som viser Cerrito i ballettens 2. Akt, hvor hun fremviser en fuglerede til James, for derved at anskue for ham, at hun er et luftens væsen, giver et fint indblik i denne ballerinas meget sydlandske og varme scenepersonlighed.

Litografi benævnt: „Fanny Cerrito/nel ballo la Silfide di Cortesi/Al Signor Bartolomeo Merelli che diede occasione ai Milanesi/di ammirare sulle scene del Gran Teatro della Scala/l'Esimia Artista/l'autore Roberto Focosi D. D. D.“ (58,5 x 43,9 cm)
Signeret: „Focosi/Milano, Lit. Gallina“, udateret [1841]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. BAL. 203 (reproduktion)]

Den milanesiske ballerina, Sofia Fuoco i Cortesis *La Silfide* ved ballettens genopsætning på Teatro alla Scala i 1848.

Denne lidt naive og samtidig meget “usmin-kede” tegning, som efter al sandsynlighed skildrer en sceneprobe på balletten udført i træningstøj, viser åbningsscenen i 1. Akt, hvor Sylfiden danser omkring den drømmende James.

Tegning udført med blyant, kul og hvid højglans på sepia-tonet papir (34,7 x 35,7 cm)
Signeret: „Ritratto dal vero di M.le Foco [sic] nel ballo Silfide/al teatro alla Scala-/disegno di G. Gallina“, udateret [c. 1848]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. BAL. 249 (reproduktion)]

5. afsnit

Operaen

Bournonvilles arbejde med italiensk, tysk, fransk og dansk opera

De første danske opsætninger af Giuseppe Verdis opera *Trubaduren* (1865), Richard Wagners *Tannhäuser* (1870) og I. P. E. Hartmanns *Liden Kirsten* (1846/1858)

Giuseppe Verdi, hvis opera *Il Trovatore* (*Troubadouren*) fik sin første danske opførelse på Bournonvilles initiativ og med hans *mise en scène* i 1865.

Carte-de-visite fotografi optaget af Gaspard-Félix Tournachon Nadar i Paris (8,1 x 5,6 cm, monteret på karton 10,2 x 6,3 cm)
Signeret: „Nadar“, udateret [c. 1850-1860]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1969-776/84, foto nr. 184728]

Repetitørpartiet til Bournonvilles *divertissement* i *Troubadouren* (1865).
Musikken bygger delvist på motiver fra Verdis opera, delvist på spanske folkedanse arrangeret og komponeret af den svenske komponist, Adolf Fredrik Schwartz, samt en finale galop af Hans Christian Lumbye.
Opslaget (s. 10-11) viser den spanske Jaleo, som oprindeligt udførtes af tre damer. Det var denne dans, som i 1906 blev filmet af Peter Elfelt i revideret udgave for en solist (Valborg Borchsenius).

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 16 s., hvoraf en side er ubeskrevet (33 x 25,3 cm)
2/A. 752 a/Dansedivertissement/af./Troubadouren.
Usigneret, udateret [1865]
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 3093 (KTA 752 a (3))]

Edouard Lehmanns kostumetegninger til balletten i *Troubadouren* (1865).

Kostumetegning udført med blyant og vandfarver og benævnt: „Zigeuner (Troubadouren)/Hrr. Scharff./ (Solodands)“ (23,2 x 15,7 cm)

Usigneret, udateret [c. 1865]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Kostumetegning udført med blyant og vandfarver og benævnt: „Troubadouren.“ (23,3 x 15,8 cm)
Usigneret, udateret [c. 1865]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Kostumetegning udført med blyant og vandfarver og benævnt: „Zigeunersker./Troubadouren/[...]/ Troubadouren.“ (23 x 15,5 cm)
Usigneret, udateret [c. 1865]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Bournonvilles efterfølger, balletmester Hans Emil Hansens nedskrivning af koreografien til *divertissementet* i *Troubadouren* (København, 1865).

Ms. Autograf af Hans Emil Hansen. Blyant. 8 s., hvoraf to sider er ubeskrevne (36 x 22,5 cm)
Troubadouren/3 Damer/o o o/Begyndelsen
Usigneret, udateret [c. 1880'erne]
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 1734, 2°, kapsel II, 2]

Det kongelige Teaters dekoration til 3. akt af *Troubadouren*.

Fotografiet er sandsynligvis optaget i forbindelse med operaens genopsætning d. 11. november 1899 eller senere.

Papir fotografi uden titel, optaget af ukendt fotograf (12 x 17 cm)
Usigneret, udateret [c. 1899 eller senere]
[DK-Kkt; Maskinmesterprotokol, *Mappe 18, nr. 2* (1915-1916) (reproduktion)]

Richard Wagner, hvis opera *Tannhäuser* Bournonville iscenesatte i København d. 17. marts 1875.

Carte-de-visite fotografi optaget af Fr. Hanfstängl i München (9,2 x 5,8 cm, monteret på karton 10,2 x 6,5 cm)

Signeret: „Fr. Hanfstängl./München.“, udateret [december 1871]

[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1956-1043/59, foto nr. 195258]

Korrespondancen mellem Wagner og Bournonville (1870).

Efter i 1870 at have ført *Lohengrin* til en succesrig premiere i København modtog Bournonville Wagners varme lykønskninger og taksigelser. I det samme brev anmodes Bournonville om også at iscenesætte *Tannhäuser* i København, hvorefter komponisten tilføjer:

„...Es ist Zeit, dass der deutsche Name auf dem Gebilde des Kunst bei den mit stammverwandten Nationen sich wieder zu edler Geltung bringe...“.

Denne udprægede nationalistiske tone oprørte Bournonville meget og førte til en brat afslutning på deres ellers hjertelige korrespondance. Til trods for dette intermezzo førte Bournonville 5 år senere *Tannhäuser* til en særdeles vellykket premiere i København.

Ms. Autograf af Richard Wagner. Sort blæk. 2 s. (18,8 x 13,7 cm)

Geehrter Herr!

Signeret og dateret: „Luzern./24 Mai 1870.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3258 A, 4°, kasse VIII, fasc. 10, brev no. 501]

Bournonvilles scenearrangement til *Tannhäuser* (1875).

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 5 s. (21,1 x 17,2 cm)

Tannhäuser/(Scene = Arrangement)

Signeret og dateret: „Kbhvn den 16 Februar 1875.“

[skrevet ifølge Bournonvilles dagbog d. 15. og 16. februar 1875]

[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 146]

Det originale repetitørparti benyttet til prøverne på *Tannhäuser* (1875).

Opslaget (s. 2-3) viser musikken til åbnings-scenen på Venusbjerg, hvortil Bournonville havde koreograferet den store dansescene udført af „Nympher, Bacchanter og elskende Par [med] Sirener svømmende i Baggrunden“.

Musikken til denne scene betegnes i hans dagbog som „en diabolisk Musik“.

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 12 s., hvoraf en side er ubeskreven (34,1 x 25,5 cm)

Repetiteurpartier/til/1, *Tannhäuser*/[...]/84/[...]/

Repetiteurparti/til/*Tannhäuser*

Usigneret, udateret [1874]

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2916 (1) (KTA 784)]

Dekorationsudkast af salen på Wartburg i 2. akt af *Tannhäuser* (1875).

Tegningen, som udførtes af firmaet Lehner & Moser i Wien, var forlæg for alle danske opførelser af *Tannhäuser* i det forrige århundrede.

Dekorationsudkast udført med blyant og vandfarver (32,8 x 44,7 cm)

Signeret (med sort stempel): „LEHNER & MOSER/MALER-ATELIER“, udateret [c. 1874]

[DK-Kkt; Dekorationsudkast (*Tannhäuser*)]

Iohan Peter Emilius Hartmann, hvis opera fra 1846 *Liden Kirsten* blev genopsat i en revideret 2-akters version i 1858 med koreografi og *mise en scène* af Bournonville.

Carte-de-visite fotografi med Hartmanns autograf signatur „I:P:E: Hartmann“, optaget af A. W. Rørbye i Roskilde (8,7 x 5,6 cm, monteret på karton 10 x 6,4 cm)

Signeret: „A. W. Rørbye“, udateret [c. 1850'erne-1860'erne]

[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1972-804/605]

Repetitørpartiet benyttet af Bournonville ved prøverne på *Liden Kirsten* (1858).

Opslaget (s. 16-17) viser musikken til valsen i 1. akt (no. 8), hvor Kirsten og de unge piger danser til narrens vise «Ungmöens Haar er et fæger=garn». Under noderne til denne dans har Bournonville skrevet koreografien.

Ms. Kopi af ukendt. Sort blæk. 1 bind. 34 s. (33,1 x 25,5 cm)

Liden Kirsten./71B/[...]/Repetiteur=Partie/til/Liden Kirsten

Usigneret, udateret [bindet stammer fra urpremiøren på Hartmanns opera i 1846, men blev genbrugt af Boumonville i 1858]

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 3085 (KTA 396 (1))

Bournonvilles iscenesættelsesnotater til Liden Kirsten (1858).

Ms. Autograf af Boumonville. Sort blæk. 3 s. (22,9 x 18,1 cm)

Liden Kirsten./[Characterdragter for Choret's Damer)

Signeret og dateret: „d. 24. October 1858.“

[DK-Kkt; F.M. (Opera)

Ms. Autograph af Boumonville. Sort blæk. 3 s. (22,9 x 18,1 cm)

Liden Kirsten./[Characterdragter til Choret's Herrer.

Signeret og dateret: „d. 24.e October 1858“

[DK-Kkt; F.M. (Opera)

Ms. Autograf af Boumonville (med tilskrifter af ukendt). Brunt blæk. 2 s. (20,8 x 13,5 cm)

Dands i Liden Kirsten

Usigneret, udateret [c. Oktober 1858]

[DK-Kkt; F.M. (Opera)

W. A. Mozarts opera Tryllefløjten genopsat af Boumonville på Det Kongelige Teater i 1869

Wolfgang Amadeus Mozart, hvis opera Tryllefløjten Boumonville iscenesatte i København (1869).

Carte-de-visite fotografi af træ-relief udført af L. Posch i Berlin i 1789, og optaget af L. Hardtmuth i Salzburg (8,7 x 5,5 cm, monteret på karton 10,3 x 6 cm)

Signeret: „L. Hardtmuth“, udateret [c. 1868]

[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1961-15/1

Bournonvilles notat om den danske tekst til Tryllefløjten.

Boumonvilles opsætning af Mozarts opera indskrænkede sig ikke kun til scenearrangementet. Det vidner dette notat om, hvor balletmesteren gør betydelige indvendinger imod Hans Peter Holsts nye danske version af operaens til fransk bearbejdede

tekst, en oversættelse som Boumonville karakteriserer med ordet „Hastværksarbejde“.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 3 s. (21,3 x 13,7 cm)

Bemærkninger ved Oversættelsen/af/Den franske Bearbejdelse/af/Mozarts Trylleflöite.

Signeret og dateret: „Fredensborg den 13.de Mai 1868.“ [DK-Kkt; Brevregistrant (13. marts 1868)

Bournonvilles scenearrangementer og koreografiske noter til Tryllefløjten (1869).

Opsætningen er baseret på Théâtre Lyriques reviderede franske version fra 1864, som Boumonville selv havde set under et besøg i Paris d. 30. november 1865.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 1 bind. 17 s. (22 x 17,2 cm)

Trylleflöiten/Opera i 4 Akter./Musik af Mozart til en omarbejdet fransk Text/Scene =

Arrangement./af/August Boumonville/1868.

Signeret og dateret: „Fredensborg d. 7.de August 1868.“ [skrevet ifølge Boumonvilles dagbog d. 6. og 7. august 1868]

[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 150 b

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 1 bind. 26 s. (20,4 x 16,3 cm)

Trylleflöiten/Opera med dialog/i 4 Akter./Musik af Mozart, Texten fransk bearbejdet./Scene =

Arrangement af A. Boumonville./1868.

Signeret og dateret: „Fredensborg d. 7.de August/

reenskrevet den 27 D.o/1868.“ [skrevet ifølge Boumonvilles dagbog mellem d. 6. og 26. august 1868]

[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 150 c

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 2 s. (21,1 x 13,4 cm)

Trylleflöiten 1.e Akt 1.ste Scene./[...]/Sang/[...]/2.den Akt (10.e Scene)

Usigneret, udateret [skrevet ifølge Boumonvilles dagbog mest sandsynligt d. 8. januar 1869]

[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 150 b

Det originale repetitorparti benyttet ved prøverne på Boumonvilles opsætning af Tryllefløjten (1869).

Opslaget (s. 24-25) viser musikken til 2. akts tiende scene, hvor de vilde dyr (her udført af fem danserinder), danser til Paminos magiske fløjtespil. Under noderne har Boumonville med blyant indført sin nummerinddeling, som svarer til lignende cifre i hans koreografiske notater om denne scene.

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 10 s., hvoraf en side er ubeskrevet (34 x 25,6 cm)
[...]/Trylleføiten [sic]/[...]/85./[...]/Repetiteurpartie/til/
"Tryllefløiten"
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2913 (3) (KTA 227)

Edouard Lehmanns kostumetegninger til Bournonvilles opsætning af *Tryllefløjten* (1869).

Tegningerne forestiller dragter båret af følgende roller i operaen :

Sarastro (udført af Christian Lunov Laasby Ferslew).

Tamino (udført af Richard Leopold Jastrau).

Nattens Dronning (udført af Anne Sophie Louise Riise).

Pamina (udført af Johanne Emilie Liebe).

Papageno (udført af Peter Ludvig Nikolaj Schram).

Papagena (udført af Anna Henriette Andersen).

Monostatos (udført af Erhard Ludvig Jørgen Peter Hansen).

3 feer (udført af Louise Rudolfine Marcher, Agnes Flermmine Nyrop, og Josephine Amalie Zinck).

3 genier (udført af Emma Sanne, Louise Augusta Schiemann, og Charlotte Bournonville).

Blyant og vandfarver, benævnt: „Sarastro. -/[...]/ Ferslew.“ (20,9 x 12,5 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Tamino./[...]/Jastrau“ (21 x 12,4 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Nattens Dronning“ (20,5 x 12,4 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Pamina (Fru Liebe)“ (20,9 x 13 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Papageno/[...]/ Schram“ (20,3 x 12,2 cm)
Usigneret, udateret [1869]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Papagena (Frk. Andersen)“ (20,8 x 12,9 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Monostatos./[...]/ Liebe“ (20,5 x 12,5 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Feer“ (21,3 x 12,7 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Blyant og vandfarver, benævnt: „Genier“ (21,3 x 13 cm)
Usigneret, udateret [1869]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)

Bournonvilles danske genopsætninger i 1848 og 1873 af Giacomo Meyerbeer's opera *Robert af Normandiet* (*Robert le Diable*)

Giacomo Meyerbeer, hvis opera *Robert le diable* (*Robert af Normandiet*) blev iscensat to gange af Bournonville i København (1848 og 1873).

Carte-de-visite fotografi optaget af firmaet L. Haase & C.ie i Berlin (8,2 x 5,2 cm, monteret på karton 10,1 x 6 cm)
Signeret: „L. Haase & C.ie“, udateret [c. 1850-1864]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1956-130/41

Dekorationsmodel af Auguste Rubé og Philippe Chaperon med klosterscenen benyttet i 3. akts finale af Meyerbeers opera *Robert le Diable* (Paris, Salle Peletier, 1870 genopsætningen).

Det var i denne dekoration den berømte balletscene med de døde nonner fandt sted. Bournonville havde set balletten opført første gang på Pariseroperaen i 1841, hvorefter han selv iscenesatte værket ved flere lejligheder i København.

Dekorationsmodel i 10 dele, udført med tusch pen og vandfarver på udskåren karton (højde: c. 54 cm, bredde: c. 70 cm, dybde: c. 40 cm):

No. 1: en skitse til et gravsted.
No. 2: et tæppe.
No. 3: et helscene tæppe.
No. 4-10: syv forskellige mindre objekter og delelementer.
Usignerede, udaterede [1870]
[F-Po; Maq. A 211]

Danserinden Louise Fitzjames som abbedissen *Hélène* i 3. akt af *Robert le diable* (Paris, 1841).

Bronze statuette udført af Ambroise René Maréchal. Det var denne danserinde Bourmonville så udføre balletten i Meyerbeers opera i 1841 og nedskrev koreografien efter.

Bronze stauette benævnt: „Louise Fitzjames“ (højde: 43 cm)

Signeret, udateret [c. 1842-1847]
[Paris, Musée des Arts décoratifs; Numéro d'inventaire 26013b (reproduktion)]

Tilskuersalen i Pariseroperaen (Salle Peletier) under en forestilling af 3. akt i *Robert le Diable* (1854).

Farvetrykt litografi benævnt: „Paris./24/Académie Impériale de Musique (Théâtre de l'Opéra)“ (28 x 40,1 cm, monteret på karton 34,8 x 50 cm)
Signeret: „Dess, et lith en coul. par J. Arnould/Imp. Lemercier, Paris“, udateret [1854]
Påførte røde stempler: „Depot Legal no. 11783 (1854)“ & „No. acc. 1.921“
[F-Po; Opéra, Salle Le Peletier Est. (intérieur)]

2 repetitørpartier benyttet af Bourmonville ved indstuderingerne af hans danske opsætninger af operaen *Robert le diable* i henholdsvis 1848 og 1873 (i København blev Meyerbeers

opera opført på dansk med titlen *Robert af Normandiet*).

Opslagene (s. 5 og s. 14-15) viser, hvordan Bourmonville under noderne har noteret koreografien til dansene i operaens 3. akt. I det første repetitørparti har han med noten: „dansé par L: F: James. -“ tydeligt anført, at det var Louise Fitzjames' udførelse af balletten, der var hans direkte forbillede.

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 24 s. (32,5 x 25,5 cm med mindre varianter)
Repetiteur Partie af/Robert af Normandiet/1848-/51A/A303/Repetiteur Parti/til/Robert fra Normandiet/af Meyerbeer/[...]/2.den Akt/[...]/3.die Akt
Usigneret, dateret (på omslagets forside): „1848. -“
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 3065 (KTA 303 (1) (reproduktion)]

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 20 s., hvoraf 1 side er ubeskrevet (33,6 x 24,9 cm med mindre varianter)
168/Repetiteurpartier/til/1. Robert af Normandiet/[...]/89/[...]/Repetiteurparti/til/ Robert af Normandiet
Usigneret, udateret [oprindeligt skrevet til genopsætningen i København i 1863, men genbrugt af Bourmonville i 1873]
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2920 (1) (KTA 303 (2))]

Bourmonvilles sidste *mise en scène* til operaen *Robert le diable* (1873).

I 1873 iscenesatte Bourmonville ikke alene balletten i Meyerbeers opera, men var tillige ansvarlig for hele operaens *mise en scène*.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 4 s. (22,5 x 18 cm)

Scene = Arrangement./til/Robert af Normandiet.
Usigneret, udateret [skrevet ifølge Bourmonvilles dagbog i perioden mellem december 1872 og januar 1873]
[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 145]

6. afsnit

Musikken og skuespillet

Bournonvilles virke for skuespillet

Bournonvilles dansk-svenske tale til personalet ved Stockholms Kungliga Teatern holdt ved sin tiltræden som kunstnerisk leder (intendant) og sceneinstruktør samme sted i 1861.

Talen er interessant, fordi Bourmonville, der ellers altid kæmpede for en ligeværdig status for balletten ved teatret, her selv klart sætter dramaet som kunstarten over både operaen og balletten:

„...Den sceniska konsten framkynder tre bestamta sidor: Reflexionen, Stemningen och Bilder, eller rattare Ordet, Tonerne och Rörelsen. - Operaen og Balletten foresväva Idealet i Harmoniens og Rythmernes Skönhet, men allt vilde bli tom fantasi om icke de hafte deres förebild i den konst, hvis väsande är förädlad natur och sjärens djupasta sanning. Det är alltså nu fullkomlig rätt att vi lemne förste rummet åt den dramatiska Konst...“.

Manuskriptet er indeholdt i Bournonvilles dagbog for sine udenlandsrejser i året 1861.

Ms. Autograf af Bourmonville. Blyant. 3 s. (14 x 9,4 cm)

Det utmärkta [ulæseligt ord], hvor/med min högtärade chef, Herr/Baron v. Stedingk har hedrat mig [...]

Usigneret, udateret [skrevet og holdt ifølge Bourmonvilles *Journal* d. 17 oktober 1861]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747, 8°, 4, bind 22 (reproduktion)]

Bournonville som iscenesætter af fransk skuespil: Molières *Den gerige* (1863)

Jean Baptiste Poquelin Molière, hvis komedie *L'Avare* Bournonville iscenesatte på Stockholms Kungliga Teatern i 1863.

Carte-de-visite fotografi benævnt „Molière“, optaget af E. Neurdein i Paris efter et kobberstik af ukendt kunstner (8,6 x 5,6 cm, monteret på karton 10,5 x 6,3 cm) Signeret: „E. Neurdein“, udateret [c. 1860'erne] [DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1965-916/27 (reproduktion)]

Bournonvilles mise en scène til *Den Girige* (Stockholm, 1863).

Bourmonville indskrænker sig her til hovedsageligt til at beskrive stykkets dekorationer, personernes placering i forhold til hinanden, og deres bevægelser ved stykkets mest centrale replikker.

Ms. Autograf af Bourmonville. Brunt blæk. 8 s. (22,8 x 18,3 cm)

Den Girige/Sceneri.

Signeret og dateret: „Stockholm d 30. Januar 1863“

[skrevet ifølge Bourmonvilles svenske *Journal* mellem d. 25. og 30. januar 1863]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 5 (læg 13) (reproduktion)]

Bournonville som iscenesætter af engelsk skuespil: Shakespeares *Richard II* (1863)

William Shakespeare, hvis tragedie *Richard II* blev iscensat af Bournonville i Stockholm d. 8. oktober 1863.

Carte-de-visite fotografi benævnt „Shakespeare“, optaget af E. Neurdein i Paris efter et kobberstik af ukendt kunstner (8,6 x 5,6 cm, monteret på karton 10,5 x 6,3 cm)
Signeret: „E. Neurdein“, udateret [c. 1860'erne]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. no. 1970-1521/1 (reproduktion)]

Bournonvilles manuskript med hans scenearrangement til Shakespeares *Konung Richard den Andre (Richard II)* (1863).

Opslaget (s. 5) viser Bournonvilles detaljerede mise en scène og forslag til dekorationen i 3. akts sidste scener.

Opsætningen indeholdt flere musikalske indslag, fanfarer, entre'actes etc., komponeret af blandt andre den tyske militærmusiker J. Drinnenberg og den svenske kapelmester, Johan August Södermann.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk og blyant. 16 pp. (22,4 x 18,4 cm)

Konung Richard den Andre./Tragedie i 5 akter./af/ Shakespeare/Sceneri.

Signeret, dateret: „afslutat den 24 Mars 1863“ [skrevet ifølge Boumonvilles svenske *Journal* mellem d. 18. og 24. marts 1863]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 5 (læg 14) (reproduktion)]

**Bournonville som iscenesætter af østrigsk skuespil:
Friedrich Halms *Fægteren fra Ravenna* (1862)**

Den østrigske dramatiker, Friedrich Halm (pseudonym for Eligius Frantz Joseph Freiherr von Münch=Bellinghausen), hvis tragedie *Der Fechter von Ravenna* Bournonville iscenesatte i Stockholm d. 19. november 1862.

Litografi af Friedrich Halm påtrykt hans autograf signatur: „Friedrich Halm“ (22,8 x 16,9 cm)
Signeret: „Auguste Hussener“, udateret [c. 1860'erne]
[DK-Kk; Billedsamlingen, 4°, uden acc. nr. (reproduktion)]

Bournonvilles scenearrangement og *mise en scène* til den svenske premiere på *Fåktaran från Ravenna (Der Fechter von Ravenna)* (1862).

Bournonville havde personligt overværet originalopsætningen af dette værk (som udspiller sig i det antikke Rom) på Wiens Burgtheater, hvor *Der Fechter von Ravenna* havde urpremiere d. 18. oktober 1854. Hans svenske opsætning er interessant fordi den efter al sandsynlighed også indeholder elementer fra værkets første iscenesættelse i Wien.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 7 s. (22,6 x 18,2 cm)

Fåktaran från Ravenna./Sceneri

Usigneret, udateret [skrevet ifølge Boumonvilles dagbog d. 10. oktober 1862]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 5 (læg 12) (reproduktion)]

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 1 bind. 11 s. (21,5 x 17,5 cm)

Fåktaren från Ravenna./af/Halm (Munch - Bellinghausen.)/öfversättning från tyskan./uppförd i ste Gången på Stockholms kongl Theater/d 19.de Novbr/1862.

Usigneret, udateret [skrevet ifølge Boumonvilles dagbog d. 7. oktober 1862]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 4 (læg 2) (reproduktion)]

**Bournonville som iscenesætter af skandinavisk skuespil:
Oehlenschlägers *Aladdin* (1839) og
C. O. Wijkanders *Amaranther-Ordenen* (1864)**

Adam Oehlenschlägers dramatiske eventyrspil *Aladdin* (1837), der i 1839 blev opsat af Bournonville som hans første store skuespiliscenesættelse.

Trykt skuespiltekst. 1 bind. 381 s. (15,5 x 11 cm)

Aladdin./Dramatisk Eventyr/af/Oehlenschläger.

Kiøbenhavn, J. D. Qvist, 1837.

[DK-Kk; Danske afdeling, 55, - 250, 8° (reproduktion)]

Repetitørpartiet, der benyttedes af Bournonville ved prøverne på *Aladdin* (1839).

Opslaget (s. 18-19) viser Niels Wilhelm Gades originale musik til den Pas de quatre med koreografi af Bournonville, som blev udført af danserne Caroline Fjeldsted, Augusta Nielsen, Ferdinand Hoppe og Bournonville i åbningsscenen af 3. akt. I Gades manuskript har Bournonville med blyant indskrevet navnene på de dansere, som udførte hvert afsnit. Samme scene er i Oehlschlägers trykte tekst (s. 184-185) beskrevet således:

„...Aladdin Pallads. Den store Sal.
Aladdin og hans Brud. Soliman, Zulima,
Vesiren, Morgiane og Flere sidde til
Taffels. [...] Aladdin giver et Vink. Strax
aabnes en Dør hvorigenem kommer en
Skare Alfer. Nogle kortkiortlede til
Dands, andre med Fløiter og
Strængeleeg. I det de Dandsende be-
gynde, syngede de Andre...“.

Ms. Autograf af Niels Wilhelm Gade og kopi af ukendt. Sort og brunt blæk. 1 bind. 44 s. (33,2 x 25,7 cm med mindre variationer)

A. 353/Aladdin/Bournonville/46/1839./[...] /
Bournonville./Repetiteur Parti/til/Aladdin
Usigneret, dateret (på omslagets forside): „1839.“
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 3077 (KTA 353)
(reproduktion)]

Gades autograf partitur til mellemspillene i Bournonvilles opsætning af *Aladdin* (1839).

Ms. Autograf af Niels Wilhelm Gade. Sort og brunt blæk. 1 bind. 24 s. (27,1 x 37,8 cm)
N. W. Gade/Aladdin/Supplement Nr 1./[...] /Aladdin
1ste Act.
Usigneret, dateret (på s. 1): „11/3. 1839.“
[DK-Kk; Musikafdelingen, N. W. Gades Samling.
Supplement no. 1 (1929-30.14) (reproduktion)]

Christian Bruuns illustration af kostumet til titelrollen i *Aladdin* (1839).

Farvelagt litografi benævnt: „14./Aladdin“ (26,8 x 17,9 cm)

Trykt som fjortende planche i C. W. Bruuns *Danske Theater Costumer, femte Samling*.

s. 1., s. a. [Kjøbenhavn, 1839]

[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 8° (reproduktion)]

Carl Oscar Wijkanders svenske historiske skuespil *Amaranther-Orden*, som blev iscenesat af Bournonville i Stockholm d. 20. februar 1864.

Stykket, hvis handling udspilles under Dronning Christina af Sveriges regeringstid, indeholdt et stort allegorisk ballet divertissement i 5. akt kaldet *Le Ballet des cinq sens*. Opsætningen hører til blandt Bournonvilles mest omfattende iscenesættelser af skuespil nogensinde.

Trykt skuespiltekst. 1 bind. 88 s. (16,6 x 10,8 cm)
Amaranther-Orden./Skådespel/i/Fem Akter./Svenskt
Original/af/Forf. till „Lucidor“ [i. e. Historisk
skådespel i Fyra Akter af Carl Oscar Wijkander,
uropført på Stockholms Kungliga Theatern d. 27. mars
1854]

Stockholm, Joh. Beckman, 1864.

[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 192, - 239, 8°
(reproduktion)]

Bournonville usædvanlig detaljerede iscenesættelsesnotater til *Amaranther-Orden* (1864).

Opslagene (s. 2r. og s. 5v.) viser hans grafiske fremstilling af personernes indbyrdes placering og deres bevægelser ad de for Bournonville så karakteristiske krumme diagonallinier. Ud fra hans indgående beskrivelse af dekorationen til 2. akt (Dronning Christinas bibliotek) er det rimeligt også at betragte Bournonville som den egentlige „scenograf“ bag denne opsætning.

Bournonvilles arbejdede således ikke blot med instruktionen af de optrædende, men satte også sit præg på alle øvrige aspekter ved en forestilling.

Ms. Autograf af Bournonville. Sort blæk og blyant. 1 bind. 18 s. (22,8 x 18,2 cm)
Amaranther - Orden./Skådespel i fem Akter. (5. de
Akten i två tablåu.)/af./Förf till Lucidor./Sceneri.
Signeret og dateret: „d. 27.e Decbr 1863.“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 5 (læg
6)]

Bournonvilles koreografiske notat til det allegoriske divertissement *Le Ballet des cinq sens* i *Amaranther-Orden* (1864). Dette divertissement (til musik af Andreas og Gustav Düben samt Johan Herman Berens) blev til kun efter Bourmonvilles udtrykkelige ønske. Idéen til balletten, som udførtes af fem danserinder, der hver repræsenterer en af de fem sanser (Synet, Hørelsen, Lugten, Smagen og Følelsen), synes at stamme fra hans besøg i Paris i efteråret 1860.

Han oplevede da en opførelse på Pariseroperaen af den franske koreograf, Joseph Maziliers ballet *Orfa*, hvori der findes en lignende allegorisk ballet med de fem sanser. Hjemme igen i København genbrugte Bourmonville for sidste gang dette populære motiv i 1. akt af sin store nordisk mytologiske ballet *Thrymsqvinden* (1868), hvor fem

danserinder udfører en lignende serie af allegoriske danse om de fem sanser.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 7 s. (22,8 x 18,2 cm)

Ballet des cinq sens./composé pour la comédie de/
l'Ordre de l'Amaranthe/par/August Boumonville./
(Notes chorégraphiques -)/(Musique de Mr Behrens)
[sic]

Signeret og dateret: „Stockholm ce 3 Janvier 1864.“
[koreograferet ifølge dagbogen d. 30.-31. december 1863]
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 5 (læg 6)]

Repetitørpartiet med den komplette musik til Bournonvilles *Le Ballet des cinq sens* i *Amaranther-Orden* (Stockholm, 1864).

Ms. Kopi af ukendt. 1 bind. 11 s. (34,1 x 24,4 cm)

Amaranther Orden/Repetiteur.

Usigneret, udateret [1864]

[S-Skma; KT Tal-Pjeser med Musik A 30 (reproduktion)]

Bournonvilles musikalske idealer, hans musikudøvelse og virke som musikhistoriker

Uddrag af Bournonvilles dagbøger, hvori han beskriver sit forhold til sin egen tids musik.

Siden Musikforeningens oprettelse i København i 1836 var Bourmonville medlem af dette selskab og fulgte så ofte det var ham muligt dets abonnementskoncerter.

Ud fra hans dagbogsnotater om disse oplevelser er det muligt, at indkredse hans musikalske orientering og idealer.

Man kan således fastslå, at hans musikalske præferencer afgjort lå i Wienerklassikken og den tidlige romantik, medens han om sin egen tids komponister ofte tager visse forbehold.

Værker af komponisterne Marschner, Berlioz, Wagner, og Anton Rubinstein karakteriserer han eksempelvis som „mærkværdige“, „For meget! for meget! - idet mindst for mine Modtagelses Evner“, og „forekommer mig tung og af overdøvende Larm“.

Opslagene viser Bourmonvilles bedømmelse af to af Musikforeningens koncerter. Det første (5. marts 1873) beskriver hans oplevelse af Schumanns 2. symfoni i C dur, op. 61, en komponist han bedømmer således:

„...Jeg var med Charlotte [Bourmonville] i Musikforeningens Concert [...] til Slutning en Symphonie af Schumann, en Componist som jeg slet ikke kan goûtere...“.

Den anden note (23. marts 1866) beskriver hans oplevelse af Mozarts G-mol strygekvintet (K. 516), et værk Bournonville ofte selv havde spillet som privat kammermusiker:

„...i Musikforeningen, Abonnementskoncert, hvori W[ilma] Norman-Neruda præsterede fortræffeligt navnlig Mozarts G mol Quintett. Det var en sand Ny-delse...“.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt og sort blæk. I bind. 282 s. (16,6 x 10,7 cm)

Journal/begyndt d. 1. ste Mai 1872./sluttet den 31' October 1874.

Usigneret, dateret: „begyndt d. 1. ste Mai 1872./sluttet den 31' October 1874.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747 8°, kapsel 6, vol. 36

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt og sort blæk samt blyant. I bind. 157 s. (16,5 x 11,1 cm)

Journal/fra d. 1. ste Januar 1866/til/d. 31. e Juli 1867.

Usigneret, dateret: „fra d. 1. ste Januar 1866/til/d. 31. e Juli 1867.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747 8°, kapsel 5, vol. 30

Bournonvilles reviderede manuskript fra 1876 med uddrag af en musik historisk artikel, han oprindelig havde publiceret tre år tidligere i tidsskriftet *Nær og Fjern* (1873, nr. 62).

Balletmesteren analyserer her operaens og syngestykkets historie i Danmark fra 1770 til 1848 ud fra såvel musik æstetiske som rent opførelsmæssige synsvinkler. Manuskriptet vidner om Bournonvilles store musikalske dannelse og fine iagttagelsesevne også hvad angår rent musik dramatiske spørgsmål.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 20 s., hvoraf to sider er ubeskrevne (22,6 x 17,9 cm)

Bidrag/til/Opera'ens og Syngestykkets/Historie/paa/ Den danske Skueplads/1873.

Signeret og dateret: „(Omskrevet d. 4. August 1876.)“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 7 (Iæg III)

Bournonvilles biografier om komponisterne Claus Schall og Johannes Frederik Fröhlich, skrevet i 1866.

I 1866 blev Bournonville anmodet om skrive en række „Biographiske Skizzer“ af førende

danske kunstnere, som han havde kendt personligt. Biografierne var beregnet for det dengang planlagte danske Biografisk Lexicon.

Bournonville efterkom anmodningen og skrev en serie på i alt 16 biografier. Til trods for deres store rigdom af detailoplysninger og mange fine personlige iagttagelser, blev kun 10 af dem publiceret (og i forkortede versioner) i sidste bind af hans erindringer *Mit Theaterliv* (1878). Balletmesteren afslører sig her som en fremragende biograf og personalhistoriker, der i meget koncis form formåede at levere rammende beskrivelser af hans samtids førende komponister og deres værker.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 18 s., hvoraf to er ubeskrevne (22,7 x 17,9 cm)

[...]/Johan [sic] Frederik Fröhlich/En biographisk Skizze/af/August Bournonville./1866.

Signeret og dateret: „Fredensborg den 26. de Maj 1866/ d. 18. e Mai 1868“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 2997, 4°, II

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 16 s., hvoraf tre er ubeskrevne (22,7 x 17,9 cm)

[...]/Claus Schall./Biographisk Skizze/af/August Bournonville.

Signeret og dateret: „Fredensborg den 12. e Juni 1866“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 2997, 4°, II

To eksempler på Bournonvilles egen musikudøvelse.

Ifølge sine memoirer *Mit Theaterliv* optrådte Bournonville i sin ungdom ved flere lejligheder som violinsolist sammen med I. P. E. Hartmann. Ved disse koncerter (arrangeret af musikselskabet „Harmonien“) udførte de blandt duetter for to violiner af den franske komponist Joseph Kreutzer. Helt op til sit sidste leveår dyrkede Bournonville flittigt kammermusikken, blandt andet med sin datter Augusta, med hvem han ifølge sin dagbog blandt andet udførte Beethovens klavertrio opus 97.

Joseph Kreutzer: *Trois Grands Duos concertan pour Deux Violons, Oeuvre 18.*

2 bind. Violino I-II (33,1 x 25,3 cm)

Hanovre, C. Bachmann, s. a. [c. 1810-1820]

[DK-Kk; Musikafdelingen, U 62 (1960-61.453)

Ludwig van Beethoven: *Trio für Piano-Forte, Violin und Violoncello, 97.tes Werk.*
3 bind. Klaver, violin, violoncello (24,1 x 32,3 cm & 32 x 24,8 cm)
Wien, Tobias Haslinger, pl. no. S. et C. 2582 (1816)
[Dk-Kk; Musikafdelingen, U 92 (1960-61.433)]

August Bournonvilles violin.
Fransk violon fra slutningen af 1700-tallet. Violinen er meget slidt og i 1913 gennemgribende restaureret af fa. Emil Hjorth & Sønner. Erhvervet fra familien Bournonville, hvorfra er oplyst, at violinen ifølge traditionen har tilhørt August Bournonville.

Mål taget på bunden 35,65 cm - 15,95 cm - 20,1 cm.
[Privateje, København]

Bournonvilles brug af udenlandsk musik i sine balletter

Den italienske komponist Saverio Mercadante, hvis balletmusik Bournonville ofte benyttede i sine tidlige værker.

Litografi benævnt: „N.º 12“ (oktav format).
Signeret: „Focosi/Focosi dis./Milano Litog. Vassalli“,
udateret [c. 1840]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; ST. MUS. (reproduktion)]

Saverio Mercadantes musik indlagt i Bournonvilles ballet *Victors Bryllup eller Fædrene=Arnen* (Det kongelige Teater, 1831).

Opslaget (s. 115) viser den musik, hvortil ballettens tre hovedpersoner Victor (Bournonville), Lise (Andrea Krætzmer), og Anna (Marie Werning) danser en Pas de trois. Musikken til denne dans havde Bournonville lånt fra en ballet af den fransk-italienske koreograf Louis Henry, der var blevet uropført på Teatro San Carlo i Napoli i 1825 med titlen *L'Arrivo del Gran Signore*. Denne dans blev i 1825 udført af den østrigsk-italienske danser Paul Samengo, den italienske ballerina Amalia Brugnoli, og den franske danserinde Elise Vaque-Moulin.

Mercadantes musik er et typisk eksempel på

de talrige balletpartiturer af datidens førende italienske komponister, som Bournonville indsamlede på sine mange udlandsrejser og senere indlagde i sine balletter i København.

Ms. Kopi af ukendt. Sort blæk. 1 bind. 332 s. (27 x 37,8 cm)
Partituret/til/Balletten/Victors Bryllup/Keck
Usigneret, udateret [1831]
[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 115 (KTB 279)]

Det oprindelige klaverpartitur til Saverio Mercadantes *Pas de trois* i Louis Henrys ballet *L'Arrivo del Gran Signore* (Napoli, 1825).

Trykt klaverpartitur. 1 bind. 8 s. (26,4 x 31,7 cm)
PAS DE TROIS/Eseguito dalle Signore Vaque Moulin Brugnoli e Sig.r Samengo/nel Divertimento di Ballo/ Presentazione de' Schiavi al Gran Signore/Composto dal Signor/Luigi Henry/MUSICA/Del sig.r M.º Sav. Mercadante
Napoli, Gius. Girard, pl. no. 443, s. a. [c. 1825]
[I-Mc; Nosedà T 38-22 (fotostatistiske reproduktioner af titelblad og nodeopslag)]

Den franske violinvirtuos og komponist Jacques Pierre Rode, hvis velklingende koncertmusik blev indlagt i flere af Bournonvilles balletter.

Litografi benævnt: „Pierre Rode/P. Rode/Né en 1773“

(11,2 x 8,3 cm)

Signeret: „Gravé par Lambert jeune“, udateret [c. 1820 eller tidligere]

[F-Po; Ph. Portr. (Pierre Rode)]

Holger Simon Paullis orkesterpartitur til balletten *Conservatoire, eller Et Avisfrieri* (Det kongelige Teater, 1849).

Opslaget (s. 67) viser Paullis arrangement af Rodes *Septième Concerto pour le Violin*, oeuvre 9, fra 1800, der i Bourmonvilles ballet ledsager en Pas de trois udført af hovedrollelerne Alexis, Victorine, and Eliza.

Rodes musik havde været kendt i Danmark siden 1814, hvor Friedrich Kuhlau komponerede en Rondo for klaver, der var baseret på finale temaet fra Rodes syvende violinkoncert.

Ms. Autograf af Holger Simon Paulli. Brunt blæk. 1 bind. 236 s., hvoraf en side er ubeskrevet (25,8 x 36,8 cm med mindre varianter)

264./Conservatoire./Partitur

Signeret og dateret (på s. 236): „HSPaulli/29 April 1849.“

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 1550 (KTB 264)]

Repetitørpartiet til den franske koreograf Jean Baptiste Blaches ballet *Mars et Venus ou Les Filets de Vulcain* med musik af Jean Madeleine Schneitzhoeffter (Paris, 1826).

I denne ballet findes en Pas de trois (s. 129-141), som oprindeligt udførtes af de franske dansere Lise Noblet (Vénus) Antoine Paul (Zéphyre), og Pauline Montessu (Flore).

Ligesom i Bourmonvilles ballet *Conservatoire*, eller *Et Avisfrieri* benytter Schneitzhoeffter her musikken fra Rodes syvende violinkoncert.

Bourmonville havde set Blaches Pas de trois på Pariseroperaen flere gange under sin studietid. Det kan derfor ikke udelukkes at hans egen Pas de trois i *Conservatoire*, eller *Et Avisfrieri* var baseret på Blaches koreografi til samme musik.

Ms. Kopi af ukendt. Brunt blæk. 1 bind. 300 s. (27 x 22,5 cm)

Partie/de Ballet/J. F. Lefebvre/Les Filets de Vulcain

Usigneret, udateret [1826]

[F-Po; Mat. 19 [151 (1)]

Den østrigske ballet- og operakomponist Robert Wenzel Graf von Gallenberg, som repræsenterer dén udenlandske komponist, hvis musik Bournonville oftest indlagde i sine tidlige balletter.

Reproduktion af en i dag forsvunden blæktegning (originalformat ukendt)

[Wien, Hist. Museum der Stadt Wien (reproduktion)]

Gallenbergs musik til tarantellen (s. 212-213) i Bournonvilles danske opsætning af Aumers og Gyrowetz' ballet *Hertugen af Vendômes Pages* (Det Kongelige Teater, 1830).

Ms. Kopi af ukendt. Brunt og sort blæk. 1 bind (1. akt). 462 s. (29,7 x 23 cm med mindre varianter)

Partitur/200/til/Gyrowetz/Hertugen af Vendômes Pager/ fra No. 1. til No. 16.

Usigneret, udateret [c. 1830]

[DK-Kk; Musikafdelingen, C I, 259 (KTB 200)]

Det oprindelige klaverpartitur med Gallenbergs musik til den franske koreograf Armand Vestris' ballet *Macbeth* (Napoli, Teatro San Carlo, 1818).

Opslaget (s. 58) viser, hvorledes Gallenbergs finale i 4. akt er identisk med den indlagte tarantelle i Bourmonvilles danske opsætning af Aumers ballet *Hertugen af Vendômes Pages*.

Trykt klaverpartitur. 1 bind. 14 s. (24,6 x 36,5 cm)

MACBETH/Gran Ballo composto dal Sig.r A.

Vestris/MUSICA/del Sig. Conte di Gallenberg

Napoli, Gius. Girard, pl. no. 67-11, s. a. [c. 1818]

[I-Mc; Noseda Q 49-1 (fotostatisk reproduktioner at titelblad og nodeopslag)]

Den østrigske violinvirtuos og komponist Joseph Mayseder, hvis koncertmusik Bournonville ofte indlægger i sine balletter.

Litografi benævnt: „Mayseder“ (26,4 x 20,9 cm)

Signeret: „T. Brading fec./London Published/April 1, 1824 by J. Leigh 18, Strand“

Påført rødt stempel: „No. acc. 13,313“

[F-Po; Est. Portraits (Joseph Mayseder)]

Mayseders orkesterpartitur til den *Pas de deux* Bournonville og Lucile Grahn udførte på Det kongelige Teater, i 1834 som et indlagt divertissement i Ferdinand Hérolds komiske opera *Klerkevænget*.

Ifølge flere noter i partituret blev dansen oprindeligt udført af Marie Taglioni og Jules Perrot som et indlagt divertissement i Filippo Taglionis ballet *La Revolte au sérail* (Paris, 1833). Bournonville genbrugte mange år senere Mayseders musik da han i 1870 omarbejdede dansen til en *Pas de trois* udført af hans elever Emil Hansen, Sophie Price, og Anna Scholl. Denne version indeholdt en helt ny indledning og flere andre indlæg af komponisten Vilhelm Christian Holm. Mayseders *Pas de deux* er derfor et fint eksempel på, at Bournonville i sin lange karriere ofte vender tilbage til den musik han selv havde hørt spillet og danset til i sine unge dage.

Ms. Kopi af ukendt med senere indlæg af Vilhelm Christian Holm. Sort blæk. 1 bind. 44 s., hvoraf en side er ubeskreven (29,1 x 21,7 cm med flere varianter) Partidøx/Brugt i *Klerkevænget*/270/[...]/Introduction/*Pas des Deux* (M.lle Taglioni.) musique de maiseder./[...]Brugt i *Klerkevænget*
Usigneret, udateret med vandmærket: „J Bouchet“ [c. 1833 og 1870]
[DK-Kk; Musikafdelingen, C 1, 38 g (mu 7402.1981) (KTB 311 a, men oprindeligt KTB 270)]

Mayseders *Rondo* (Nr. 2) i A dur for solo violin og orkester, opus 36 (udgivet af S. A. Steiner i Wien, c. 1820).

Denne rondo er identisk med musikken til den *Pas de deux*, som Bournonville benytter ved flere lejligheder som et indlagt divertissement i Hérolds opera *Klerkevænget* i København.

[A-Wn; Musikabteilung (S. A. Steiner & Co., pl. no. 3008) (fotostatistiske reproduktioner af titelblad og nodeopslag)]

Partituret til den østrigske ballerina Fanny Elsslers berømte solodans *La Cracovienne*, oprindelig udført på Pariseroperaen i Joseph Maziliers ballet *La Gipsy* (1839).

Under sin store europæiske rejse i 1841 overværede Bournonville en opførelse af den polske nationaldans *La Cracovienne* på Pariseroperaen. Ifølge sine rejsebrevbreve til hustruen Hélène besluttede han allerede under opholdet i Paris at bringe dansen med hjem til København, hvor den året efter blev opført med stor succes af danserinden Caroline Fjeldsted. Dansen er et fint eksempel på Bournonvilles store opmærksomhed på altid at hjembringe de af samtiden bedste internationale dansenumre, som han fandt var i kunstnerisk samklang med sine egne idealer. Opslaget viser hvordan Bournonville med blyant har indført dansens koreografi under den melodiførende stemme.

Ms. Kopi af ukendt. Sort-blå blæk. 1 bind. 46 s., hvoraf en side er ubeskreven (30,2 x 23 cm)
Partitur/til/*Cracovienne*/la Gipsy [sic]/*Cracovienne*
Usigneret, udateret [c. 1841]
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2664 (KTB 214)]

Paul Lormiers originale kostumetegning til dansen *La Cracovienne*, uropført af Fanny Elssler på Pariseroperaen i 1839.

Kostumetegning udført blyant, blæk og vandfarver (monteret på karton 42 x 34 cm)
la Gipsy/No. 11/*Cracovienne*
Usigneret, udateret [c. 1839]
[F-Po; D 216 (12), Planche 72]

Bournonvilles musikalske idealer og samarbejde med tidens førende danske komponister

Niels W. Gades musik til balletten *Adriana* (1858) og I. P. E. Hartmanns musik til balletten *Valkyrien* (1861)

Bournonville og fire af de danske komponister han arbejdede tættest sammen med.

August Bournonville

Carte-de visite fotografi optaget af Georg Rosenkilde i København (5,7 x 4,9 cm, monteret på karton 10,2 x 6,7 cm med påtrykt devise)
Signeret: „G. Rosenkilde’s Atelier/Viingaardstræde N.º 1”, udateret [optaget ifølge Bournonvilles dagbog d. 1. december 1866]
[DK-Kk, Billedsamlingen, acc. nr. 1936, nr. 89]

Niels Wilhelm Gade

Carte-de visite fotografi optaget af Georg Rosenkilde i København (5,7 x 4,9 cm, monteret på karton 10,2 x 6,7 cm med påtrykt nodeeksempel)
Signeret: „G. Rosenkilde’s Atelier/Viingaardstræde N.º 1”, udateret [c. 1866-1871]
[DK-Kk, Billedsamlingen, acc. nr. 1945, nr. 97, foto nr. 38863]

Johan Peter Emilius Hartmann

Carte-de visite fotografi optaget af Georg Rosenkilde i København (5,7 x 4,9 cm, monteret på karton 10,2 x 6,7 cm med påtrykt nodeeksempel)
Signeret: „G. Rosenkilde’s Atelier/Viingaardstræde N.º 1”, udateret [c. 1866-1871]
[DK-Kk, Billedsamlingen, acc. nr. 1969-774/164, foto nr. 178150]

Holger Simon Paulli

Carte-de visite fotografi optaget af Georg Rosenkilde i København (5,7 x 4,9 cm, monteret på karton 10,2 x 6,7 cm med påtrykt nodeeksempel)
Signeret: „G. Rosenkilde’s Atelier/Viingaardstræde N.º 1”, udateret [c. 1866-1871]
[DK-Kk, Billedsamlingen, acc. nr. 1972-220/2, foto nr. 195590]

Peter Heise

Carte-de visite fotografi optaget af Georg Rosenkilde i København (5,7 x 4,9 cm, monteret på karton 10,2 x 6,7 cm med påtrykt nodeeksempel)
Signeret: „G. Rosenkilde’s Atelier/Viingaardstræde N.º

1”, udateret [c. 1866-1871]
[DK-Kk, Billedsamlingen, acc. nr. 1943, nr. 130, foto nr. 132391]

Bournonvilles anvisninger til Gade om musikken til deres planlagte, men aldrig fuldførte ballet *Adriana* (dateret 7. december 1858), og komponistens udkast til det samme værk.

Opslagene viser hvordan Bournonville ønskede sig ballettens 4. scene udformet som en „figureret Barcarole“ med et gennemgående ledemotiv samt Gades musikalske skitser til samme scene

Ms. Autograf af Bournonville (med tilskrifter af Niels Wilhelm Gade). Brunt og sort blæk. 10 s. (17,8 x 11,3 cm med mindre varianter)

Adriana/1. ste Act. 1. ste Scene/[...]No. 2/[...]No. 3/[...]No. 4/[...]No. 5/[...]No. 6. /[...][Scene 8:] Bølgende 4/4/[...]Grand Pas/[...]9. de Scene

Signeret og dateret (på s. 6) „d. 30. e Novbr 1857.“ og (på s. 8) „d. 7. e Decbr. 1857.“

[DK-Kk; Musikafdelingen, N. W. Gades samling, kapsel A-B]

Ms. Autograf af Niels Wilhelm Gade. Brunt blæk. 6 s. (27 x 37,4 cm med mindre varianter)

Adriana. 1. ste Akt./No. 1/[...]No. 2/[...]No. 3/[...]N4. /[...]N 5.

Usigneret, udateret [skrevet ifølge Bournonville dagbog mellem November 1857 og 16. marts 1858]

[DK-Kk; Musikafdelingen, N. W. Gades samling, kapsel A-B]

Bournonvilles noter til Hartmann vedrørende musikken til balletten *Valkyrien* (1861) samt komponistens færdige partitur.

Opslagene (s. 14-15 og s. 342-343) viser Bournonvilles anvisninger til 4. akts første scene („Marsch og Hærskue“), og Hartmanns musik til den samme scene.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt og sort blæk 16 s.,
hvoraf to sider er ubeskrevne (21,2 x 13,2 cm)
N° 1./[...]/2.den Akt. (1. ste Scene)/[...]/Valkyrien 3. die
Akt./1. ste Scene./[...]/4. de Akt. 1. ste Scene: -
Usigneret, udateret [skrevet ifølge Boumonvilles dag-
bog mellem d. 3. juli. og 4. september 1860]
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 2982, 4°, II

Ms. Autograf af Johan Peter Emilius Hartmann. Brunt
blæk og blyant. 1 bind (3-4. akt). 266 s., hvoraf fire
sider er ubeskrevne (34 x 29 cm)
Valkyrien/Partitur/3. die og 4. de Act.
Signeret og dateret (på s. „445“): „d. 14 Aug: 1861./
J:P:E.Hartmann/Op: 62.“
[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 114 (KTB 298)

H. S. Paullis musik til balletten *Brudefærden i Hardanger* (1853)

Paullis musikalske liste over tolv norske
folkemelodier indsamlet til brug
Bournonvilles ballet *Brudefærden i Hard-
anger* (1853) og hans færdige repetitør-
parti til samme ballet.

Opslagene viser, hvordan Paulli benytter den
norske folkemelodi «Jeg veet en liten Jente»
(no. 1) i balletens mimiske åbningscene.

Ms. Autograf af Holger Simon Paulli. Brunt og sort
blæk. 2 s. (33,4 x 25 cm)
Norske Viser.
Usigneret, udateret [c. 1852-1853]
[DK-Kk; Musikafdelingen, C II, 10 (H. S. Paullis
Efterladte mss., kapsel II)

Ms. Autograf af Holger Simon Paulli. Brunt og sort
blæk. 1 bind. 76 s., hvoraf to sider er ubeskrevne (33,2
x 24,3 cm med mindre varianter)
Brudefærden i Hardanger/Ballet i to Akter/af/August
Bournonville./1853.
Usigneret, dateret (på titelbladet): „1853.“
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2963 (KTB 266)

Edouard Lehmanns farvelagte litografi,
der viser åbningsscenen af balletten
Brudefærden i Hardanger (1853).
Scenen, der forestiller danserne Georg
Brodersen som Halvor, Juliette Price som
Ragnhild, og Elisabeth Larcher som Guri, er

beskrevet således i handlingsprogrammet:
„...En Bjælkestue paa Gaarden Vold.
Igjennem den aabne Dør i Baggrunden
sees et Fjeldlandskab. Til Højre og Ven-
stre Døre til Husets andre Rum. Guri
siddet indslumret ved sin Spiderok, og
hendes Datter Ragnhild holder en Bog,
hvoraf hun har oplæst et Stykke, men
hendes Tanker ere andetsteds henne;
zittrende Toner lade sig høre. Det er
Mundharpen; hun kjender Melodien og
bemærker snart Halvor, der med sagte
Skridt træder ind...“.

Farvelagt litografi, benævnt: „Det Kongl. Theater./
Brudefærden“ (23,7 x 18,5 cm)
Signeret: „E. Lehmann del/J. W. Tegner & [J. A.]
Kittendorff's Lith. Inst.“ og publiceret i 1854 som del
af en samling på i alt 12 litografier benævnt
Kiøbenhavnnske Albumblade.
[DK-Kk; Danske Afdeling, 17,- 243 Fol.

Peter Heises musik til balletten *Cort Adeler i Venedig* (1870)

Bournonvilles anvisninger til Peter Heise
om musikken til balletten *Cort Adeler i
Venedig* (1870) og komponistens udkast til
samme værk.

Opslagene viser Bournonvilles udførlige
anvisninger til Heise om musikken til ballet-
tens åbningsscene og komponistens
repetitørparti til den samme scene.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 7 s. (21 x 13
cm)
Udkast/til den musikalske Bearbejdelse af Balletten/
Cort Adeler i Venedig./Første Akt./[...]/AndenAkt.
Signeret og dateret: „Fredensborg den 20' April 1869.“
[DK-Kt; Brevregistrant: Boumonville

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 3 s. (22,8 x
17,9 cm)
[2. akt] 5. te Scene. (Finale.)/[...]/3. die Akt./[...]/
Slutningstableauct.
Signeret og dateret: „Conciperet d. 5 e Mai 1869.“
[DK-Kt; Brevregistrant: Boumonville

7. afsnit

Åndsmennesket Bournonville

Bournonvilles bogsamling og åndsmennesket bag balletmesteren. Hans udenlandske og danske litterære orientering

Et repræsentativt udvalg af 25 danske og udenlandske værker fra Bournonvilles privatbibliotek (i alt 118 bind), som afspejler spændvidden og alsidigheden i Bournonvilles litterære orientering.

10 udvalgte værker af udenlandske forfattere (1755-1855):

John Milton: *Le Paradis Perdu. Avec des notes de Racine*, I-II (Paris, 1755) - 2 bind.

Jean-Pierre-Louis de Luchet, marquis de Laroche du Maine: *Histoire Littéraire de Monsieur de Voltaire*, I-VI (Cassel, 1780) - 6 bind.

Jean-Jacques Rousseau: *Oeuvres*, I-XXIV (Genève, 1782) - 24 bind.

Antoine Fantin-Desodoards: *Histoire de la République Française* (Paris, 1800) - 1 bind.

François-Emmanuel, vicomte de Toulangeon: *Histoire de la révolution Française*, I-IV (Paris, 1801-1803) - 4 bind.

Alphonse de Lamartine: *Oeuvres*, I-II (Paris, 1826) - 2 bind.

Jacques Marquet, baron de Montbreton de Norvins: *Histoire de Napoléon*, I-IV (Leipsic, 1828) - 2 bind.

Paul Duport: *Essais Littéraires sur Shakespeare*, I-II (Paris, 1828) - 2 bind.

Casimir Delavigne: *Poésies et Messéniennes* (Paris, 1834) - 1 bind.

George Sand: *Histoire de ma vie*, I-XX (Paris, 1854-1855) - 10 bind.

10 udvalgte værker af danske forfattere (1788-1855):

Peter Friderich Suhm: *Samlede Skrifter*, I-XIII (Kjøbenhavn, 1788-1794) - 13 bind.

Knud Lyhne Rahbek: *Dansk Læsebog*, I-II (Kjøbenhavn, 1818, 1825) - 2 bind.

Adam Oehlenschläger: *Digterværker*, I-IX (Kjøbenhavn (1835-1839) - 9 bind.

Hans Christian Andersen: *Improvisatoren*, I-II (Kjøbenhavn, 1835) - 2 bind.

Hans Peter Holst: *Ude og Hjemme*.

Reise=Erindringer (Kjøbenhavn, 1843) - 1 bind.

Johan Ludvig Heiberg: *Poetiske Skrifter*, I-VIII (Kjøbenhavn, 1848-49) - 8 bind.

Hans Christian Andersen: *Mit Livs Eventyr*, med indlagt dedikation til Bournonville (Kjøbenhavn, 1855) - 1 bind.

Frederik Ludvig Høedt: *Om det Skjønne, Udkast til en christelig Æsthetik* (Kjøbenhavn, 1856) - 1 bind.

Hans Christian Ørsted: *Aanden i Naturen*, 3. udg. (Kjøbenhavn, 1856) - 1 bind.

Søren Kierkegaard: *Atten opbyggelige Taler*, 2. udg. (Kjøbenhavn, 1862) - 1 bind.

5 udvalgte opslagsværker (1731-1865):

Louis Moréri: *Le Grand Dictionnaire Historique ou Le Melange curieux de L'Histoire sacrée et Profane*, I-VI (Basel, 1731-32) - 6 bind.

François Lacombe: *Dictionnaire portatif des beaux arts* (Paris, 1749) - 1 bind.

Encyclopédique Méthodique, I-V (Paris 1788) - 5 bind.

Nordisk Conversationslexikon, I-V (København 1858-1863) - 5 bind.

François-Joseph Fétis: *Biographie universelle des musiciens*, I-VIII (Paris, 1860-1865) - 8 bind.

[Espergærde Amtsgymnasiums Gamle Bibliotek, DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 183 I, - 294, 8°, samt privateje (Danmark og Sverige)

Bournonville og Søren Kierkegaard. Bournonville bekendtskab med dansk filosofis største tænker, Søren Aabye Kierkegaard, udtrykkes fint ved dette lille manuskript. Det indeholder et udkast til en afskedstale, som Bournonville holdt d. 2. oktober 1861 ved en fest foranstaltet af hans teater kolleger i anledning af hans afsked med Det Kongelige Teater det samme år. I sin tale beskriver balletmesteren sit personlige bekendtskab med Kierkegaard samt dennes betydning for hans forståelse af begrebet ironi:

„...En afdød [ændret til:] udmærket dansk Filosof har skrevet en vidtløftig Afhandling om Begrebet „Ironie“. Jeg tilstaaer med Undseelse, at jeg ikke endnu har læst den, ligesom jeg overhovedet kun har læst og fordøiet yderst lidt af bemeldte Forfatter. Derimod nød jeg den Lykke ofte at spadsere med ham og vederqvæge mig ved hans udtømmelige Kilde af Viid og Skarpsindighed. Saameget fik jeg ud af det at Ironie ikke er eensbetydende med Latterlighed, Spot eller Bitterhed, men derimod et vigtigt Element i vor aandelige Tilværelse, den Tilsætning af Syre og [ændret til:] Spiritus der forhindrer [ændret til:] behager Vinen Druens qvalmende Sødme, det Smiil der lyser igjennem [ændret til:] den Straale koldt Vand, der dæmper Feberheden, kort sagt, det Smiil igjennem Taaren, der forhindrer os fra at blive flæbevorne...“.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 4 s. (22,8 x 18 cm)
[Uden titel]
Usigneret, udateret [manuskriptet blev ifølge indholdet og Bournonvilles dagbogsnotater skrevet d. 2. oktober 1861]
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 9 (læg 3)

En Bournonville ballet med forlæg i verdenslitteraturen: Goethes *Faust* (1832) **- sammenholdt med 4 samtidige udenlandske balletter over samme værk**

Originaludgaven af Johann Wolfgang von Goethes *Faust* (1. del, 1808).

Bournonville var meget optaget af mulighederne for at omsætte nogle af verdenslitteraturens største værker til balletter. Et af sine mest ambitiøse, men måske knap så vellykkede forsøg på dette var Goethes *Faust*. Med sin behandling af dette værk så tidligt som 1832 (den komplette udgave af Goethes *Faust* udkom først i 1838) står Bournonville tilbage i ballethistorien som den første, der nogensinde vovede en koreografisk behandling af dette enorme stof. Flere andre af hans samtidige europæiske koreograf-kolleger forsøgte sig ligeledes med ballet-versioner af *Faust*, men ingen med meget større held måske lige bortset fra Bournonvilles ungdomsven, den franske danser og koreograf Jules Perrot. Han skabte en *Faust* ballet på Teatro alla Scala i Milano i 1848, der senere udførtes af Bournonvilles egen elev, Lucile Grahn, som selv havde danset i Bournonvilles ballet i København i 1830'erne.

Johann Wolfgang von Goethe: *Faust. Eine Tragodie.* Tübingen, J. W. Cotta, 1808.
[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 176 III, - 277c, 8°

Bournonvilles første og sidste version af handlingsprogrammet til balletten *Faust* (1831 og 1859).

Manuskripterne viser, hvordan Bournonville gentagne gange vendte tilbage til denne ballet, som han reviderede i alt fire gange, sidste gang i 1859.

Ms. Autograf af Bournonville. Sort blæk. 1 bind. 16 s. (24,4 x 21 cm)
Faust/romantisk Ballet i 3 Acter./af Auguste Bournonville./1831 -

Signeret og dateret: „1831“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285 4° 2 F (1)]

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 1 bind. 8 s.
(20,8 x 17,2 cm)

Faust/Romantisk Ballet i tre Akter./af A Bournonville/
Tredie Akt. -

Signeret og dateret: „Kjøbenhavn d. 12.de November
1859.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285 4° 2 F (2)]

Repetitørpartiet til Bournonvilles og Philip Ludvig Kecks ballet *Faust* (1832).

Noden, som benyttedes til prøverne på *Faust*, indeholder talrige noter af Bournonville og komponisten Keck, som beskriver balletens dramatiske og pantomimiske handling.

Ms. Autografer og kopier af Philip Ludvig Keck, Bournonville og ukendt. Brunt og sort blæk. 1. akt 26 s., 2. akt 34 s., 3. akt 40 s. (32,4 x 24,8 cm)

Repetitørparti for To Violiner/til Balletten *Faust*/No. 1/
[...]2den Akt/[...]3die Akt

Usigneret, udateret [1832]

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2644 (1-3) (KTB 289)]

Bournonville i titelrollen i balletten *Faust* (c. 1832-1842).

Blyantstegning udført af klarinettisten Christopher Knudsen Mozart Petersen i klarinet primo-stemmen til den Pas de deux som udførtes i 2. akt af balletten *Faust*.

Mozart Petersen, der virkede ved Det Kongelige Teater fra 1832-1874, havde et fint talent for i løbet af korte øjeblikke at kunne levere slående portrætter af de optrædende kunstnere på scenen under forestillingerne. Klarinet primo-stemmerne blandt Det Kongelige Teaters ældre musikaler er således fyldte med fine og interessante tegninger fra hans hånd, der, selvom de ikke altid kan identificeres med samme høje sikkerhed som i dette tilfælde, alligevel repræsenterer en guldgrube af sceniske portrætter fra Det Kongelige Teaters repertoire i forrige århundrede.

Blyantstegning i klarinet primo-stemmen til „Serjøs Pas de d'oux/Brugt i *Faust*“ (figurmål: 15,5 x 7 cm, tegnet på nodeblad 32,3 x 24 cm)

[Uden titel]

Usigneret, udateret [c. 1832-1842]

[DK-Kk; Musikafdelingen, KTB 231 (klarinet primo stemmen)]

Slutscenen i 1. akt af *Faust* (c. 1832-1839).

Tegning af Edouard Lehmann visende scenen i 1. akt, hvor Mephistofeles (Adolph Stramboe) fremstiller den sovende Margaretha (Andrea Krætzmer eller Lucile Grahn) for Faust (Bournonville).

Blyantstegning benævnt „Faust“ (14,5 x 12,1 cm)

Usigneret, udateret [c. 1832-1839]

[DK-Kt. (Edouard Lehmanns tegninger)]

Danseren Harald Ludvig Gade i rollen som *Mephistopheles* i *Faust* (c. 1849-1855).

Carte-de-visite fotografi optaget af ukendt fotograf i København (8,2 x 5,5 cm, monteret på karton 10 x 6,3 cm)

[Uden titel]

Usigneret, udateret [c. 1849-1855]

[DK-Kt. (Ludvig Gade) (reproduction)]

Danserinden Petrine Fredstrup (1827-1881) i rollen som *Martha* i balletten *Faust* (c. 1861).

Carte-de-visite fotografi optaget af Theodor Collin i København (8,2 x 5,5 cm, monteret i indstiksalbum)

[Uden titel]

Usigneret, udateret [c. 1861]

[DK-Kt; (Petrine Fredstrups fotoalbum) (reproduktion)]

Fire samtidige *Faust*-balletter i Europa.

Carlo Blasis' originalmanuskript til balletten *Mefistofeles ossia Il Genio del Male*, baseret på Goethes *Faust*. Balletten, der oprindeligt blev projekteret ca. 1835, blev uropført på Teatr Wielki i Warszawa i sommeren 1856, og senere genopsat på Bolshoi teatret i Moskva i 1861.

Håndskrevet handlingsprogram med tilhørende koreografiske diagrammer og tegninger.

Ms. Autograf af Carlo Blasis. Brunt blæk. 1 bind 30. s. (c. 39 x 25 cm) med flere tilhørende bilag

indeholdende koreografiske diagrammer og tegninger.

Usigneret, udateret [c. 1835]

[Milano, Museo Teatrale alla Scala; SCEN. B 4 (Museo 3163) (fotostatistiske reproduktioner af titelbladet og første side)]

Handlingsprogrammet til Salvatore Taglionis ballet *Faust* med musik af Robert Wenzel von Gallenberg og Mario Aspa. Balletten blev uropført i 1838 på Teatro San Carlo i Napoli.

Trykt ballettekst. 1 bind. 18 s. (17,4 x 10,5 cm)
FAUST/AZIONE FANTASTICA/Divisa in prologo e nove quadri/COMPOSTA E DIRETTA DA SALVATORE TAGLIONI
[I-Vgc. (reproduktion af titelbladet)]

Komponisten Luigi Siris håndskrevne klaverpartitur fra 1838 til 3. akt af Salvatore Taglionis ballet *Faust* (her scenen benævnt *La strada di Lipsia*).

Ms. Autograf af Luigi Siri. Sort blæk. 6 bind. 12 +14 +15 +16 +15 +7 s. (c. 22 x 27 cm)
Faust/Gran ballo fantastico di S. Taglioni/Musica del Conte R. di Gallenberg/Ridotto per Pianoforte/dal Sig. r Luigi Siri[...]/Terzo Quadro
Usigneret, udateret [c. 1838]
[I-Mc; Noseda Q 50-3 (fotostatiske reproduktioner af titelbladet og første nodeside)]

Det trykte handlingsprogram til Jules Perrots og Giacomo Panizzas ballet *Faust*, som blev uropført på Teatro alla Scala i Milano (1848).

Trykt ballettekst. 1 bind. 23 s. (16,4 x 10,1 cm)

FAUST/GRAN BALLO FANTASTICO/DI GIULIO PERROT/DIVISO IN SEI QUADRI
Milano, Tipografia Valentini e C., 1848
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; CR. R. 2006/18 (reproduktion)]

Det trykte handlingsprogram til Antonio Cortesis og Luigi Maria Vivianis ballet *Faust*, uropført på Teatro della Pergola i Firenze i 1849.

Trykt ballettekst. 1 bind. 23 s. (oktav format)
FAUSTO/BALLO FANTASTICO IN CINQUE QUADRI/COMPOSTO, E DIRETTTO DAL COREOGRAFO/ANTONIO CORTESI
Firenze, s. l., s. a. [1849]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala; CR. R. 2015/23 (reproduktion)]

L. M. Vivianis trykte klaverpartitur til Cortesis ballet *Faust* (Firenze, 1849).

Trykt klaverpartitur. 1 bind. 92 s. (c. 37 x 26 cm)
FAUSTO/BALLO FANTASTICO DEL COREOGRAFO A CORTESI[...]/CON MUSICA COMPOSTA/[...]/DAL M.º L. M. VIVIANI
Firenze, Ferdinando Lorenzi, pl. nr. 3660, s. a. [c. 1849]
[I-Fc; D-XIII-702 (reproduktion)]

Ballet-æstetikerens Bournonville

Bournonvilles betragtninger om sin kunst og dens æstetik sammenholdt med lignende værker af hans italienske balletmester-kollega Carlo Blasis.

Original manuskriptet til Bournonvilles første og endnu uudgivne version af *Etudes Chorégraphiques* (1848).

I dette manuskript beskæftiger Bournonville hovedsageligt med dansen ud fra æstetiske og filosofiske synsvinkler.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 1 bind. 36 s., hvoraf to sider er ubeskrevne (26,8 x 22,1 cm)

Etudes Chorégraphiques. /par./Auguste Bournonville./
Première Partie.
Signeret og dateret: „Copenhague ce 30 Janvier 1848.“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4º, 1 (læg C 6)]

Bournonvilles originalmanuskript til hans udgivne *Système du nombre „Cinq“* (1855).

Bourmonville beskriver i dette system (base-ret på de fem grundpositioner), hvorledes den klassiske dans' æstetiske og intellektuelle grundbegreber kan inddeles i fem lignende hovedgrupper. Opslaget (s. 52-53) viser beskrivelsen af de 5 hovedegenskaber, Bourmonville selv anså som de absolutte forudsætninger for dannelsen af en sand balletkunstner.

Ms. Autograf af Bourmonville. Brunt blæk. 1 bind. 20 s. (21,8 x 16,8 cm)

Système du nombre „Cinq“/adapté/aux/Elémens et Genres de la danse/Chapitre 3.me

Signeret og dateret: „Copenhague ce 7. mars 1855.“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 1 (læg C 7, s. 51-70)]

Originalmanuskripterne og den trykte udgave af Bourmonvilles såkaldte *Lettres sur la danse et la chorégraphie*, skrevet i 1860 og publiceret i det franske tidsskrift *L'Europe Artiste*.

I denne serie af otte artikler fremlægger Bourmonville for den franske offentlighed sine æstetiske og moralske grundprincipper i dansekunsten. Brevene (der har deres tydelige forbillede i Jean-Georges Noverres berømte *Lettres sur la Danse et sur les ballets* fra 1760) vakte stor international opmærksomhed i samtiden og tryktes tillige i italiensk oversættelse. Til Bourmonvilles store skuffelse udkom de dog ikke som oprindelig planlagt i bogform i løbet af hans egen levetid. Det skete først i 1998, hvor brevene blev udgivet samlet i bogform på det franske forlag BiblioDanse.

Ms. Autografer af Bourmonville med senere afskrifter af Nicolai Christian Levin Abrahams. Sort og brunt blæk, 162 s., hvoraf flere sider er ubeskrevne (forskellige formater),

Originalmanuskriptet til en planlagt bog benævnt „L' Art et le théâtre“

Signeret, udateret: „1860“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 7

Bourmonvilles eget eksemplar af 8 trykte artikler publiceret i tidsskriftet *L'Europe Artiste* (Huitième Année, numéros 27-34, 8. Juillet-26. Aout 1860) og indklæbet i et hæfte med hans senere egenhændige rettelser og tilføjelser.

I bind. 16 s., hvoraf to sider er ubeskrevne, samt et indlagt omslag (35,7 x 22,7 cm)

LETTRES SUR LA DANSE ET LA CHORÉGRAPHIE/par/Auguste Bourmonville.

Signeret og dateret: „Paris/1860.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 7

Bourmonvilles eget eksemplar af ballet-reformatoren Jean-Georges Noverres hovedværk *Lettres sur la Danse et sur les ballets* (1760).

Med sit tydelige forbillede i Noverres berømte breve fra 1760 om dansen som kunst- art, skrev Bourmonville præcis hundrede år senere sine egne offentlige breve om balletten. Bourmonville betragtede sig selv som efterfølger og direkte arvtager af Noverres læresætninger om ballettens væsen og dens placering som en ligeværdig kunstart med drama og opera.

Bourmonvilles personlige eksemplar af Noverres breve hørte til blandt hans kæreste ejendele og var givet ham personligt af faderen, Antoine Bourmonville, der som elev af Noverre havde modtaget værket fra forfatteren selv. Bindet (Stuttgart original-udgaven fra 1760) bærer Bourmonvilles ejermærke-signatur samt enkelte blyantsnotater i margen, hvori han fremhæver og kommenterer enkelte af Noverres berømte læresætninger.

Jean-Georges Noverre: *Lettres sur la danse et sur les ballets*

Stuttgart/Lyon, Aimé Delaroche, 1760

[Privateje, København

To af Carlo Blasis' balletæstetiske hovedværker, *Delle comparizioni coreografiche e delle opere letterari* (1854) og *La Danse, Nouveau manuel complet de la danse* (1866).

Bourmonville havde et nært kendskab til begge værker, hvoraf det sidste blev udgivet kun få år efter hans egne *Lettres sur la danse et la chorégraphie*.

Carlo Blasis: *Delle comparizioni coreografiche e delle opere letterarie*

Milano, 1854

[F-Po; A. I. D. 2026

Carlo Blasis: *La Danse, Nouveau manuel complet de la danse*

Paris, Librairie Encyclopédique de Robert, 1866

[F-Po; A. I. D. 1571

Et repræsentativt udvalg af franske, italienske og tyske balletæstetiske og ballettekniske værker (1754-1872), der alle var i Bournonvilles personlige eje.

I nogle tilfælde gik disse værker i direkte arv til Bournonvilles efterfølgere på Det Kongelige Teater, balletmestrene Harald Ludvig Gade, Hans Beck, og Harald Lander. Bøgerne er dermed et fint vidnesbyrd om den stærke kontinuitet, der altid har hersket i dansk ballettradition fra Bournonvilles tid til vor egen.

De Cahusac: *La Danse ancienne et moderne ou Traité Historique de La Danse*.
Haye, Jean Neaulme, 1754.

[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 131, - 397, 8°

Charles Pauli: *Elemens de la Danse*
Leipsic, Ulr. Chret. Saalbach, 1756

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, Utilg. 828, 4°, kapsel 182

Carlo Blasis: *Traité Élémentaire, Théorique et pratique de l'Art de la Danse*

Milan, Joseph Beati et Antoine Tenenti, 1820.

[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 131, - 398b, 8°

Albert Czerwinski: *Geschichte der Tanzkunst bei den cultivirten Völker*.

Leipzig, J. J. Weber, 1862.

[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 131, - 395, 8°

Karl Link: *Die Tanzkunst vom theoretischen und ästhetischen Standpunkte*.

Prag, J. Nowotny, 1872.

[DK-Kk; Udenlandske afdeling UA, ÆS, 131, - 398b, 8°

Ballet-teoretikeren Bournonville

Bournonvilles ballettekniske forfatterskab, sammenholdt med lignende værker af hans franske kollegaer André-Jean-Jacques Deshayes, Arthur Saint-Léon og Giovanni Léopold Adice

Bournonvilles koreografiske kode (1855). Manuskriptet indeholder en komplet opslagsliste til brug for decifringen af Bournonvilles selvopfundne steno-koreografiske notationssystem (1855). Opslaget (s. 28-29) viser hans såkaldte „Nomenclature oar ordre alphabetique“. Bogen gik i arv til Bournonvilles efterfølgere, balletmestrene Ludvig Gade, Hans Beck, og senest Harald Lander, hvis enke skænkede den til Det Kongelige Bibliotek.

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 1 bind. 59 s. (16,9 x 10,7 cm)

[Notes/Chorégraphiques/1855./\[...\]Explication/des/Signes chorégraphiques/employés/par./Auguste Bournonville.](#)

Signeret og dateret (på omslagets forside): „1855.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, Utilg. 828, kapsel 182

Originalmanuskriptet til Bournonvilles ballettekniske hovedværk, *Etudes Chorégraphiques* (1861).

Ms. Autograf af Boumonville. Brunt blæk. 5 losblade beskrevne på begge side samt 1 titelomslag (22,5 x 17,9 cm)

[Etudes chorégraphiques/Dédiées à mes élèves et collègues/par./Auguste Boumonville./Copenhague/1861.](#)

Signeret og dateret: „1861.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 1 (læg C 8)

Den trykte udgave af *Etudes Chorégraphiques* (1861).

August Boumonville: *Etudes Chorégraphiques/ Dédiées à mes élèves et à mes collègues/par/Auguste Bournonville.*

Copenhagen, Bianco Luno, chez F. S. Muhle, 1861.
[DK-Kk; Danske afdeling, 17, - 166, 8°

Det koreografiske notationssystem „Terpsichorégraphie“, opfundet omkring 1820 af den franske koreograf og balletmester André-Jean-Jacques Deshayes. Opslaget viser Deshayes' oversigt over føddernes grundpositioner, det såkaldte „Tableau des Position des Pieds“.

Ms. Autograf af André Deshayes (?). Brunt og sort blæk. 22 s. (36 x 23,5 cm)
Terpsichorégraphie
Usigneret, udateret [c. 1820]
[F-Po; Fonds Deshayes, Pièce 4

Den franske koreograf og balletmester Jean-Pierre Aumers noter til balletten *La Somnambule* (1826), som Bournonville satte op i København i 1829.

Ms. Autograf af Jean Aumer med flere koreografiske tegninger og diagrammer (25 x 18,5 cm)
notes du Ballet de/la Somnambule
Usigneret, udateret [c. 1826]
[F-Po; Fonds Aumer, Pièce 30

Uddrag af den franske danser og lærer, Michel Saint-Léons nedskrivninger af balletskolerne og repertoiret på Pariseroperaen fra årene 1829-1836.

Ms. Autograf af Michel Saint-Léon. Brunt og sort blæk. 3 bind. 46 s. (ca. 20 x 17 cm).
„Cahier d'exercices“
Usigneret, dateret: „1829/[...]/1836“
[F-Po; Rés. 1137, C 2475 (2)

Ms. Autograf af Michel Saint-Léon. Brunt og sort blæk. 1 bind. 44 s. samt 5 indlagte breve (21 x 16,2 cm)
„Chorégraphie et musique de divers fragments de ballet“
Usigneret, dateret: „1834“
[F-Po; Rés. 1140

Den franske koreograf, Arthur Saint-Léons ballettekniske hovedværk, *La Sténochorégraphie* (Paris, 1852). Dette værk, som Bournonville anskaffede straks efter udgivelsen, blev af stor betydning for udformningen af hans eget koreografiske notationssystem. Opslaget viser Saint-Léons såkaldte „Tableau Général des

Signes de Sténochorégraphie“.

Arthur Saint-Léon: *La Sténochorégraphie*
Paris, Brandus & C. ie, 1852
[F-Po; B. 14 b (1-2)

2 eksempler på Arthur Saint-Léons anvendelse af sit eget notationssystem *Sténochorégraphie*.

Opslaget viser Saint-Léons noter til den såkaldte Pas des paysans fra 1. akt af balletten *Giselle*.

Repetitorparti med Arthur Saint-Léons egenhændige koreografiske noter. Brunt blæk. 1 bind. 14 s., hvoraf 7 sider er ubeskrevne (35,9 x 27,7 cm)
Pas de deux de „Giselle“ Sténochorégraphie.
Usigneret, udateret [c. 1860'erne]
[F-Po; Rés. 234

Den franske balletmester og koreograf, Henri Justamants koreografiske notationssystem.

Justamants koreografiske manuskripter må anses som hovedkilder til studiet af ballettens historiske og tekniske udvikling i det 19. århundrede.

Ms. Autograf af Henri Justamant. Brunt, sort og rødt blæk. 2 bind (28,6 x 19,2 cm)
Pas Noble/avec adagio/[...]/Divers Pas Nobles
Signeret, udateret [c. 1860]
[F-Po; B 217 (1-2)

3. og 4. bind af den franske danser og pædagog, Giovanni Léopold Adices monumentale ballettekniske værk i fem bind, *Théorie de la Gymnastique de la danse Théâtrale*.

I dette kolossale værk analyserer og beskriver Adice alle aspekter ved den klassiske dans' teknik med enestående encyclopædisk grundighed. Hans værk repræsenterer derfor den nok mest imponerende og dybdegående kilde til hele ballet-romantikens pædagogik og danseteknik.

Giovanni Léopold Adice: *Théorie de la Gymnastique de la danse Théâtrale*

Ms. Autograf af Giovanni Léopold Adice med flere delvist trykte partier og blyanttegninger. 5 bind (30,9 x 20,8 cm)
Paris, Impr. Central de Napoléon Chaix, 1859
[F-Po; B 61 (3-4)

Litteratur af Bournonville

Et repræsentativt udvalg af Bournonvilles skribent virksomhed i Danmark og udlandet.

Bournonville første trykte publikation, *Nytaarsgave til Danse=Yndere* (1829).

I denne publikation indfører Bournonville læseren i kunstdansens generelle terminologi og æstetik. Om sin egen skoling og hans franske læremester Auguste Vestris, hedder det her blandt andet:

„...Under Navn af den nyere Skole forstaaer jeg ikke al nye Dans, thi der har til alle Tider været mere slet end godt, men jeg mener den Skole August Vestris lagde Grunden til, da han afveg fra de lige Linier og den bestandige Dans en face, gav Dansen en bøielig Tegning, og betog denne det Pedanterie, der var latterlig i saa flygtig en Kunst, der endog i sine største Vanskeligheder, maae synes en Forlystelse...“

August Bournonville: *Nytaarsgave til Danse=Yndere eller Anskuelse af Dansen som skøn Kunst og behagelig Tidsfordriv*.

Kjøbenhavn, C. A. Reitzel, 1829.

[DK-Kk; Danske afdeling, 17, - 166, 8°

Bournonvilles litterære hovedværk, memoireværket *Mit Theaterliv, I-III* (udkommet 1848-1878).

August Bournonville: *Mit Theaterliv I-III*

2 bind i særindbinding med hans portræt på omslaget.

Kjøbenhavn C. A. Reitzel, 1848, 1865, 1878.

[DK-Kt; Biblioteket.

Utrykt del af Bournonvilles originalmanuskript til *Mit Theaterliv*.

Opslaget (s. „98-99“) viser et af de mange afsnit, som ikke kom med i den trykte udgave. Bournonville filosoferer her i ret polemiske vendinger om begrebet „nytte“ i for-

bindelse med et nationalteaters drift. Afsnittet blev (ifølge hans egen dagbog) klippet ud af manuskriptet efter råd fra hans nære ven, digteren og forfatteren Hans Peter Holst.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 20 s. (22,4 x 17,2 cm)

[...] Da Theatrets Nytte er et Emne af dýbere filosofisk Natur, [...]

Usigneret, udateret [c. 1876]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 6

Bournonvilles to politiske debatindlæg *Vort Theatervæsen* (1851) og *Retfærdighed!* (1876), hvori han omhandler teatrets stilling som kunstinstitution.

Disse trykte debatindlæg, skrevet og publiceret for Bournonvilles egen personlige regning, vidner om hans aldrig svigtende ildhu når det gjaldt forsvaret af teatret som en samlende national kulturinstitution.

August Bournonville: *Vort Theatervæsen: Randgloser til det nye Lov-Udkast*.

Kjøbenhavn, C. A. Reitzel, 1851.

[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 467, 8°

August Bournonville: *Retfærdighed! Indlæg til Belysning af vore nærværende Theaterforhold*.

Kjøbenhavn, J. H. Schubothe/Bianco Luno, 1876.

[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 468, 8°

Et repræsentativt udvalg af Bournonvilles alsidige skribentvirksomhed i dansk og udenlandsk presse (1837-1866).

Såvel den danske som den udenlandske presse optog ved flere lejligheder artikler og feuilleton-breve af Bournonville, hvor han indgående analyserer balletens stilling som kunststart i Danmark og i udlandet og andre relaterede emner. Flere af de her udvalgte artikler blev trykt anonymt eller under pseudonym.

1 Dansk artikel benævnt: *Theaterbygningen og det kongelige Academie for de skønne Kunster*, signeret „M. B.“ og trykt i *Söndagen. Et Tillægsblad til „Dagen.“* (1837, nr. 22, 11. Juni).

Ifølge Bourmonvilles originalmanuskript til 2. bindet af hans memoirer *Mit Theaterliv* (nu i DK-Kt med signaturen: Brevregistranten, Bourmonville) betragtede hans selv dette debatindlæg, der omhandler Det Kongelige Teaters forældede bygningsforhold, som sin egentlige litterære debut.
[DK-Kk; Danske afdeling, KBA-Avis (60, - 209, 4°) (reproduktion)]

1 Dansk artikel benævnt: *Om Gymnastik for Pigebørn og Damer*, signeret „X.“ og trykt i *Dansk Folkeblad udgivet af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug* (1840, 5. te Aarg., nr. 55, s. [217]-218).
Dansk Folkeblad, der udkom fra 1835 til 1848, var organ for „Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug“. Det var blevet dannet i 1835 for at værne om trykkefriheden og var den første liberale organisation i Danmark, som man offentligt kunne blive medlem af.
[DK-Kk; Danske afdeling, 60, - 66, 4°(reproduktion)]

1 Dansk artikelserie i 2 dele benævnt: *Om Dandsen*, trykt i *Skolen og Hjemmet, et Tidsskrift for Ungdommen* (1852, nr. 2 og 5, s. [17]-22 og 60-64).
Denne artikel-serie, der omhandler dansen som kunst og opdragende element, blev ifølge Bourmonvilles dagbog skrevet mellem d. 11. og 14. september 1851.
[DK-Kk; Danske afdeling, 15, - 9, 8°]

1 Dansk artikelserie i 3 dele benævnt: *Den danske Ballet.*, trykt i *Flyve Posten* (1866, nr. 291, 293 og 294, 14., 17. og 18. Decem-ber).
Denne artikel-serie indeholder et af Bourmonvilles sidste større debat-indlæg, hvori han med dirrende harme og uformindsket energi forsvare balletens fremtidige beståen ved den danske nationalscene.
Artikel-serien blev ifølge hans dagbog for-

fattet mellem d. 10. og 13. december 1866.
[DK-Kk; Danske afdeling, KBA-Avis (60, - 208, 2°) (reproduktion)]

2 Svenske artikelserier benævnt henholdsvis *Om balletten vid k. svenska teatern* (trykt i *Svenska Tidningen. Dagligt Allehanda i Stockholm*, nr. 282. 1858. Lördagen den 4. december, Stockholm) og *Svenska teatern, skildrad af Bournonville, I-IV* (trykt i *Dagens Nyheter*, nr. 132, 1865. Fredagen den 9. juni, Stockholm).
[S-Sk; Tidninger Stockholm (*Svenska Tidningen/Dagens Nyheter*) (reproduktioner/montage)]

Fransk artikelserie i 8 dele benævnt: *LET-TRES SUR LA DANSE ET LA CHORÉGRAPHIE*, trykt i *L'Europe Artiste, Huitième Année*, nr. 27-34, d. 8. juli - 26 august 1860 (Paris).
[Paris, Bibliothèque Nationale; Département des Périodiques, Pér. Micro D 679 (reproduktion)]

Italiensk artikelserie i 5 dele benævnt: *DANZA E COREOGRAFIA/LETTERE DEL SIGNOR AUGUSTO BOURNONVILLE*, trykt i *Le Scintille*, Anno X, nr. 30-1, 32-3, 34-5, d. 1. - 23. august 1860 (Torino).
[Napoli, Biblioteca del Conservatorio Statale di musica „S. Pietro a Majella“; Sala Riv. 27.8 (reproduktion)]

Østrigsk artikelserie i 4 dele benævnt: *Feuilleton. Mein Aufenthalt und Wirken in Wien. Vom Balletmeister August Bournonville. (Aus dessen „Theaterliv og Erindringer“ bearbeitet von Edmund Lobedanz.)*, trykt i *Wiener Abendpost. Beilage zur Wiener Zeitung.*, nr. 59, 60, 62 og 63, d. 13., 14., 16. og 17. marts 1866 (Wien).
[A-Wn (reproduktioner/montage)]

Bournonville og religionen

Bournonvilles religiøsitet og hans betragtninger om religionens rolle i kunsten

Bournonvilles eksemplar af Det nye Testamente.

Bindet bærer Bournonvilles tilskrift: „Gave af min elskede Moder/ved min Konfirmation/1821/August Bourmonville“.

Vor Herres og Frelses/Jesu Christi Nye Testament
Kjøbenhavn. Det Kongel. Vaisenhusets Bogtrykkerie og
paa dets Forlag, C. F. Schubart, 1821.
[Privateje (Danmark)]

Bournonvilles oprindelige gravsten på Asminderød Kirkegård ved Fredensborg.

På stenen, der har form som en oplået bog, står angivet det bibelcitater fra 1. Korintherbrevs tolvte kapitel (vers 4-6), som var Bournonvilles personlige valgsprog og lyder:

„Der er for Forskjel paa Naadegaver men Aanden er den samme;
der er forskjellige tjenester, men Herren er den samme;
der er forskjellige kraftige Virkninger, men Gud er den samme, som virker Alt i alle“

Den oprindelige gravsten blev i 1929 erstattet med den nuværende mere monumentale gravsten.

Favofotografi optaget i 1992 af Knud Arne Jørgensen
(10,1 x 15,1 cm)
[Privateje (Danmark)]

Bournonville om sin religion.

Også i Bournonvilles dagbøger findes talrige religiøse refleksioner og tanker. Opslaget viser hans nytårsbøn d. 1. januar 1862 der lyder:

„...Jeg begynder dette Aar med en inderlig Bøn til Gud, om Kraft og og Forstand til at være Alt hvad jeg bør være, ikke

allene som Styrer mand for et Værk, der udkræver den største Conduite, men som Mand, Fader, Medborger og fremfor Alt som en virkelig Christen...“.

Ms. Autograf af Bourmonville. Brunt blæk. 1 bind (16,5 x 11,5 cm)

Journal/d. 24 October 1861./til/d. 1.e Novbr/1862.

Usigneret, dateret: „1861“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747, 8°, bind 23]

Bournonvilles religiøse „Betragtninger“.

I påsken 1872 skrev den 67-årige Bourmonville en serie religiøse „Betragtninger“, der nok kan betragtes som hans åndelige testamente. Han bekender her om sig selv:

„...Der gives Mennesker, der ere bedre, dydigere og vistnok Gud velbehageligere end Andre, men syndfri er Ingen! [...] naa jeg tilstaaer at jeg hele mit Liv igjennem har kæmpet imod min syndige Natur og at de Seire jeg har vundet ene skyldes Guds umiddelbare Naade - saa føler jeg paa samme Tid at kun Troen kan frelse min udødelige Sjel...“.

Om andre trosretninger og om sin religiøse tolerance skriver han i samme manuskript:

„...Christne af forskjellige Troes-Nuancer og afvigende Kirkeskikke [have] indbyrdes bekæmpet hinanden med en Forbittrelse, der ikke lod sig nøie med at ihjelslaa Legemeerne, men dømte Sjelen til evige Qvaler i Helvede! Jesus selv har sagt „dømmer og fordømmer ikke!“ Vi have derfor ingensomhelst Ret til at udtale en Fordømmelsesdom over dem, der tænke anderledes end vi i religiøse Sager [...] fremfor Alt bør vi adskille Dogmet fra Cultus og ikke som den romerske=

catholske Fanatisme erklære at der udenfor den pavelige-apostoliske Kirke findes ingen Salighed!! [...] Det kommer jo ikke an paa om Bønnerne forrettes med blottet eller tildækket Hoved, staaende, siddende eller knælende; naar den blot fremgaar fra et oprigtigt Sind, vil den naae op til den Alforbarmendes Throne...“.

Ms. Autograf af Bourmonville. Brunt blæk. 8 s. (22,7 x 18 cm)

Betragtninger/nedskrevne ved Paaskefesten i Aaret 1872./af August Bourmonville.

Signeret, dateret: „1872“ [skrevet ifølge Bourmonvilles dagbog mellem d. 29. marts og 3. april 1872]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 9 (læg 3)]

Bourmonvilles digt „Mit Forhold til Muserne“, hvori hans religiøse grundholding til sin kunstnergerning måske kommer klarest til udtryk.

Digtet blev ifølge dagbogen skrevet som en personlig gave til professor Edvard Erslev året før Bourmonvilles død.

Ms. Autograf af Bourmonville. Sort blæk. 1 s. (22,5 x 16,4 cm)

Mit Forld til Museme

Signeret og dateret: „Fredensborg den 21. e Juli 1878.“

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 824 b, 4°, Danske Vers I (A-H)]

Præsten Jacob Peter Münsters *Blandede Skrifter* (1852-1858) og biskop Hans Lassen Martensens *Den Christelige Ethik* (1871-1878).

Disse teologiske skrifter interesserede i særlig grad Bourmonville, og blev ifølge hans dagbog genlæst flere gange i hans sidste leveår.

Om Münsters prædiken Grib det evige Liv! skriver han d. 20. august 1868: „Den passer just for mig!“, medens han om Martensens *Den Christelige Ethik* anfører: „et fortræffeligt Værk [...] dog med Hensyn til Jøderne lidt for skarp, næsten hadefuldt“ (d. 19. november 1871, og 23. maj 1878).

Jacob Peter Münster: *Blandede Skrifter*, 1.-2. Bind. Kjøbenhavn, Gyldendalske Boghandlings Forlag, Thieles Bogtrykkerie, 1852-1853.

[DK-Kk; Danske afdeling, 52, - 97, 8°

Hans Lassen Martensen: *Den Christelige Ethik, Den almindelige Deel, Den specielle Deel*

Kjøbenhavn, Gyldendalske Boghandel, Thieles Bogtrykkeri, 1871-1878

[DK-Kk; Danske afdeling, 4, - 7, 8°

Bourmonvilles oversættelse af den engelske præst, Stewart D. Headlams foredrag „Church and Stage Guild“.

Ifølge sin dagbog påbegyndte Bourmonville i slutningen af oktober måned 1879 arbejdet på oprettelsen af en dansk forening, der skulle forene Kirkens og Teatrets kræfter. Dette projekt, som blev afbrudt af hans pludselige død den følgende måned, vidner om hans aldrig svækkede overbevisning om teaterkunsten som et religiøst kald.

Ms. Autografer af Bourmonville. Brunt blæk, 1+4 s. (6,5 x 21,5 cm og 27,6 x 21,5 cm)

Foredrag./holdt af Præsten Stewart D. Headlam i Foreningen for Kirke og Theater/“Church and Stage Guild“./[...]/Foredrag/holdt af the Rev. Stewart

Headlam i Foreningen/“Church and Stage Guild”

Usigneret, udateret [skrevet i følge dagbogen d. 23. og 24. oktober, 1879]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747, 8°, kapsel 7, bind 40 (indlæg), og NKS 3258, 4°, C, V

Et repræsentativt udvalg af fotografier med scener fra fire Bourmonville balletter, hvor det religiøse træder frem som et afgørende element:

Gustav Uhlendorff i titelrollen i balletten *Waldemar* (1835).

Fotografiet, der er optaget i 1907, viser scenen i ballettens 3. akt, hvor Waldemar forfulgt af Svends mænd, anråber himlen om frelse. Librettoen lyder her:

„...Udmattet og saaret har Waldemar undgaet Døden [...] hans Forfølgere ere nær, men levende skulle de ikke fange ham! han vender Sværdet mod sit eget Bryst. Torde den ruller over hans Hoved, da er det som et Vink fra Gud [...] han lægger Staalet fra sig og beder...“.

Kabinet-kort fotografi optaget af Peter Elfelt i København (14 x 10,3 cm, monteret på karton 16,6 x 10,7 cm)

Signeret, udateret, pl. no. 4631 [April 1907]

[DK-Kt. (Gustav Uhlendorff)]

Ellen Price de Plane som Astrid i balletten Waldemar (1835).

Fotografiet, der er optaget i 1904, viser scenen i 3. akt, hvor Astrid takker himlen for Waldemars frelse. Librettoen lyder her:

„...da hun uforfærdet takker Himlen for de Ædles Fresle, drager han [Svend] Sværdet mod sin egen Datter...“.

Kabinet-kort fotografi optaget af Peter Elfelt i København (14 x 10,3 cm, monteret på karton 16,6 x 10,7 cm)

Signeret, udateret, pl. no. 4631 [Maj 1904]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. 1970-862/1135, foto nr. 67148 (nyaftryk i sepiatoner)]

Valborg Jørgensen som Astrid i balletten Waldemar (1835).

Fotografiet, som er optaget c. 1893, viser slutscenen i ballettens 4. akt, hvor Astrid som nonne beder for hendes dræbte faders sjæl og velsigner Waldemar. Librettoen lyder her:

„...Da han [Waldemar] vender tilbage til Astrid, studser han ved at see hende iført Klosters Klædebon. Didhen stunder nu hendes Sjæl; der skal hun bede for sin afdøde Fader [Svend] og Velsigne Waldemar...“.

Carte-de-visite fotografi optaget af Emil Hohlenberg i København (8,2 x 5,5 cm, monteret på karton 10 x 6,3 cm)

Signeret, udateret [c. 1893]
[DK-Kt; (Valborg Borchsenius)]

Anna Jensen som Teresina i balletten Napoli (1842).

Fotografiet, som er optaget c. 1885, viser scenen i ballettens 2. akt, hvor Teresina bryder havånden Golfos magt med sin Madonna-amulet. Librettoen lyder her:

„...stolende paa Madonnas Hjelp, løfter hun Amuletten og byder Havets Aander at ydmyge sig for Himlens Dronning...“.

Kabinet-kort fotografi optaget af Sofus Peter Christensen og E. L. & L. J. Morange i København (14 x 10,3 cm, monteret på karton 16,6 x 10,7 cm)

Signeret, udateret [c. 1885]
[DK-Kt; (Anna Harboe (f. Jensen))].

Marie Westberg som Kirsti i balletten Brudfærden i Hardanger (1853).

Fotografiet, som er optaget i 1881, viser scenen i ballettens første akt (scene 10), hvor Kirsti tilgiver sin utro elsker Ola, efter at have modtaget hans bønnebog som tegn på hans hengivenhed. Librettoen lyder her:

„...Paa en Steen tæt ved Kirken sidder den dybtrykkede og anrende Ola; en forsonlig Aand nærmer sig ham, det er hans forstøder Kjæreste; han seer hende, tager hendes Haand, byder hende Psalmebogen...“.

Kabinet-kort fotografi optaget af Emil Hohlenberg i København (14 x 10,3 cm, monteret på karton 16,6 x 10,7 cm)

Signeret, udateret [1881]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. 1952-126/18, foto nr. 174153]

Valborg Jørgensen som Hilda i balletten Et Folkesagn (1854).

Fotografiet, som er optaget i 1894, viser scenen i ballettens 2. akt, hvor Hilda erindrer sin drøm og danner et kors af to stykker pindebrænde fra ovnen. Librettoen lyder her:

„...Hilda vaagner. - Alt er forsvundet. Hun søger forgjæves at samle sin Drøm; kun eet Punkt staaer tydeligt for hende, og da hun finder to Pinde ved Arnestedet, danner hun deraf et Kors...“.

Kabinet-kort fotografi optaget af William Augustinus i København (14 x 10,3 cm, monteret på karton 16,6 x 10,7 cm)

Signeret, udateret [1894]
[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. 1961-574/57, foto nr. 174142]

Betty Schnell som Hilda i balletten Et Folkesagn (1854).

Disse 2 fotografier, som er optaget c. 1867, viser den samme scene fra 2. Akt, der også er afbildet på det foregående fotografi. Librettoen til denne scene lyder her:

„...hun knæler for korset, ligesom Engelen i Skyen [i hendes drøm] ...“.

2 Carte-de-visite fotografier optaget af Harald Paetz i København (8,2 x 5,5 cm, monteret på karton 10 x 6,3 cm). Signerede, udaterede [c. 1867]

[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. 1985-592/26 og 1956-37/30 (reproduktioner)]

Bournonvilles arbejdsværelse

Genstande fra Bournonvilles studerekammer.

Bournonvilles skrivebord, hvor flere af hans balletter blev nedskrevet.

Bordet, der stammer fra c. 1820-1830, har tilhørt Bournonville-familien og er stadig i hans slægts eje.

Empire-bord af delvist fineret mahogni, med tre skuffer, indfældet grøn skriveplade og aftagelige kantlister (højde: 75 cm, længde: 125 cm, bredde: 57 cm)
Usigneret (under bordpladen en usigneret påskrift med hvidt kridt: „August Bournonville skrev sine balletter ved dette bord“), udateret [c. 12820-1830]
[Privateje (Danmark)]

Bournonvilles pen, hvormed han skrev på sin dødsdag.

[Privateje (Danmark)]

Bournonvilles sidste dagbogsnotat skrevet samme dags morgen, som han døde på vej hjem fra gudstjeneste i Københavns Domkirke. Hans sidste ord lyder: „Søndagen d. 30^e Novbr (Frost ÷ 6./Læst Guds Ord, skrevet“.

Ms. Autograf af Bournonville. Sort og brunt blæk. 1 bind (17 x 11,2 cm)
Journal/fra d: 1. ste Juni 1877.
Usigneret, dateret: „fra d: 1. ste Juni 1877“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 747, 8°, bind 41 (1. Juni 1877-30. november 1879)]

Bournonvilles laksegl.

[Privateje (Sverige)]

Portrætbuste af August Bournonville
Buste modelleret og fuldendt i marmor af billedhuggeren Theobald Stein d. 11. november 1869, men sidenhen fremstillet i biscuit af modelløren Carl Schieldtved(?) på Bing og Grøndals fabrik i midten af 1870'erne.

Dette eksemplar af biscuit-udgaven ejedes oprindeligt af Bournonville selv, der gav den i arv til datteren, Charlotte Bournonville, som igen forærede den til balletmester Hans Beck.

Biscuit buste forestillende August Bournonville (højde: 31,5 cm)
Usigneret, udateret [c. 1875]
[Privateje (Danmark)]

Gipsmedaljon med August Bournonvilles portræt (c. 1876).

Portrættet synes udført efter maleren Carl Blochs portræt af balletmesteren, der ifølge Bournonvilles dagbog blev fuldendt d. 30. marts 1876. Medaljonen repræsenterer derfor med stor sandsynlighed den senest foretagne afbildning af Bournonville.

Medaillon udført i gips og monteret i en træramme af form som udskårne grene (diameter 24,8 x 20 cm)
[Uden titel]
Usigneret, udateret [c. 1875]
[Stockholm; Dansmuseet]

Maleri udført af Bournonville og forestillende „Psyche“. Maleriet er et ud af kun 2 kendte oliemalerier af Bournonville.

Det er karakteristisk for Bournonville, der nærede en livslang forkærlighed for allegoriske emner i sine balletter, netop selv i maleri har skildret den græsk-mytologiske figur Psyche. Balletten *Psyche* fra 1850 betragtede han selv som et af sine bedste arbejder også selv om det blev en fiasko hos publikum og kun opnåede få opførelser.

Olie på lærred, uden titel (23 x 22 cm, monteret i forgyldt træramme)
Signeret (med påskrift på rammens bagside): „Malet af August Bournonville“, udateret [c. 1830-1850]
[Privateje (Danmark)]

Tegning af en italiensk dansescene, der muligvis blev udført af Bournonville under hans Italiens-rejse i 1841.

Tegning muligvis udført af Bournonville selv med pen og blyant, uden titel (33 x 24 cm, monteret i sort træramme med guldstafferinger 55 x 46,5 cm)
Signeret (i øverste højre hjørne): „AB“ (?), udateret [c. 1841?]

[Privateje (Danmark)]

2 prospekter af Napoli bugten, der begge har tilhørt Bournonville.

Farvelagt litografi uden titel (19 x 13 cm, monteret i forgyldt træramme)

Usigneret, udateret [c. 1841]

[Privateje (Danmark)]

Farvelagt litografi uden titel (19 x 13 cm, monteret i forgyldt træramme)

Usigneret, udateret [c. 1841]

[Privateje (Danmark)]

Gruppebillede af Bournonville familien, tegnet af Edouard Lehmann i 1852.

Tegningen viser Bournonville, omgivet af sin familie: svigerinden Eva Suell, svigermoderen Charlotte Håkansson, samt hustruen Helene og fem af deres i alt seks børn. På væggen hænger tillige tre portrætter af Bournonvilles forældre samt hans ældste datter, Augusta (gift Tuxen), til hvis bryllup billedet blev lavet.

Laveret blyantstegning, forhøjet med hvid dækfarve (lysmål 28,5 x 35 cm, monteret i forgyldt træramme)
Signeret og dateret: "Eduard Lehmann/Kbhvn d. 21 April 1852."

[Privateje (Danmark)]

8. afsnit

Den nordiske inspiration

Bournonville og nationalidentifikationen

B.S. Ingemanns historiske roman *Valdemar Seier* (1826), der var det direkte litterære forlæg for Bournonville første national historiske ballet, *Waldemar* (1835).

3 bind. 280 + 302 + 325 s. (19,5 x 11 cm)

Valdemar Seier./En historisk Roman/af/B. S. Ingemann./Første Deel/[...]/Anden Deel/[...]/Tredie Deel
Kiøbenhavn, Andreas Seidelin, 1826
[DK-Kk; Danske afdeling, 57, - 178, 8°

Ingemanns brev til Bournonville, skrevet tre dage efter premièren på balletten *Waldemar*.

Ingemann takker her for modtagelsen af ballettens handlingsprogram, som han både priser, men også har visse indvendinger imod. Han opsummerer således sin kritik af værket på denne måde:

„Nogle Grader nærmere havde jeg i det Hele ønsket De var kommet den historiske Sandhed [...] jeg vilde endog, efter mit Princip, helst have alle Personerne historiske. Dog indseer jeg meget vel, at den mimisk-dramatiske Konst endnu kan fordre en større Frihed [...] Den samme Ret, som jeg selv tager mig til at følge min egen Følelse og individuelle Natur i Maaden, hvorpaa jeg opfatter det poetiske Liv, den samme indrømmer jeg med Glæde enhver selvstændig Konstner. Naar Konstværket kun gjør et skjønt og poetisk sandt Indtryk, har den Kritik, der udgaaer fra min Kjærlighed til Skjønhedsideen, Intet videre at fordre eller ønske“.

Ms. Autograf af Bernhard Severin Ingemann. Sort blæk. 3 s. (26,5 x 19,3 cm)
Hr Balletcompositeur A. Bournonville!
Signeret og dateret: „Sorø d 1.e Novbr 1835.“
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3258, 4°, A, V, fasc. 12, brev no. 1

Det trykte handlingsprogram til Jean Aumers heroiske ballet *Alfred le Grand* (Paris, 1822).

Kampscenerne i denne ballet, som beskriver danskernes invasion og belejring af England, var en væsentlig koreografisk inspirationskilde for Bournonvilles mange militære masse-optrin i *Waldemar*.

Trykt ballettekst. 1 bind. 45 s. (12,3 x 22 cm)
ALFRED LE GRAND/BALLET-PANTOMIME/EN TROIS ACTES/PAR M. AUMER/Musique de M. W. Robert, comte de Gallemborg
Paris, J.-N. Barba, 1822.
[F-Po; Liv. 19 [23

Pierre-Luc-Charles Cicéris dekoration til 2. akts andet tableau i *Alfred le Grand*, en scenografi der tydeligt også var forbillede for dekorationen i 2. akt af Bournonvilles *Waldemar*.

Litografi benævnt: „Théâtres de Paris/Pl. 3./Académie Royal de Musique./Alfred Le Grand/2.ème Décoration du 2.ème Acte./Par Cicéri.“ (29,5 x 43 cm, monteret på karton 40 x 55,6 cm)
Signeret: „Schmit del.t - Les figures par Weber/Lith de G. Engelmann“, dateret: „Paris le 25. 9.e 1822.“
[F-Po; Scènes-Est. („Alfred le Grand“)

Cicéris dekoration til 3. akts andet tableau i *Alfred le Grand*.

Dekorationen, som viser de danske troppers feltlejr, var det direkte forbillede for dekorationen i 4. akt af Bournonvilles *Waldemar*.

Litografi benævnt: „Théâtres de Paris/Pl. 5./Académie Royal de Musique./Alfred Le Grand/Décoration du 3.ème Acte./Par Cicéri.“ (29,5 x 41,7 cm)
Signeret: „Schmit del.t - Les figures par Weber/Lith de G. Engelmann“, dateret: „Paris, le 30. Janvier 1823.“
[F-Po; Scènes-Est. („Alfred le Grand“) (reproduktion)

Troels Lunds dekurationsudkast til 2. akt af balletten *Waldemar* som forestiller tronsalen i Roskilde.

Skitsen viser at Lund tydeligvis var inspireret af Cicéris dekoration til Alfred le Grand

(1822), i hvis anden akt der forekommer en stilmæssig meget lignende gotisk riddersal.

Dekorationsskitse udført med blyant, blæk og vandfarver (32,2 x 49,1 cm)
[Uden titel]
Signeret og dateret: „Troels Lund inv et fec/1835“
[København, Kunstakademiet; Arkitekturtegninger no. A 8696

Det kongelige Teaters dekoration til 4. akt af balletten *Waldemar*.

Fotografiet er optaget i forbindelse med balletens genopsætning i 1901. Dekorationen, som stammer fra den første opsætning af *Waldemar* i den nuværende teater bygning på Kongens Nytorv (1877), er for bagtæppets vedkommende malet af den tyske scenograf Paul Gropius.

Papir fotografi optaget af ukendt fotograf (11,5 x 17,3 cm)
[Uden titel] Usigneret, udateret [c. 1901]
[DK-Kkt; Maskinmesterprotokol XXXII serie 2, 1904 (reproduktion)

Bournonvilles første udgave af handlingssprogrammet til balletten *Waldemar*, hvori han udtrykkeligt genre-bestemmer sit værk som „Originalt historisk Mimodrama med Dands“.

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 1 bind. 10 s. (21 x 17,3 cm)
Valdemar/Originalt historisk Mimodrama med Dands/af/A Bournonville - 1833 - Signeret og dateret: „1833 - „
[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 3, læg V-Z

Repetitorpartiet til originaludgaven af balletten *Waldemar* (1835).

Opslaget (s. 14-15) viser musikken til 1. akts „Pas de Danse“, udført af Yngvar, Ellen, Erik og Hedvig.
Under noderne har Bournonville med blyant angivet dansens trin.

Ms. Kopi af ukendt. Brunt og sort blæk. 1 bind. 92 s. (31,7 x 24, 6 cm)
B. 297/Waldemar./Ballet./244a/d: 28 Oct 1835./[...]/Valdemar/den/Første/Ballet i 4 Acter/af/Aug: Bournonville/Musikken af F: Fröhlich
Usigneret, dateret (på s. „89r.“): „d. 7.de October/1835.“
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2993 (KTB 297 (1))

Repetitørpartiet til Bournonvilles tre senere, reviderede udgaver af balletten *Waldemar* (1853-1866-1877).

Opslaget (s. 18-20) viser Astrids store solo i 1. akts „Pas de danse“. Denne solo, som blev indlagt i *Waldemar* i 1853, benytter musik fra Bournonvilles og Fröhlichs ballet *Raphael* fra 1845. Under noderne har Bournonville tilføjet udførlige koreografiske notater om dansen, der blev udført af Juliette Price.

Ms. Kopi af ukendt. Brunt og sort blæk. 1 bind. 166 s. (32,2 x 23,8 cm med mindre varianter)
B. 297/1/“*Waldemar*“/[...]/*Waldemar*/den Første/Ballet i 4 Acter/af/August Bournonville/Musikken af F. Fröhlich.
Usigneret, udateret [1853-1877]
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2994 (KTB 297 (2))]

Christian Bruuns illustration af det originale kostume til *Astrid* i 2. akt af *Waldemar* (1835).

Farvelagt litografi benævnt: „2/*Astrid* i *Waldemar*“ (26,8 x 17,9 cm)
Trykt som anden planche i C. W. Bruuns *Danske Theater Costumer, femte Samling*.
s. 1., s. a. [København, 1839]
[DK-Kk; Danske afdeling, 34 III, - 460, 8° (reproduktion)]

Edouard Lehmanns kostumetegninger til Bournonvilles genopsætning af *Waldemar* i 1866.

Tegningerne forestiller dragter båret af følgende roller i balletten:

Svend Eriksøn i 1. akt (udført af Ludvig Gade).

Knud Magnussøn (udført af Georg Brodersen).

Waldemar Knudsøn i 1. akt (udført af Waldemar Price).

Astrid i 1. og 2. akt (udført af Betty Schnell).
Svend Eriksøn i 2. akt (udført af Ludvig Gade).

Waldemar Knudsøn i 2. akt (udført af Waldemar Price).

Waldemar Knudsøn i rustning 3 og 4. akt (udført af Waldemar Price).

Astrid i 3. akt (udført af Betty Schnell).

Drabanter (udført af corps de ballet).

Blyant og vandfarver, benævnt „Svend./[...]//*Waldemar*“ (19,9 x 12,1 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Knud*/Hr. Brodersen/[...]//*Waldemar*“ (19,9 x 12 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Waldemar*./W. Price./*Waldemar*“ (12 x 20 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 280 (F 1322 d)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Astrid* (Frk. Schnell)/Fru Hennings *Waldemar*“ (12 x 22 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 282 (F 1322 a)]

Blyant og vandfarver, benævnt „Svend/*Waldemar*.“ (12 x 20 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 279 (F 1322 c)]

Blyant og vandfarver, benævnt „2/[...]//*Waldemar*“ (21,7 x 12,3 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Waldemar*/i/Rustning/*Waldemar*.“ (12 x 20 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 281 (F 1322 e)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Astrid* 3/*Waldemar*./Schnell“ (12 x 22 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 283 (F 1322 b)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Drabanter* (*Waldemar*)“ (22,1 x 12,3 cm)
Usigneret, udateret [c. 1866]
[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Fire udenlandske balletter, operaer og syngespil med tilsvarende emner fra den nordiske nationalhistorie

Den trykte libretto til den neapolitanske komponist Domenico Natale Sarros opera *Il Valdemaro* (Rom, Teatro delle Dame, 1726).

Denne opera, som repræsenterer det tidligste kendte musik dramatiske værk med et emne fra Valdemar'ernes tid, blev komponeret mere end hundrede år før Bourmon-villes ballet *Waldemar* og er en af de tidligste kendte italienske operaer bygget over et nordisk motiv.

Trykt operalibretto. 1 bind. 75 s. (15,4 x 8,5 cm)
IL/VALDEMARO/Dramma per Musica/DA
RAPPRESENTARSI/Nel Teator delle Dame/Nel
Carnevale dell'Anno 1726.
Roma, Bernabò, s. a. [1726]
[Privateje (Danmark)]

Den trykte libretto til det anonyme syngespil *Margherita di Valdemaro* (Firenze, Teatro della Pergola, 1794) sat i musik af forskellige komponister.

Handlingen i dette værk udspiller sig i den dramatiske periode af Danmarks middelalderhistorie, som fulgte efter den unge Kong Olafs pludselige død i 1387, og ledte til hans moder, Margrethe den førstes erobring af Sverige.

Inspirationen til syngespillet hentede forfatteren i historikeren Paul-Henri Mallets store seks-bindes værk *L'Histoire du Dannemarc depuis Gormund en 714 jusqu'en 1699* (Lyon/Genève, 1758-1777).

Trykt syngespilstekst. 1 bind. 32 s. (16,5 x 10,5 cm)
MARGHERITA/DI VALDEMAR/REGINA DI
DANIMARCA/DRAMMA PER MUSICA/DA
RAPPRESENTARSI/NEL REGIO TEATRO/DI VIA
DELLA PERGOLA
Firenze, Stamperia Albizziniana, s. a. [1794]
[I-Vgc (reproduktion)]

Handlingsprogrammet til den italienske koreograf Antonio Monticinis ballet *Margherita di Danimarca*, med musik af en anonym komponist (Firenze, Teatro della Pergola, 1851).

Balletten, der tydeligvis er baseret på det anonyme syngespil *Margherita di Valdemar*, opnåede et stort antal opførelser og blev især fremhævet for sine stærke dramatiske kampscener og smukke „nordiske“ danse.

Trykt ballettekst. 1 bind. 12 s. (18,5 x 10,8 cm)
MARGHERITA/DI DANIMARCA/BALLO
STORICO, DIVISO IN CINQUE PARTI/D'invenzione
del Coreografo/ANTONIO MONTICINI/da
rappresentarsi/NELL' I. E. R. TEATRO DE' SIGG.
ACCADEMICI IMMOBILI/TN VIA DELLA PER-
GOLA/IL CARNEVALE 1850-51.
Firenze, Tipografia Galletti, s. a. [1851]
[I-Vgc (reproduktion)]

Handlingsprogrammet til den italienske koreograf Giovanni Galzeranis ballet *L'Eroina Danese*, med musik af Antonio Mussi (Napoli, Teatro San Carlo, 1845). Balletten er et fint eksempel på den italienske romantiske ballets interesse for nordisk middelalderhistorie. Handlingen udspilles i det 9. århundrede og skildrer, ligesom i Bourmonvilles *Waldemar*, stridighederne omkring den danske tronarvefølge. Ballettens centrale kvinderolle, prinsessen Suanvita, står i denne ballet næsten som en parallelfigur til Bourmonvilles *Astrid i Waldemar*.

Trykt ballettekst. 1 bind. 16 s. (20,5 x 12,3 cm)
L'EROINA DANESE /AZIONE MIMICA IN SEI
PARTI/COMPOSTA E DIRETTA/DEL SIGNOR
GIOVANNI GALZERANI/DA RAPPRESENTARSI/
NEL REAL TEATRO S. CARLO/A' 31 Luglio 1845
Napoli, Tipografia Flautina, 1845
[I-Vgc (reproduktion)]

Balletten *Valkyrien* (1861) med motiver fra den nordiske sagnverden

Frederik Bøghs episke digtning *Valkyrie, Et nordisk Digt i tyve Sange* (1861).

Denne bog var blandt de vigtigste inspirationskilder til Bournonvilles ballet *Valkyrien* (1861).

Ifølge hans dagbog oplevede han en oplæsning af værket ved skuespilleren Michael Rosing Wiehe under en privat sammenkomst i sommeren 1860.

Balletten *Valkyrien* er således et fint eksempel på, hvordan Bournonville ofte fandt sin første inspiration i litterære episke værker, der så senere blev omarbejdet til hans egne ballet libretti.

Frederik Bøgh: *Valkyrien. Et nordisk Digt i tyve Sange*. Kjøbenhavn, Den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel)/Thieles Borgrtrykkeri, 1861.

[DK-Kk; Danske afdeling, 54, - 119, 8°

Bournonvilles 2 første versioner af handlingsprogrammer til *Valkyrien* (1860-1861).

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 1 bind 22 s. (22,5 x 18 cm)

Valkyrien./Ballet i fire Akter./af./August Bournonville./1860.

Signeret og dateret: „Fredensborg d 12. de August 1860.“ [skrevet ifølge Bournonvilles dagbog mellem d. 9. og 14. august 1860]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 3 (læg V-Z)

Ms. Autograf af Bournonville. Brunt blæk. 1 bind 34 s. (22,5 x 17,9 cm)

Valkyrien./Valkyrien./Ballet i fire Akter/af./August Bournonville./Musiken af J. P. E. Hartmann sen./
Decorationerne malede af C. F. Christensen./

Costumerne tegnede af Edv. Lehmann./Opført første gang i September/1861.

Signeret og dateret: „1861.“ [renskrevet ifølge Bournonvilles dagbog mellem d 23. juli og 7. august 1861]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, NKS 3285, 4°, 3 (læg V-Z)

16 manuskripter til *Valkyrien*, hvori Bournonville beskriver balletens koreografi, pantomime og dramatiske handlingsgang i alle detaljer. *Valkyrien* hører således til blandt hans mest omhyggeligt nedskrevne værker.

Opsalget viser noterne til „Valkyriernes Dands“ i balletens åbningsscene. I manuskriptet har Bournonville her tilføjet en nummerinddeling, som referer til tilsvarende cifre indskrevet under musikken i balletens repetitørparti.

Ms. Autograf af Bournonville. Sort og brunt blæk. 45 s. (forskellige størrelser)

Valkyrien/1.ste Akt 1.ste Scene (Valkyriernes Dands)/
[...]/Valhalla-Marsch/[...]/1.er Acte - Scene 2.me/[...]/
Scène 3.me/[...]/Scène 4.me/[...]/Scène 5.me/[...]/Allo
molto: [= Scene 6]/[...]/poco Andantino/[...]/Finale
(Poco Andantino)/[...]/Apparition des Valkyries./Final/
[...]/Notes chorégraphiques./du ballet/de la Valkyrie./
1861./[...]/2.me Acte - Scene 1.ière/[...]/Acte 2.me
Scène 2.me/[...]/Scène 3.me/[...]/Valkyrien, 3 die Akt./
2.den Scene./[...]/Pas grece. [sic]/[...]/Acte 3.me: Scène
3.me/[...]/Scène 6.me/[...]/1. La toile levée montre

Brune & Svava/a gauche/[...]/Valkyrien/4.de Akt: 1.ste
Scene/[...]/2.den Scene/[...]/Acte 4.me Scène 6.me/[...]/
Scène 7.me/[...]/Einheria=Dands./Finale til Valkyrien.)

Signeret og dateret: „Copenhague ce 24 Mars 1861.“ [skrevet ifølge Bournonvilles dagbog mellem december 1860 og d. 24. marts 1861]

[DK-Kk; Håndskriftafdelingen, Utilg. 828, kapsel 182

Det originale repetitørparti benyttet ved Bournonvilles indstudering og prøver på balletten *Valkyrien* (1861).

Under noderne har Bournonville noteret balletens komplette pantomime og dans. Opslaget (s. 132-133) viser hans meget detaljerede beskrivelse af 4. akts finale med den såkaldte „Einheria Dands“.

Ms. Kopi af ukendt. Sort blæk. 1 bind. 2 titelblade (s. i-

ii) og 142 s., hvoraf tre sider er ubeskrevne (33,6 x 25 cm)

B. 298/5/[...]/Valkyrien./Ballet i 4 Acter/af/August Bournonville/Musiken af Professor J. P. E Hartmann./1861.

Usigneret, dateret (på s. 1): „1860/1861“

[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2995 (KTB 298)]

Edouard Lehmanns kostumetegninger til balletten *Valkyrien* (1861).

Tegningerne forestiller dragter båret af følgende roller i balletten:

Heimdal (udført af Axel Fredstrup).

Brune (udført af Waldemar Price).

Græske høvdinge (udført af corps de ballet).

Græske danserinder (udført af corps de ballet).

Einheriarne (udført af corps de ballet).

Blyant og vandfarver, benævnt „*Heimdal/Valkyrien/Hr. Fredstrup*.“ (16 x 25 cm)

Usigneret, udateret [c. 1861]

[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 286 (F 1326 c)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*W. Price./Valkyrien*.“ (16 x 25 cm)

Usigneret, udateret [c. 1861]

[S-Sm; Daniel Fryklunds samling no. 284 (F 1326 a)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Græsk Hovedmand. / [...]/Valkyrien*“ (24,1 x 17,5 cm)

Usigneret, udateret [c. 1861]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann) (reproduktion)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Græsk Dandserinde*“ (24,8 x 16,1 cm)

Usigneret, udateret [c. 1861]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann) (reproduktion)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Valkyrien./[...]/ Einheriar*.“ (24,4 x 16 cm)

Usigneret, udateret [c. 1861]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann) (reproduktion)]

En italiensk ballet fra Bournonvilles samtid med lignende emner hentet fra den nordiske mytologi:

Luigi Manzottis ballet *Sieba, o La Spada dWotan* (1878)

Handlingsprogrammet til Luigi Manzottis og Romualdo Marenco's nordisk mytologiske ballet *Sieba o La Spada di Wodan* (Torino, Teatro Regio, 1878).

Helt på samme måde som Bournonvilles ballet *Valkyrien*, handler Manzottis værk også om en Valkyrie (*Sieba*), der for at kunne følge sin kærlighed til en jordisk person (*Aroldo*) giver afkald på sin gudestatus, men til sidst alligevel forenes med sin elskede i Valhalla.

Trykt ballettekst. 1 bind. 20 s. (20 x 13,1 cm)
SIEBA/O LA SPADA DI WODAN/AZIONE COREOGRAFICA IN SETTE ATTI E NOVE QUADRI/DI/LUIGI MANZOTTI/MUSICA DI ROMUALDO MARENCO

Milano, Regio Stabilimento Ricordi, s. a. [1883]
[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UA ÆS, 176 I, - 103, 8° (i: Samling af italienske ballettekster [4])]

Romualdo Marenco's klaverpartitur til balletten *Sieba* (1878).

Opslagene viser titelbladet og musikken til Siebas karakterdans i I. akt.

Trykt klaverpartitur. 1 bind. 65 s. (34,5 x 24,5 cm)
[...]/SIEBA/(o la Spada di Wodan)/AZIONE COREOGRAFICA IN 7 ATTI E 9 QUADRI/DI/LUIGI MANZOTTI/Musica del Maestro/R. MARENCO
Torino, Giudici e Strada, pl. no. 12939-12948, s. a. [1878]

[I-Nlp (i I-Nn); Biblioteca Lucchesi Palli, no. 33907 (reproduktion)]

Romualdo Marencos autograf partitur til balletten *Sieba* (1878).

Opslagene viser titelbladet og musikken til Siebas karakterdans i 1. akt.

Ms. Autograf. Sort/brunt blæk. 1 bind (folio format)
Sieba/Ballo di L. Manzotti/Musica/di/R.Marenco
Signeret, udateret [1878]
[I-Rsc; G Mss. 2984 (reproduktion)]

Luigi Manzotti, koreograf til balletten *Sieba* (1878).

[Milano, Raccolta delle Stampe „Achille Bertarelli“;
ATP 11-89 (reproduktion)]

Romualdo Marengo, komponist til balletten *Sieba* (1878).

[Milano, Raccolta delle Stampe „Achille Bertarelli“;
ATP 12-33 (reproduktion)]

Balletten Thrymskviden (1868)

En ny balletdramaturgi

Adolph Hertz' danske oversættelse af Richard Wagners musik æstetiske skrift *Oper und Drama fra 1852* (udgivet i København, 1867).

Ifølge Bournonvilles dagbog studerede han grundigt Wagners afhandling i den tyske originaludgave forud for sin koreografering af balletten *Valkyrien* (1861). Ifølge samme kilde genlæste han i 1867 hele skriftet i Hertz' danske oversættelse, men nu som led i forberedelserne af sin ballet *Thrymskviden* (1868).

Richard Wagner/Adolph Hertz: *Musik og Opera*
Kjøbenhavn, C. C. Lose, 1867
[DK-Kk; Danske afdeling, 17, - 64, 8°

Digteren Adam Oehlenschläger, hvis værk *Nordens Guder* var den litterære inspirationskilde for Bournonvilles ballet *Thrymskviden* (1868).

Litografi benævnt: A. OEHLENSCHLÄGER (25,1 x 17,9 cm)
Signeret: „C. A. Jensen pinx./Kongl. Steentr. N. B. Krossing imp. lith./Kaufmann lith.“, udateret [1834]

[DK-Kk; Billedsamlingen, acc. nr. x, 2279, 1964, foto nr. 129899]

Billedhuggeren Hermann Ernst Freunds Ragnarok-frise på Christiansborg Slot. Dette af samtiden meget berømmede kunstværk var Bournonvilles visuelle hovedinspirationskilde til balletten *Thrymskviden*. Frisen, som blev definitivt ødelagt ved genopbygningen af det nedbrændte Christiansborg Slot i 1888, viser her ildguden Loke som den centrale skikkelse.

Fotografi optaget af ukendt fotograf (17 x 23 cm)
Usigneret, udateret [c. 1888] (reproduktion)
[København, Kunstakademiets Bibliotek (reproduktion)]

Bournonvilles eksemplar af Oehlenschlägers episke digt *Nordens Guder* (1862 udgaven ved Frederik Ludvig Liebenberg).

I teksten har Bournonville med sine understregninger og nummereringer fremhævet de af Oehlenschlägers vers og Liebenbergs kommentarer, som synes at have været hans udgangspunkter ved tilrettelæggelsen af

handlingen i balletten *Thrymskviden*. Opslaget (s. 274-275) viser det tolvte vers i digtet „Lokes Svig“, hvori Loke-figurens sammen-satte karakter er indgående fremstillet.

Adam Oehlenschläger: *Poetiske Skrifter/Udgivne af F. L. Liebenberg/Ni og Tyvende Deel*
Kjøbenhavn, Selskabet til Udgivelse af Oehlenschlägers Skrifter, 1862
[Privateje (Danmark)]

Det originale repetitørparti med Iohan Peter Emilius Hartmanns musik til balletten *Thrymskviden* (1868).

Opslaget (s. 14-15) viser Hartmanns musik til den solo, danserinden Sophie Price udførte i 1. akt som led i et allegorisk divertissement, kaldet „Sandsernes Prøve“. Til akkompagnement af et klokkespil udførte Price denne dans som symbol på Hørelsen. Under noderne har Bourmonville tilføjet koreografiske noter.

Ms. Kopi af ukendt. Sort blæk. 1 bind. 134 pp., hvoraf tre sider er ubeskrevne (33 x 25,6 cm med mindre varianter)

B. 299/3/[...]/187 b./Repetiteurparti/til Balletten/*Thrymskviden*./af./Aug: Bourmonville./1867./K.S./ventre Side af Scenen/D.S.(højre Side.

Usigneret, dateret (på s. 1): „1867.“
[DK-Kk; Musikafdelingen, MA ms 2996 (KTB 299)]

Edouard Lehmanns kostumetegninger til balletten *Thrymskviden* (1868).

Tegningerne forestiller dragter båret af følgende roller i balletten:

Volas fem fosterdøttre (udført af 5 solister).

Loke (udført af Harald Scharff).

Freir (udført af Jacob Daniel Krum).

Gerda (udført af Johanne Petersen).

Loke forklædt om brudepige (udført af Harald Scharff).

Blyant og vandfarver, benævnt „*De 5 Søstre* (A. Syne)“ (19,8 x 12,1 cm)

Usigneret, udateret [c. 1868]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Loke*[...]/Scharff“ (20,1 x 11,7 cm)

Usigneret, udateret [c. 1868]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Freyr*.“ (19,7 x 11,9 cm)

Usigneret, udateret [c. 1868]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Gerda*[...]/Jfr. Petersen“ (20,5 x 12,3 cm)

Usigneret, udateret [c. 1868]

[DK-Kkt; Kostumetegninger (Lehmann)]

Blyant og vandfarver, benævnt „*Loke*. (Forklædning)/*Thrymskviden*.“ (12 x 19 cm)

Usigneret, udateret [c. 1868]

[SSm; Daniel Fryklunds samling no. 276 (F 1333 a)]

Balletten *Orfa* (1857)

En samtidig fransk ballet med samme tema som Bournonvilles nordisk-mytilogiske værker

Bournonvilles eksemplar af handling-sprogrammet til den franske koreograf Joseph Maziliers ballet *Orfa*, med musik af Adolphe Adam (Paris, 1852).

Dette værk, som Bournonville så opført på Pariseroperaen i slutningen i slutningen af 1850'erne, synes at have været en væsentlig inspirationskilde til hans egne nordisk mytilogiske ballerter *Valkyrien* (1861) og *Thrymskviden* (1868). Især den sidste har således flere handlingsmæssige og koreografiske lighedspunkter med Maziliers ballet.

Trykt ballettekst. 1 bind. 18 s. (16,9 x 10,5 cm)
ORFA/(LÉGENDE ISLANDAISE DU HUITIÈME SIÈCLE)/Ballet-pantomime en deux actes/PAR/MM. HENRY TRIANON et MAZILIER;/MUSIQUE DE/M. ADOLPE ADAM./Décors de MM. CAMBON et THIERRY.

Paris, Michel Lévy frères, 1853
[DK-Kk; Udenlandske afdeling, UÆ8-A1319. S-1977

Adolphe Adams partitur til balletten *Orfa* (1852).

Ms. Kopi af ukendt. 2 bind. Brunt og sort blæk. 314 + 254 pp. (36 x 26,5 cm og 34,3 x 26 cm)

Orfa
Usigneret, udateret [1852]
[F-Po; A. 577 [I-II]

Farvelagt litografi af danserinden Henriette Lefèvre i kostume som en islandsk pige i balletten *Orfa* (1852).

Håndkoloreret litografi benævnt: „M.elle Lefèvre/
DANS ORFA“ (33,4 x 24,8 cm)
Signeret: „Alophe del et lith./Imp. Auguste Bry./r. du Bac, 114, Paris“, udateret [c. 1852]
[F-Po; Est. Portraits [Mille [Henriette] Lefèvre)

Paul Lormiers kostumetegninger til *Orfa* (1852).

9 kostumetegninger udført blyant, blæk og vandfarver (forskellige størrelser, monteret på karton 42 x 34 cm)

Planche benævnt: „Lodbrog, le chasseur Islandais“ (23,5 x 14,5 cm)
Planche benævnt: „Islandaise“ (23,5 x 15 cm)
Planche benævnt: „Orfa“ (25,5 x 20,5 cm)
Planche benævnt: „Prêtre de Loki“ (24 x 15 cm)
Planche benævnt: „habitante du cratère et La Luxure“ (26,5 x 20 cm)
Planche benævnt: „Odin sous la forme d'un viellard“ (28 x 20 cm)
Planche benævnt: „No. 7/Odin“ (27,5 x 20,5 cm)
Planche benævnt: „No. 8/L'Orgueil/Mlle L. Marquet“ (27 x 20 cm)
Planche benævnt: „No. 9/Le Dieu Loki“ (28,5 x 22 cm)
Delvist signerede og daterede: „1852“
[F-Po; D 216/17, planches 83-91

Charles Cambons dekorationsudkast til 2. akt af *Orfa* (1852).

Scenen forestiller her krateret i vulkanen Hekla på Island, hvor ildguden Loke har sin bolig.

Pasteltegning med hvid højglans på brunt papir (45,5 x 60,5 cm, monteret på karton 54,6 x 69,8 cm)
Usigneret, udateret [c. 1852]
[F-Po; Esq. Cambon 83

Tre udenlandske balletter fra Bournonvilles samtid med lignende emner hentet fra den nordiske mytologi

Francesco Clericos ballet *Il Bardo della Scandinavia* (Milano, Teatro alla Scala, 1830)

Alessandro Fuchs og Salvatore Taglionis ballet *Hulda* (Napoli, Teatro San Carlo, 1854)

Pasquale Borris ballet *La Dea del Valhalla* (Firenze, Teatro della Pergola, 1870)

Handlingsprogrammet til den italienske koreograf Francesco Clericos ballet *Il Bardo della Scandinavia* (Milano, 1830).

Balletten, som havde musik af flere komponister, bygger på det nordiske sagndigt „Balder's Død“.

Trykt ballettekst. 1 bind. 11 s. (16,8 x 10 cm)
IL BARDO/DELLA SCANDINAVIA/BALLO TRAGICO IN CINQUE ATTI/COMPOSTO/DAL SIGNOR/FRANCESCO CLERICO
s. l., s. a. [1830]
[I-Rsc; Fondo Silvestri, vol. 74/2 (reproduktion)]

Handlingsprogrammet til Alessandro Fuchs og Salvatore Taglionis fælles ballet *Hulda* (Napoli, 1854).

Balletten, som havde musik af flere komponister (heriblandt Giacomo Meyerbeers balletmusik fra operaen *Le Prophète*) var en meget fri gengivelse af Maziliers og Adams nordisk-mytologiske ballet *Orfa*.

Trykt ballettekst. 1 bind. 16 s. (18,1 x 10,5 cm)
HULDA/LEGGENDA ISLANDESE DEL SECOLO VIII/AZIONE FANTASTICA IN SEI QUADRI/DI ALESSANDRO FUCHS E SALVATORE TAGLIONI
Napoli, Tipografia Flautina, 1854.
[I-Rsc; Collezione Carvalhaes, no. 18923, vol. 124 (reproduktion)]

Handlingsprogrammet til den italienske koreograf Pasquale Borris nordisk mytologiske ballet *La Dea del Valhalla* (Milano, 1870).

Balletten, som havde musik af Antonio Baur og Giuseppe Giaquinto, beskriver de samme nordiske mytologiske sagn, som Bournonville fremstiller i *Thrymskviden* (1868), men har derudover også flere fællestræk med Maziliers ballet *Orfa*.

Trykt ballettekst. 1 bind. 16 s. (17,4 x 11,5 cm)
LA DEA DEL VALHALLA/BALLO FANTASTICO/TN OTTO QUADRI/DEL COREOGRAFO/PASQUALE BORRI
Milano, Giacomo Pirola, s. a. [1870]
[Milano, Museo Teatrale alla Scala, CR R 2008/19 (reproduktion)]

Giaquintos musik til den *Polka*, som danserinden Caterina Beretta udførte i rollen som *Freja* i balletten *La Dea del Valhalla*.

Trykt klaverpartitur. 1 bind. 4 s. (kvart format)
POLKA/PER/SISTRI di LEGNO ed ARPE/esequita dalla Signora BERETTA/al Teatro S. CARLO di Napoli/NEL BALLO/LA DEA del VALHALLA/del Coreografo BORRI/Musica di/GIUSEPPE GIAQUINTO
Milano, Tito Ricordi, pl. no. 42418, s. a. [1871]
[I-Mc; I-A-252-62 (reproduktion)]

En scene med Carlo Ferrarios dekoration til *La Dea del Valhalla* (Milano, Teatro alla Scala, 1870).

Tegning udført af ukendt kunstner, stukket af W. Gause (24,5 x 34,4 cm)
s. l., s. a. [c. 1870]
[Milano, Raccolta delle Stampe „Achille Bertarelli“; Teatro M 28-16 (reproduktion)]

Litteratur om Bournonville

Et repræsentativt udvalg af sam- og eftertidens litteraturen om Bournonville og hans kunst

Et udvalg af litteraturen om Bournonville og hans kunst publiceret i Danmark og i udlandet i løbet af det 19. og 20. århundrede

[DK-Kk; Danske og Udenlandske afdeling]

Bournonvilles balletter fastholdt i billeder og lyd

Et repræsentativt udvalg af offentligt tilgængelige internationale audiovisuelle optagelser af Bournonvilles balletter

Video-forevisninger: Bournonville på scenen i går og i dag.

Video 1:

Kongelig Hoffotograf Peter Efelts stumfilmsoptagelser med uddrag af Bournonville-repertoiret optaget ca. 1902-1906, med senere eftersynkroniseret musikledsagelse v/ Elvi Henriksen (Danmarks Radios Arkiv)

Video 2:

Uddrag af *Bournonville Ballet Technique Fifty Enchaînements*, redigeret og rekonstrueret af Vivi Flindt og Knud Arne Jürgensen, danset af Rose Gad og Johan Kobborg, musikledsagelse: Julian Thurber (produceret af Jakob Mydtskov for *Dance Videos 3*, 1992)

Historiske balletkostumer fra Bournonvilles tid i København og Stockholm

Kostume 1:

Balletkostume i sydeuropæisk(?) folkedragtstil (Stockholm, c. 1840-1860).
Rødblunt kjoleliv af fløj med slidsede ærmer og påsatte guld- og sølvbånd, samt nye tilsætninger (bluse og skørt), benyttet på Kungliga Teatern i Stockholm i 1850'erne.

Usigneret, udateret [Stockholm, 1840'erne eller 1850'erne]

[S-Skt (Västra Trädgårgsgatan 2)]

Kostume 2:

Balletkostume i fantasistil (en fe?) (Stockholm, c. 1850'erne).

Elfenbensfarvet spidsformet kjoleliv af hellsilke med en V-formet udskæring og påsatte silke- og sølvbånd, samt nye tilsætninger (bluse og skørt), benyttet på Kungliga Teatern i Stockholm i 1850'erne.

I dragten findes indskrevet navnet på danserinden Amalia Paulson. Hun optrådte i flere af Bournonvilles og Sigurd Lunds balletter i Stockholm, i 1850'erne og 1860'erne.

Usigneret, udateret [Stockholm, 1850'erne]

[S-Skt (Västra Trädgårgsgatan 2)]

Kostume 3:

Barnedragt i sydeuropæisk (italiensk?) stil (Stockholm, c. 1860'erne).

Gondolière-lignende barnedragt (c. 12-årig) af bomuld bestående af jakke med blå silkerevers på ærmer og omkring lommer, samt originale knapper af glas indfattet i metal. Hertil en kort vest med lommer samt benklæder med dobbelte blå silkerevers og originalknapper. Benyttet på Kungliga Teatern i Stockholm i 1860'erne.

Usigneret, udateret [Stockholm, 1860'erne]

[S-Skt (Västra Trädgårgsgatan 2)]

Kostume 4:

Balletkostume i spansk(?) stil (c. 1860'erne).

Kjoleliv bestående af en overdel syet af rødt kniplingsvæv med påsatte guldstykker og guldpailletter og en underdel af hvidt hellsilke, samt nye tilsætninger (skørt), benyttet på Kungliga Teatern i Stockholm i 1860'erne.

I dragten findes indskrevet navnet på den engelske danserinde Christine Healey, for hvem Bournonville koreograferede adskillige danse i København og Stockholm i 1850'erne, 1860'erne, og 1870'erne.

Usigneret, udateret [Stockholm, 1860'erne]

[S-Skt (Västra Trädgårgsgatan 2)]

Kostume 5:

Dragten til titelrollen i Bernhard von Beskows drama *Torkel Knutsson* (Stockholm, 1862).

Fodlang middelalderdragt dekoreret med blå våbenskjolde og guldmønstre samt påsatte brune kantbånd.

Dragten kan ifølge et indsat mærke identificeres til titelrollen i Beskows drama *Torkel Knutsson* (udført af skuespilleren Carl Georg Dahlqvist).

Det var med dette drama, at Bournonville skabte sin første store skuespilscenesættelse på Kungliga Teatern i Stockholm i 1862

Dragt udført af den svenske kostumier, Drake til premieren på *Torkel Knutsson* d. 24. januar 1862.

[S-Skt (Västra Trädgårgsgatan 2)]

Kostume 6:

Spansk bondedragt benyttet i Aubers opera *Den Stumme i Portici* (København, 1862).

Spansk herredragt af vissengrøn merinos, carmoisinrøde uldne bånd, carmoisin snore og båndepaletter, samt runde gule metal-knapper.

I dragten findes indskrevet navnet på danseren Axel Fredstrup, som i 1862 udførte Bourmonvilles spanske danse i Aubers opera *Den Stumme i Portici* på Det Kongelige Teater i København.

Dragten er som model typisk for de spanske herrekostumer, der blev benyttet på Det kongelige Teater fra sidste halvdel af 1800-tallet og langt ind i vort århundrede.

Usigneret, udateret [1862]

[København, Nationalmuseet, Nyere Samling (deponeret på DK-Kt); Museum reg. nr. 3760/1968, Teater reg. nr. I D 2 D no. 2119.

Kostume 7:

Gondolière-dragt benyttet i Bournonvilles ballet *Napoli eller Fiskeren og hans Brud* (København, 1875).

Herredragt bestående af trøje i sort fløjel med revers af gult satin og sort possementmagerarbejde, samt benklæder af turkis-luseblåt merinos, med påsatte gule silkebånd og blanke metalknapper.

I dragten findes indskrevet navnene på danserne Jacob Daniel Krum og Christian Borgen, som var gondoliører i *Napoli eller Fiskeren og hans Brud* på Det Kongelige Teater i København i henholdsvis 1875 og 1909. Som dragttype har kostumet været brugt uændret til nyopsætningen af balletten i 1975.

Usigneret, udateret [1875 og senere]

[København, Nationalmuseet, Nyere Samling (deponeret på DK-Kt); Museum reg. nr. 3781/ og 3826/1968, Teater reg. nr. I D 2 D no. 23x.

Kostume 8:

Spansk dragt benyttet til Bournonville-balletterne *Fjernt fra Danmark* og *Toreadoren* (København, 1876-1890'erne).

Spansk herredragt af lilla fløjel, sølvborter og kvaster, samt skærf af rødviolet silkesatin, benyttet på Det Kongelige Teater i København i 1876.

I dragten findes indskrevet navnet på danseren Valdemar Price, som i 1876 udførte rollen som den fyrige spanske elsker Don Alvar i balletten *Fjernt fra Danmark*. Siden hen benyttedes kostumet også i balletten *Toreadoren*.

Usigneret, udateret [1876]

[København, Nationalmuseet, Nyere Samling (deponeret på DK-Kt); Museum reg. nr. 3783/ og 3807/1968, Teater reg. nr. I D 2 D no. 45x.

Kostume 9:

Dragt til titelrollen i Bournonvilles ballet *Waldemar* (København i 1892).

Middelalderlig riddertunik af beige fløjel og rødbrun-beige silkedamask, samt pelsbrømmer og guldsnore formet som kroner og to løver, med påsatte knapper overtrukket med fløjlet. Hertil en hat.

I 1892 blev de gamle kostumer til balletten *Waldemar* udskiftet og denne nye dragt syet til Hans Beck, som samme år spillede titelrollen for første gang på Det Kongelige Teater i København.

Kostumet er et typisk eksempel på den gammel-nordiske naturalistisk stil, der blev benyttet på Det kongelige Teater fra slutningen af 1800-tallet og langt ind i vort århundrede.

Usigneret, udateret [1892]

[København, Nationalmuseet, Nyere Samling (deponeret på DK-Kt); Museum reg. nr. 3855/1968, Teater reg. nr. I A 2 D nr. 34 x (dragt) og reg. nr. I A D no. 36 x (hat).

Forkortelsesliste over udstillingens långivere

A-Wn Österreichische Nationalbibliothek (Musiksammlung), Augustinerstrasse 1, A-1010 Wien, Østrig

A-Wth Österreichisches Theatrumuseum, Lobkowitzplatz 2, A-1010 Wien, Østrig

DK-Kk Det Kongelige Bibliotek

(Musikafd./Håndskriftafd./Danske afd.), Postboks 2149, DK-1016 København K

DK-Kt Teatermuseet, Christiansborg Ridebane 10, DK-1218 København K

DK-Kkt Det Kongelige Teater (Arkiv og bibliotek/Musikarkivet), Postboks 2185, DK-1017 København

F-Po Bibliothèque-Musée de l'Opéra, 8, Rue Scribe, F-75009 Paris, CEDEX 02, Frankrig

I-Fc Biblioteca del Conservatorio Statale di Musica "Luigi Cherubini", Piazza Belle Arti 2, I-50122 Firenze, Italien

I-Mc Biblioteca del Conservatorio „Giuseppe Verdi“, Via del Conservatorio 12, I-20122 Milano, Italien

I-BGc Biblioteca Civica "Angelo Maj", Piazza Vecchia 15, I-24100 Bergamo, Italien

I-Rsc Biblioteca Musicale Governativa del Conservatorio di Santa Cecilia, Via dei Greci 18, I-00187 Rom, Italien

I-Vgc Fondazione Cini, Istituto di Lettera Musica e teatro, Isola San Giorgio Maggiore, I-30124 Venezia, Italien

S-Sdt Drottningholms Teatermuseum og Kungliga Theaterns Arkiv, Borgvägen, P. O. Box 27050, S-102 51 Stockholm, Sverige

S-Sk Kungliga Biblioteket, Handskriftssektionen, P. O. Box 5039, S-102 41 Stockholm, Sverige

S-Skma Statens Musikbibliotek, P. O. Box 16326, S-103 26 Stockholm, Sverige

S-Sm Musikmuseet, Sibyllegatan 2, S-103 26 Stockholm, Sverige

US-NYp New York Public Library, Dance

Collection, Performing Arts Research Center, 111 Amsterdam Avenue, New York, New York 10023, USA

Øvrige långivere

Archives Nationales, 60, rue de Francs Bourgeois, F-75141 Paris CEDEX 03, Frankrig

Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv, Josefsplatz 1, Postfach 308, A-1015 Wien

Espergærde Amtsgymnasium,

Gymnasievej 2, DK-3060 Espergærde

Danmarks Radio, Filmarkivet, TV-byen, DK-2860 Søborg

Dansmuseet, Gustav Adolfs Torg 22-24, S-111 23 Stockholm, Sverige

Kungliga Operan AB, P. O. Box 160 94, S-103 22 Stockholm, Sverige

Kunstakademiets Bibliotek, Kongens Nytorv 1, Postboks 3053, DK-1021 København K

Musée des Arts Décoratifs, 107, rue de Rivoli, F-75001 Paris, Frankrig

Museo Teatrale alla Scala, Via Filodrammatici 2, I-20121 Milano, Italien

Nationalarchiv der Richard-Wagner-Stiftung, Haus Wahnfried, Richard Wagner Strasse 48, D-8580 Bayreuth, Tyskland

Nationalmuseet, Nyere Tid, Postboks 260, Brede, DK-2800 Lyngby

Raccolta delle Stampe "Achille Bertarelli", Castello Sforzesco, I-20100 Milano, Italien

Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, DK-1218 København K

Privateje (Danmark og Sverige)

Tidstavle over August Bournonvilles liv, hans hovedværker, udenlandsrejser og vigtigste person relaterede begivenheder (21.8.1805-30.11.1879)

1805

21 August Født på Frederiks Hospital (*Den kongelige Fødselsstiftelse*) i Amaliegade, København, som søn (udenfor ægteskab) af Antoine Bournonville og dennes svenskfødte husholderske, Lovisa Sundberg.

1811

Juni Første kontrakt med Det Kongelige Teater som danselev.

1813

2 Oktober Første optræden i en mimisk barnerolle som den ene af Regnar Lodbrog's sønner i Vincenzo Galeottis ballet *Lagertha*.

1814

30 September Første optræden som barnedanser i en ungarsk karakterdans koreograferet specielt til ham af faderen.

1815

September Første kontrakt med Det Kongelige Teater som ansat barnedanser og -mimiker.

4 November Spiller barnerollen *Erling* i Adam Oehlenschlägers tragedie *Hakon Jarl*.

1816

16 December Vincenzo Galeotti dør og Bournonvilles far efterfølger ham som *Dandsedirecteur* for Den Kongelige Ballet.

16 December Bournonvilles forældre ingår ægteskab i Christiansborg Slotskirke.

1817

29 Oktober Den officielle debut som barnedanser i Louis Charles Caignez's and Niels Thorup Bruuns bibelske stykke *Salomons Dom* (*Le Jugement de Salomon*).

1820

Maj-December Første studierejse til Paris ledsaget af sin far.

1821

21 Februar Skriver sit første datérbare program for en ballet *Habor og Signe*, baseret på Peter Frederik Suhms historiske forfatter-skab og Adam Oehlenschlägers tragedie med samme navn (opridelig udgivet i 1815).

22 Februar Første debut som balletaspirant i et divertissement koreograferet af faderen til musik af den franske komponist Henri Berton.

21 Maj Anden debut som aspirant i en kombineret mime- og danserolle i faderens divertissement *Den unge Hyrde* (*Le jeune Berger*).

1823

Juni Bournonville fader forceres til at gå af som leder af Den Kongelige Ballet.

1824

27 April Bournonville drager på egen hånd ud på sin anden studierejse til Paris, hvor han forbliver de næste seks år.

1826

10 Marts Består som privatelev af Auguste Vestris den store balletdansereksamen ved Académie Royal de la musique i Paris.

5 April Første debutforestilling på Pariseroperaen i en *Pas de trois* fra Louis Milons ballet *Nina, ou La Folle par Amour*.

17 Juli Første officielle sceneoptræden med en *Pas de trois* fra Jean Aumers ballet *Les Pages du Duc de Vendôme* efter indgåelsen af en kontrakt med Pariseroperaen som dubleant danser (*double*).

1827-1828

November Skriver til Kong Frederik VI og beder om tilgivelse for ikke at have vendt tilbage til København efter udløbet af sin officielle orlov fra Det Kongelige Teater. absence.

December Frederik VI tilgiver Bournonville for hans „desertéring“.

Vinteren 1827-1828 Indleder et 3-måneders gæstespil ved King's Theater i London.

1829

4 April Første optræden på Berlins Hofoper med *Pas de villageois* fra Jean Aumers ballet *La Somnambule, ou L'Arrivée d'un Nouveau Seigneur*.

2 Juli Bournonvilles første datter Louise Antoinette Simon fødes (udenfor ægteskab) i Paris af den franske danserinde (?) Louise Simon.

September-Oktober Gennemfører en række gæsteoptrædener ved Det Kongelige Teater i løbet af hvilke han også får sin koreografiske debut med det allegoriske divertissement *Gratiernes Hyldning* og den pantomimiske idyl *Soldat og Bonde*.

December Publicerer sin første bog *Nyt-aarsgave for Dandseyndere* på C. A. Reitzels forlag i København, der forbliver Bournonvilles forlægger resten af hans liv.

1830

April 5 Anden optræden på Berlins Hofoper i rollen som *Edmond* i Jean Aumers ballet *La Somnambule, ou L'Arrivée d'un Nouveau Seigneur*.

Juni 23 Ægter den svenskfødte Helena Fredrika Häkansson i Christiansborg Slotskirke.

September Underskriver kontrakt med Det Kongelige Teater for en periode af 18 år som solodanser og *Dansedirecteur* (siden 1836 officielt med titel af *Kongelig Hofballetmester*).

1831

23 Marts Bournonvilles første datter i ægteskabet med Helene fødes og får navnet

Augusta efter sin fader.

September-Oktober Den første af en lang række konflikter med den danske ballerina Andrea Kretzmer, der senere førte til hendes afgang fra Den Kongelige Ballet i 1834.

1832

25 April Premiere i København på balletten *Faust* efter Goethes store digtning.

29 November Bournonvilles anden datter i ægteskabet med Helene fødes og får navnet Charlotte.

1833

27 April Bournonville genopsætter Vincenzo Galeottis ballet fra 1811 *Romeo og Giulietta*.

1834

Maj-August Besøger Paris ledsaget af hustruen og sin 14-årige elev Lucile Grahn.

6 Juli Optræder for sidste gang i sit liv på Pariseroperaen som *Edmond* i Jean Aumers ballet *La Somnambule, ou L'Arrivée d'un Nouveau Seigneur*.

1835

7 Oktober Bournonvilles tredje datter i ægteskabet med Helene fødes og får navnet Mathilde.

28 Oktober Premiere i København på Bournonvilles første nationalhistoriske ballet *Waldemar*.

1836

28 November Premiere i København på Bournonvilles danske version af Filippo Taglioni ballet *La Sylphide* med ham selv og Lucile Grahn i hovedrollerne som *James* og *Sylfiden*.

1837

11 Juni Bournonville publicerer, hvad han selv anser som sin litterære debut i form af en serie artikler om Det Kongelige Teaters bygningsforhold benævnt *Theaterbygningen og det kongelige Academie for de skønne Kunster*.

1838

Juli-August Besøger Paris og London.

28 Oktober Premiere i København på vau-
deville-balletten *Phantasiens Æe, eller "Fra
Chinas Kyst"*.

1839

25 Februar Lucile Grahn forlader Køben-
havn for stedsse efter en lang række bitre
konflikter med Bourmonville i de forudgå-
ende år.

Juni-Juli Bourmonville gennemfører en
række gæsteoptrædener på Stockholm
Kungliga Theatern (hvor han opsætter sin
genre-ballet *Tyrolerne*) og i de sydlige
svenske provinser.

Oktober 28 Premiere i København på
Bourmonvilles første italiensk inspirerede
ballet *Festen i Albano*.

1840

2 Februar Publicerer et åbent debatindlæg i
Dansk Folkeblad med titlen *Om Gymnastik
for Pigebørn*.

Juli-August Gennemfører en række gæste-
optrædener ved Christiania Theater (Oslo),
hvor han tillige opsætter en revideret version
af balletten *Sylfiden* samt en række andre
mindre divertissementer.

27 November Premiere i København på
balletten *Toreadoren*.

29 November Bourmonvilles fjerde og sidste
datter i ægteskabet med Helene fødes og får
navnet Therese.

1841

Marts-September Efter en teaterdisput,
hvor Bourmonville uforvarende kommer til at
inddrage Kong Christian VIII, idømmes han
seks måneders tvungen eksil uden løn, under
hvilket han besøger Frankrig (Paris,
Marseille) og Italien (Genova, Napoli, Rom,
Firenze, Milano) og gæsteoptræder med sine
egne koreografier på Teatro San Carlo (Na-
poli) og Teatro alla Scala (Milano).

1842

29 Marts Premiere på balletten *Napoli*,

eller *Fiskeren og hans Brud*.

25 Maj Bourmonvilles første iscenesættelse
af en opera, Wolfgang Amadeus Mozarts *Le
Nozze di Figaro* på Hofteatret.

1843

27 Juni Premiere på Hamburg Stadttheater
af Bourmonvilles *Napoli*.

10 Juli Premiere på Hamburg Stadttheater af
Bourmonvilles *Toreadoren*.

1844

3 Juni Premiere i København på Bourmon-
villes første vaudeville-ballet *Bellman, eller
Polskadansen på Grönalund*.

1845

26 Februar Premiere i København på bal-
letten *Kirsten Piil, eller De to Midsommer-
fester*.

1846

April-Juli Ledsager sin datter Augusta til
Paris, hvor hun indleder et 1-års ballet-
studium som privatelev af den franske ballet-
mester Joseph Mazilier.

Juni Bourmonville besøger London.

9 November Bourmonvilles søn Edmond
fødes.

1847

Maj-Juli Gennemfører en serie gæsteoptræ-
dener på Stockholms Kungliga Theatern,
hvor han opsætter reviderede versioner af sin
balletter *Toreadoren* og *Faust*.

Juli-August Besøger Paris.

December Publicerer det første bind af sine
erindringer *Mit Theaterliv* (skrevet i løbet af
vinteren 1846-1847).

1848

Januar Indleder arbejdet på sit ballet-
teoretiske hovedværk *Etudes
Chorégraphiques*.

22 Marts Skriver til ledelsen på Det Konge-
lige Teater og anmoder om, at man dér enga-
gerer hans privatelever fra Price dynastiet af
dansere.

20 Maj Premiere i Casino Teatret i København på Bournonvilles *Pas des trois Cousins*, koreograferet specielt til hans tre elever fra Price-familien.

31 Marts Bournonvilles sidste optræden som danser på scenen i titerollen i *Waldemar*.

1 Juli Fornyelse af kontrakten med Det Kongelige Teater for yderligere 7 år, men nu tillige som eneværge for iscenesættelsen af operaer.

27 Oktober Modtager Dannebrogordenen af Kong Frederik VII.

1849

6 Maj Premiere i København på vaudevilleballetten *Conservatoriet, eller Et Avisfrieri*.

1850

7 Maj Premiere i København på den græsk-mytilogiske ballet *Psyche*.

1851

4 April Premiere i København på balletten *Kermessen i Brügge, eller De tre Gaver*.

1 Maj Adopterer formelt den forældreløse pige Wilhelmine Charlotte Stenstrøm (født 7. juli 1833), der herefter bærer navnet Bournonville.

1852

Maj-August Leder et gæstespil med dansere fra Det Kongelige Teater, der optræder på Christiania Theater (Oslo) og i de norske provinser.

1853

4 Marts Premiere i København på den norske folkelivsskildring balletten *Brudfærden i Hardanger*.

1854

April-Maj Midlertidigt engagement som gæstekoreograf ved Wiens Kärnthnerthor Theater, hvor han opsætter divertissementsversioner af balletterne *Toreadoren* og *Festen i Albano*.

20 Marts Premiere i København på balletten

Et Folkesagn.

24 September Køber ejendommen „Sommerlyst“ i Fredensborg, hvor han bosætter sig med sin familie i resten af sit liv.

1855

28 Marts Premiere på balletten *Abdallah*. **Maj** Publicerer det første bind af sit balletteoretiske hovedværk *Etudes*

Chorégraphiques.

1 Juli Indleder et 1-års engagement som huskoreograf og balletmester ved Wiens Kärnthnerthor Theater, hvor han blandt andet opsætter reviderede versioner af balletterne *Abdallah* (i Wien opført med titlen *Die Gazelle von Bassora*) og *Napoli, eller Fiskeren og hans Brud*.

29 December Den første østrigske opførelse af Giacomo Meyerbeers opera *Der Nordstern (L'Etoile du Nord)* med Bournonvilles *mise en scène* og koreografi.

1856

April Besøger Nord-Italien (Venedig, Verona, Milano) og Paris på sin vej hjem til Danmark efter opholdet i Wien.

6 Juni Fornyer sin kontrakt som balletmester ved Det Kongelige Teater for 5 år.

9 Juni Færdiggør sine planer for et nyt lønsystem ved Den Kongelige Ballet.

6 Oktober Premiere i København på Bournonville anden og betydeligt udvidede version af det spanske *La Ventana*.

1857

April-Juni Indleder et midlertidigt engagement som gæstekoreograf ved Stockholms Kungliga Theatern, hvor han opsætter balletterne *Festen i Albano*, *Conservatoriet* og *Brudfærden i Hardanger*.

3 Marts Premiere i København på balletten *I Karpatherne*.

3 November Påtager sig ansvaret for alle opera-opsætninger på Det Kongelige Teater i 1857-1858 sæsonen.

1858

31 Oktober Premiere i København på dan-

sen *Polketta, Pas de deux*, der er den første i en lang række mindre danse og divertissementer, som han koreograferer for sine engelske privatelever, ballerinaerne Agnes og Christine Healey.

April-Juni Indleder sit andet midlertidige engagement som gæstekoreograf ved Stockholms Kungliga Theatern, hvor han opsætter balletten *Bellman* (med sig selv i titelrollen), og indstuderer *Kermessen i Brügge* (der dog først opføres 30 December 1858) foruden en række mindre danse og divertissementer.

19 December Premiere i København på ballet-divertissementet *Blomsterfesten i Genzano*.

1859

13 Maj Premiere i København på balletten *Fjeldstuen, eller Tyve Aar*.

1860

20 April Premiere i København på vaudeville-balletten *Fjernt fra Danmark, eller Et Costumebal ombord*.

April-Maj Besøger Hamburg, London og Paris.

8 Juli-26 August Publicerer en serie af otte debatartikler i det Parisiske ugeskrift *L'Europe artiste* med fællestitlen *Lettres sur la Danse et la Chorégraphie* og inspireret af Jean-Georges Noverres berømte *Lettres sur la danse et sur les ballets* fra 1760.

1861

1 Juli Publicerer det andet og sidste bind af sit balletteoretiske hovedværk *Etudes Chorégraphiques*.

13 September Premiere i København på Bourmonvilles første store nordisk-mytologiske ballet *Valkyrien*.

17 Oktober Indleder et engagement for tre sæsoner som kunstnerisk leder (intendant) og iscenesætter af skuespil ved Stockholms Kungliga Theatern.

1862

1 April Premiere i Stockholm på Bourmonvilles reviderede version af balletten *Sylfiden*.

1863

7-10 August Publicerer en serie på i alt tre debatartikler med fællestitlen *Om Theaterbestyrelse*, der indeholder en kritisk analyse af administrationen af Det Kongelige Teater.

1864

28 Marts Indgiver sin afskedsansøgning som kunstnerisk leder ved Stockholms Kungliga Theatern.

30 Juni Modtager Vasa-ordenen af Kong Carl XV af Sverige og Norge.

1865

1 Juli Publicerer det andet bind af sine erindringer *Mit Theaterliv*.

10 April Underskriver en midlertidig kontrakt som balletmester for to måneder ved Det Kongelige Teater (September og Oktober).

November-December Besøger Paris.

1866

10 Marts Publicerer en brochure med titlen *Danske Theaterforhold*, der indeholder adskillige forslag til administrative reformer af Det kongelige Teater.

21 November Premiere i København på Bourmonvilles sidste reviderede version af balletten *Waldemar*, hvori hans elev Betty Schnell får sin debut i rollen som *Astrid*.

1867

29 Oktober Modtager Fortjenstmedaljen i guld af Kong Christian IX i anledning af 50-året for hans debutforestilling på Det Kongelige Teater.

1868

21 Februar Premiere i København på Bourmonvilles anden store nordisk-mytologiske ballet *Thrymskviden*.

1 September Indleder et 1-års engagement som balletmester og iscenesætter af operaer og syngestykker ved Det Kongelige Teater.

1869

3 Marts Grundlægger en privat pensions-

fond for Den Kongelige Ballets medlemmer.
4 April Fornyer sin kontrakt fra 1868 for sæsonen 1869-1870 season (denne kontrakt fornyes årligt med kun enkelte ændringer i de følgende syv sæsoner).

Maj-Juni Besøger München, Leipzig og Berlin ledsaget af komponisten og dirigenten Holger Simon Paulli, hvor de blandt andet ser en række opførelser af Richard Wagners operaer.

1870

30 April Første danske opførelse af Wagners opera *Lohengrin* med *Bournonvilles mise en scène* og koreografi.

April-Maj Besøger Stockholm.

1871

19 Februar Premiere i København på vaudeville-balletten *Livjægerne på Amager*.

1872

23 Marts Første danske opførelse af Wagners opera *Mestersangerne i Nürnberg* med *Bournonvilles mise en scene* og koreografi.

29 Marts-4 April Skriver sit religiøse „testamente“ i form af et essay med titlen *Be-
tragtninger skrevne ved Paaskefesten i Aaret
1872*.

1873

19 Januar *Bournonvilles* sidste iscenesættelse på Det Kongelige Teater af Giacomo Meyerbeers opera *Robert af Normandiet* (*Robert le Diable*).

23 April Premiere i København på divertissementet *Mandarinens Døtre*.

1874

April-Maj Besøger Rusland (St. Petersburg og Moskva), hvor han blandt andet møder balletmesterkollegaen Marius Petipa.

Juni-September Besøger Wien, Venedig, Milano, Firenze, Rom, Napoli og Paris.

11 Oktober København nye (og nuværende) Kongelige Teater indvies med en nyopsætning af Johan Peter Emilius Hartmanns

opera *Liden Kirsten* med *Bournonvilles mise en scene* and koreografi.

November Besøger Berlin, hvor han arbejder med den tyske scenemaler Paul Gropius.

1875

7 Maj Premiere i København på balletten *Arcona*.

20 Maj Skriver sin afskedsansøgning som iscenesætter af operaer på Det Kongelige Teater (træder i kraft ved udgangen af 1874-1875 sæsonen).

Juni Besøger Stockholm, hvor han modtager ordenen Nordstjernen af Kong Oscar II af Sverige og Norge.

1876

13-14 Januar Skriver et kritisk essay om den danske litterat Georg Brandes.

29 November Premiere i København på *Bournonvilles* sidste ballet for Det Kongelige Teater *Fra Sibirien til Moskva*.

1877

Januar 29 Modtages i audiens af Kong Christian IX for at meddele monarken sin definitive beslutning om at trække sig tilbage fra balletmesterposten ved Det Kongelige Teater.

31 Maj Publicerer første del af tredje bind af sine erindringer *Mit Theaterliv*.

8 December Publicerer anden del af tredje bind af sine erindringer *Mit Theaterliv*.

1878

4 Oktober Publicerer tredje og sidste del af tredje bind af sine erindringer *Mit Theaterliv*.

1879

Oktober Indleder arbejdet på etableringer af en organisation mellem kirken og scenens folk på baggrund af en lignende forening kaldet *Church and Stage Guild*, der var blevet grundlagt nogle år tidligere i England af den anglikanske præst Stuart D. Headlam.

14 November Skaber sin sidste iscenesættelse på *Folketheatret* i form af en serie tab-

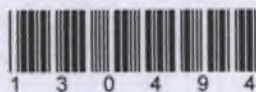
leauer til en forestilling, der markerede 100-året for digeteren Adam Oehlenschlägers fødsel.

28 November Besøger for sidste gang i sit liv Det Kongelige Teater, hvor han overværer danseren Hans Becks debutforestilling.

30 November Falder om på gaden i København på vej hjem fra søndagsmesse og bliver bragt til Kommunehospitalet, hvor han ved ankomsten erklæres død af et apoplektisk slagtilfælde.

SlægtsBiblioteket

1 3 0 4 9 4